

Markus

«Markus bayan qilgan xush xewer» •••
Chö müldürgüchi Yehyaning telim bérishi

Mat. 3:1-12; Luqa 3:1-9, 15-17; Yh. 1:19-28

¹ Xudaning oghli Eysa Mesihning xush xewirining bashlinishi: □ ² Yeshaya peyghemberning yazmisida xatirilen'gendek: —

«Mana, aldingda elchimni ewetimen.

U séning yolungni aldin'ala teyyarlaydu. □ ■

³ Anglanglar, dalada birsining tovlighan awazini!

U: «Perwerdigarning yolini teyyarlanglar,

Uning üçhün chighir yollirini tüptüz qilinglar!» — deydu». □ ■

⁴ Kishilerni chö müldürüş élip baridighan Yehya *peyghember* chöl-bayawanda peyda bolup, gunahlargha kechürüm élip kélidighan, towa

□ **1:1** «Eysa **Mesihning xush xewiri**» — özi élip kelgen, özi toghruluq xush xewerdur. «xush xewirining bashlinishi» — Markus Eysa Mesih toghruluq bu xush xewerning özi Xuda alemni yaratqinidek yéngi bir bashlinish keldi, dep körsetmekchi bolushi mumkin («Yar.» 1:1). □ **1:2** «Mana, **aldingda elchimni ewetimen. U séning yolungni aldin'ala teyyarlaydu**» — sözligüchi Xuda Özi, elwette. Mushu sözler awwal «Mis.» 23:20 hem «Mal.» 3:1de körünidu. ■ **1:2** Mis. 23:20; Mal. 3:1; Mat. 11:10; Luqa 7:27. □ **1:3** «Anglanglar, **dalada birsining tovlighan awazini!** U: «Perwerdigarning yolini teyyarlanglar, Uning üçhün chighir yollirini tüptüz qilinglar!» — «Yesh.» 40:3. ■ **1:3** Yesh. 40:3; Mat. 3:3; Luqa 3:4; Yuh. 1:23.

qilishni bildüridighan *sugha* «chömlürüş»ni jakarlashqa bashlidi. □ ■

⁵ Pütün Yehudiye ölkisidikiler we pütkül Yérusalém shehiridikiler uning aldigha chiqip, gunahlrini iqrar qilishi bilen uning teripidin Iordan deryasida chömlürüldi. ■ ⁶ Yehya bolsa töge yungidin qilin'ghan kiyim kiygen, bélige kön tasma baghlighanidi; yémekliki chéketke bilen yawa here hesili idi. ■ ⁷ U mundaq dep jakarlaytti: — Mendin qudretlik bolghan biri mendin kéyin kélidu. Men hetta éngiship keshlirining boghquchini yéshishkimu layiq emesmen! ■ ⁸ Men silerni sughila chömlürimen, lékin u silerni Muqeddes Rohqa chömlüridu. ■

Mesihning chömlürülüshi we sinilishi

Mat. 3:13-17; Luqa 3:21-22

⁹ Shu künlerde shundaq boldiki, Eysa Galiliye ölkisining Nasaret shehiridin kélip, Yehya teripidin Iordan deryasida chömlürüldi. ¹⁰ U sudin chiqqandila, asmanlarning yérilip,

□ **1:4** «Yehya chöl-bayawanda peyda bolup...» — erebche «Yehya» dégen isim ibraniy tilida we grék tilida uchraydighan «Yuhanna» dégen isimdur; menisi, «Perwerdigarning méhir-shepqiti»dur. ««gunahlargha kecherüm élip kélidighan, towa qilishni bildüridighan «chömlürüş»» — «chömlürüş» bolsa, sugha chömlürüşni körsitidu. Bashqiche éytqanda, «yaman yolliringlardin yénip, towa qilinglar! Towa qilghanliqinglarni bildürüş üçün sugha chömlürüşni qobul qilinglar. Shundaq qilghanda, Xuda silerni kechürüm qilidu!» — Dégendek. ■ **1:4** Mat. 3:1; Luqa 3:3; Yuh. 3:23. ■ **1:5** Mat. 3:5; Luqa 3:7. ■ **1:6** 2Pad. 1:8; Law. 11:22; Mat. 3:4. ■ **1:7** Mat. 3:11; Luqa 3:16; Yuh. 1:27. ■ **1:8** Yesh. 44:3; Yo. 2:28,29; Mat. 3:11; Ros. 1:5; 2:4; 11:15,16; 19:4.

Rohning kepter qiyapitide chüshüp, öz üstige qonuwatqanliqini kördi. □ ■ 11 Shuning bilen asmanlardin: «Sen Méning söyümlük Oghlum, Men sendin toluq xursenmen!» dégen bir awaz anglandi.■

12 We Roh derhal uni chöl-bayawan'gha süylep chiqardi. □ ■ 13 U chölde qiriq kün turup, Sheytan teripidin sinilip turatti. U shu yerde yawayi haywanlar bilen bille idi; shu künlerde perishtiler uning xizmitini qildi.□

Eysaning töt béliqchini chaqirishi

Mat. 4:12-22; Luqa 4:14-15; 5:1-11

14-15 Emdi Yehya solan'ghandin kéyin, Eysa Galiliye ölkisige bérip: «Waqit-saiti toshti, Xudaning padishahliqi yéqinlashti! Towa qilinglar, xush xewerge ishininglar!» dep Xudaning

□ **1:10** «Rohning kepter qiyapitide chüshüp, öz üstige qonuwatqanliqini kördi» — «Roh» Xudaning Rohi, Muqeddes Rohni körsitidu. «kepter qiyapitide» — yaki «paxtek qiyapitide». Grék tilida bu qush «péristéra» dep atilidu. «péristéra» grék tilida hem kepterni hem paxteknimu körsitidu. ■ **1:10** Mat. 3:16; Luqa 3:21; Yuh. 1:32. ■ **1:11** Zeb. 2:7; Yesh. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Kol. 1:13; 2Pét. 1:17.

□ **1:12** «We Roh derhal uni chöl-bayawan'gha süylep chiqardi» — «Roh» — Xudaning Rohi, Muqeddes Rohni körsitidu. «...Roh derhal uni chöl-bayawan'gha süylep chiqardi» — grék tilida «...Roh derhal uni chöl-bayawan'gha ittirip chiqardi» déyilidu. ■ **1:12** Mat. 4:1; Luqa 4:1. □ **1:13** «U chölde qiriq kün turup, Sheytan teripidin sinilip turatti» — bu ayetke qarighanda, u chöl-bayawanda qiriq kün turghanda, Sheytanning sinaqliri toxtimay dawamlashturulghanidi. «Matta» we «Luqa»da xatirilen'gen sinaqlar bu qiriq künning axirida kelgen bolup,

sinaqlar ewjige chiqqanidi.

padishahliqining xush xewirini jakarlashqa bashlidi. □ ■

¹⁶ *Shu künlerde* u Galiliye déngizi boyida kétiwétip, Simon bilen inisi Andriyasni kördi. Ular béliqchi bolup, déngizgha tor tashlawatatti. □ ■ ¹⁷ Eysa ulargha:

— Méning keynimdin ménginglar, men silerni adem tutquchi béliqchi qilimen! — dédi. □ ■

¹⁸ Ular shuan torlirini tashlap, uninggha egiship mangdi. ■ ¹⁹ U shu yerdin bir'az ötüp Zebediyning oghli Yaqupni inisi Yuhanna bilen kördi. Bu ikkisi kémide turup torlirini ongshawatatti. ■ ²⁰ U shuan ularnimu chaqirdi. Ular atisi Zebediyning medikarlar bilen bille kémide qaldurup, özliri uning bilen mangdi.

Eysaning jin chaplashqan ademni azad qilishi
Luqa 4:31-37

²¹ Ular KeperNahum shehirige kirdi. Shabat küni u udul sinagogqa kirip, telim bérishke bashlidi.

□ ■ ²² Xalayıq uning telimige heyranuhes bo-

□ **1:14-15** «Xudaning **padishahliqining xush xewiri**» — yaki «Xudaning xush xewiri». ■ **1:14-15** Mat. 4:12; Luqa 4:14; Yuh. 4:43.

□ **1:16** «Ular **béliqchi bolup, déngizgha tor tashlawatatti**» — mushu xil tor adette kémining keynidin tartilatti.

■ **1:16** Mat. 4:18. □ **1:17** «**men silerni adem tutquchi**

béliqchi qilimen!» — «ademni tutquchi» mushu yerde «tutush» ziyani yetküzüsh yaki ulardin paydilinish üçün emes, belki ularni Sheytanning ilkidin élip qutquzushni körsitidu. ■ **1:17** Yer. 16:16; Ez. 47:10.

■ **1:18** Mat. 19:27; Mar. 10:28; Luqa 5:11; 18:28.

■ **1:19** Mat. 4:21.

□ **1:21** «**U udul sinagogqa kirip, telim bérishke bashlidi**» — «sinagog»lar — Yehudiylarning ibabet qilishqa yigilidighan jayliri. «Tebirler»ni köring. ■ **1:21** Mat. 4:13; Luqa 4:31.

lushti. Chünki uning telimliri Tewrat ustazliriningkige oxshimaytti, belki tolimu nopuzluq idi. ■

²³ Sinagogta napak roh chaplashqan bir adem bar idi. U: □ ■

²⁴ — I Nasaretlik Eysa, biz bilen karing bolmisun! Sen bizni yoqatqili keldingmu? Men séning kimlikingni bilimen, sen Xudaning Muqeddes bolghuchisisen! — dep towlaytti.

²⁵ Lékin Eysa *jin'gha* tenbih bérip: — Aghzingni yum, bu ademdin chiq! — dédi.

²⁶ Napak roh héliqi ademning ténini tartishturup, qattiq warqirighiniche uningdin chiqip ketti.

²⁷ Xalayıq hemmisi buningdin intayin heyran bolup, özara ghulghula qiliship:

— Bu qandaq ish? Yéngi bir telimghu! Chünki u hoquq bilen hetta napak rohlarghimu buyruq qilalaydiken, ularmu uning sözige boysunidiken, — déyishti. ²⁸ Buningdin uning shöhriti shu haman pütün Galiliye ölkisining etrapigha pur ketti.

Eysaning Simonning öyide bimarlarni saqaytishi
Mat. 8:14-17; Luqa 4:38-41

²⁹ Ular sinagogdin chiqipla, Yaqup we Yuhanna bilen Simon we Andriyasning öyige bardı. ■

³⁰ Emma Simonning qéynanisi qizitma ichide yétip qalghanıdı. Ular derhal uning ehwalını *Eysagha* éytti. ³¹ U ayalning qéshigha bérip, qolidin tutup, yölep öre turghuzdı. Uning qizitmisı derhal yandı we u ularnı kütüşke kirishti.

■ **1:22** Mat. 7:28; Luqa 4:32. □ **1:23** «napak roh» — jinni körsitidu, elwette. Emma bundaq ibare jinlarning eyni napaklıqını tekitleydu. ■ **1:23** Luqa 4:33. ■ **1:29** Mat. 8:14; Luqa 4:38.

³² Kechqurun kün patqanda, kishiler barliq aghriqlarni we jin chaplashqanlarni uning aldigha élip kélishti. □ ■ ³³ Pütün sheherdikiler ishik aldigha toplashqanidi. ³⁴ Shuning bilen u her türlük késellerge giriptar bolghan nurghun kishilerni saqaytti we nurghun jinlarni kishilerdin heydiwetti. Lékin u jinlarning gep qilishqa yol qoymidi, chünki ular uning kim ikenlikini bilishetti.

Dua qilish, telim bérish

Luqa 4:42-44

³⁵ Etisi etigen tang téxi atmastinla, u ornidin turup, *sheherdin* chiqip, xilwet bir jaygha béríp dua-tilawet qildi. ■ ³⁶ Simon bilen uning hemrahliri uni izdep chiqti. ³⁷ Uni tapqanda:

— Hemme adem séni izdishiwatidu! — déyishti.

³⁸ U ulargha:

— Bashqa yerlerge, etraptiki yézilarghimu söz-kalamni jakarlishim üçün barayli. Chünki men del mushu ish üçün kélishim, — dédi. □ ■

³⁹ Shundaq qilip, u pütkül Galiliye ölkisini aylinip, sinagoglirida söz-kalamni jakarlaytti hemde jinlarni kishilerdin heydiwétetti.

□ **1:32** «Qechqurun kün patqanda, kishiler barliq aghriqlarni we jin chaplashqanlarni uning aldigha élip kélishti» — shu küni «shabat küni» (dem élish küni) bolup, xelq bimarlarni Eysanning aldigha kötürüp apirish üçün kechqurun'ghiche kütkenidi. Ibraniylargha nisbeten «yéngi bir kün» kechqurunda bashlinidu.

■ **1:32** Mat. 8:16; Luqa 4:40. ■ **1:35** Mat. 14:23; Luqa 4:42.

□ **1:38** «Chünki men del mushu ish üçün kélishim» — grék tilida «chünki men del mushu ish üçün chiqishim». ■ **1:38** Yesh. 61:1; Luqa 4:18;43.

Eysaning maxaw késelni saqaytishi

Mat. 8:1-4; Luqa 5:12-16

⁴⁰ Maxaw késili bar bir kishi uning aldigha kélip yélinip, tizlinip turup:

— Eger xalisingiz, méni késilimdin pak qilalaysiz!

— dep ötündi. □ ■

⁴¹ Eysa ichi aghrighach qolini sozup uninggha tegküzüp turup:

— Xalaymen, pak qilin'ghin! — déwidi, ⁴² shu söz bilenla maxaw késili derhal bimardin kétip, u pak qilindi. ⁴³ U uninggha:

— Hazir bu ishni héchkimge éytma, belki udul bérip *mes'ul* kahin'gha özüngni körsitip, kahinlarda guwahliq bolush üçün, Musa bu késeldin paklan'ghanlarga emr qilghan *qurbanliqlarni* sun'ghin, — dep uni qattiq agahlandurup yolgha saldi. □ ■

⁴⁵ Biraq u adem chiqip, bu ishni köp yerlerde jar sélip, keng yéywetti. Shuning bilen Eysa héchqandaq sheherge ochuq-ashkara kirelmey, belki sheherler sirtidiki xilwet jaylarda turushqa mejbur boldi; xalayıq her tereptin uning yénigha

□ **1:40** «maxaw késili bar bir kishi» — «maxaw késili» bir xil qorqunchluq tére késili bolup, Yehudiylar bu xil késelge girip-tar bolghanlarni napak dep qarap ulargha qet'iy yéqinlashmaytti.

■ **1:40** Mat. 8:2; Luqa 5:12.

□ **1:43** «Musa bu késeldin paklan'ghanlarga emr qilghan qurbanliqlarni sun'ghin» — Musa peyghember Tewrat qanunida shundaq emrni körsetken: — Bir maxaw késili saqaytilghan bolsa, u muqeddes ibadetxanigha bérip, özining saqaytilghanliqini kahin'gha körsitip, andin maxaw késilidin saqayghanlar qilishqa tégishlik qurbanliqlarni sunushi kérek idi. Shühbisizki, Musa peyghemberdin bashlap Mesih Eysa kelgüche, bu murasim héch ötküzülüp baqqan emes idi. «Law.» 14-babni körüng. ■ **1:43** Law. 13:2; 14:1.

toplishatti.

2

Eysaning palech ademni saqaytishi

Mat. 9:1-8; Luqa 5:17-26

¹ Birnechche künden keyin u qaytidin Kepernahumgha kirdi. U öydiken, dégen xewer tarqiliwidi, ■ ² shunche köp adem u yerge yighildiki, hetta ishik aldidimu put dessigüdek yer qalmighanidi. U ulargha söz-kalam yetküzüwatatti.

³ Mana shu esnada, birnechche adem uning aldigha bir palechni élip keldi; uni ulardin töti kötürüp ekelgenidi. ■ ⁴ Ademning köplükidin uninggha yéqinlishalmay, ular uning üstidin ögzini téship, töshük achqandin keyin palechni zembil bilen *Eysaning aldigha* chüshürdi. □ ⁵ Emdi Eysa ularning ishenchini körüp palechke:

— Balam, gunahliring kechürüm qilindi, — dédi.

⁶ Lékin u yerde olturghan bezi Tewrat ustazliri könglide gumaniy soallarni qoyup: ⁷ «Bu adem néme üçün mundaq deydu? U kupurluq qiliwatidighu! Xudadin bashqa kimmu gunahlarni kechürüm qilalisun?» déyishti. ■

⁸ Eysa shuan rohida ularning köngülliride shundaq gumaniy soallarni qoyuwatqanliqini bilip yétip, ulargha mundaq dédi:

■ **2:1** Mat. 9:1; Luqa 5:17. ■ **2:3** Mat. 9:1; Luqa 5:18. □ **2:4** «uning üstidin ögzini téship, töshük achqandin keyin...» — awwal ögzining kahishlirini élishi kérek idi. ■ **2:7** Zeb. 32:5; 51:2-4; Yesh. 43:25.

— Siler köngülde némishqa shundaq soallarni qoyisiler? ⁹ Mushu palechke: «Gunahliring kechürüm qilindi!» déyish asanmu, yaki «Ornungdin tur, zembil-körpengni yighishturup mang!» déyish asanmu? ¹⁰ Emma hazir silerning Insan’oghlining yer yüzide gunahlarni kechürüm qilish hoquqigha ige ikenlikini bilishinglar üçün, — U palech késelge:

¹¹ — Sanga éytayki, ornungdin tur, zembil-körpengni yighishturup öyüngge qayt! — dédi.

¹² U derhal ornidin des turup, zembil-körpisini yighishturdi we hemmeylenning köz aldida öyüdin chiqip ketti. Hemmeylen qattiq heyran qélip Xudani ulughliship:

— Mushundaq ishni ezeldin körüp baqmighaniduq, — déyishti.

Eysaning Lawiyni muxlisliqqa chaqirishi — «gunahkarlar» bilen hemdastixan olturushi

Mat. 9:9-13; Luqa 5:27-32

¹³ U yene déngiz boyigha qarap mangdi. Kishiler topi uning etrapigha olishiwaldi. U ulargha telim berdi.■

¹⁴ U yoldin ötüp kétiwatqanda, baj alidighan orunda olturghan Alfayning oghli Lawiyni körüp, uningha:

— Manga egeshkin, — dédi. U ornidin turup, uninggha egeshti.□

¹⁵ We shundaq boldiki, u *Lawiyning* öyide dastixanda olturghanda, nurghun bajgirlar we

■ 2:13 Mat. 9:9; Luqa 5:27.

□ 2:14 «baj alidighan orunda olturghan Alfayning oghli Lawiy...» — «Lawiy»ning bashqa ismi «Matta» idi.

gunahkarlar Eysa we uning muxlisliri bilen hemdastixan boldi. Bundaq kishiler xéli köp idi, ularmu uninggha egeshkenidi. □ 16 Emdi Tewrat ustazliri we Perisiyler uning gunahkarlar we bajgirlar bilen bir dastixanda olturghanliqini körüp, muxlislirigha:

— U némishqa bajgir we gunahkarlar bilen bir dastixanda yep-ichip olturidu?! — déyishti. □

17 Buni anglighan Eysa ulargha:

— Saghlam adem emes, belki bimarlar téwipqa mohtajdur. Men heqqaniylarni emes, belki gunahkarlarni chaqirghili keldim, — dédi. □ ■

□ **2:15** «dastixanda olturghanda» — grék tilida «dastixanda yatqanda» bilen ipadiliniidu. Shu chaghlarda kishiler dastixan sélin'ghan shire etrapida yanpashlap yatqan halda ghizalinishatti. «nurghun bajgirlar we gunahkarlar Eysa we uning muxlisliri bilen hemdastixan boldi» — «bajgirlar» Israilning zéminini ishghal qilghan rimliqlar üçün öz xelqidin baj yighip bérédighan we shu sewebtin nepretke uchrighan Yehudiylar. «gunahkarlar» — Tewrat-injil boyiche herbir adem gunahkar, elwette. Lékin mushu ayettiki «gunahkarlar» dégen söz, hali chong Perisiyler we Tewrat ustazliri teripidin alahide «gunahkarlar» dep atalghan bajgirlar, pahishe ayallar, hetta sawatsiz kishiler qatarliqlarni közde tutidu. □ **2:16** «Tewrat ustazliri we Perisiyler...» — «Perisiyler» qattiq teleplik bir diniy mezheptikiler idi. Ular toghruluq «Tebirler»ni körüng. □ **2:17** «heqqaniylarni emes, belki gunahkarlarni chaqirghili keldim» — mushu muhim sözide «gunahkarlar» déginini, özlirining gunahkar ikenlikini tonup yetkenlerni közde tutidu, elwette. Chünki hemme adem gunahkardur. «Heqqaniylar» Perisiylerdeki özini heqqaniy dep hésablighanlarni körsitidu. Shunga Mesih shundaq kishilerni chaqiralmaytti. ■ **2:17** Mat. 9:13; 21:31; Luqa 5:32; 19:10; 1Tim. 1:15.

Yéngi konidin ewzeldur
Mat. 9:14-17; Luqa 5:33-39

¹⁸ Emdi Yehyaning muxlisliri bilen Perisiylar roza tutuwatatti. Bezilar uning aldigha kélip:

— Némishqa Yehyaning muxlisliri we Perisiylarning muxlisliri roza tutidu, lékin séning muxlisliring tutmaydu? — dep sorashti. ■

¹⁹ Eysa jawaben mundaq dédi:

— Toyi boluwatqan yigit téxi toyda hemdastixan olturghan chaghda, méhmanliri roza tutup oltursa qandaq bolidu!? Toyi boluwatqan yigit toyda bolsila, ular héchqandaq roza tutalmaydu. □ ■

²⁰ Emma shu künler kéliduki, yigit ulardin élip kétéridu, ular shu künde roza tutidu. □

²¹ Héchkim kona könglekke yéngi rexttin yamaq salmaydu. Undaq qilsa, yéngi yamaq *kiriship*, kona kiyimni tartishturup yirtiwétidu. Netijide, yirtiq téximu yoghinap kétéridu. □ ²² Héchkim yéngi sharabni kona tulumlarga qachilimaydu. Eger undaq qilsa, sharabning *échishi bilen* tulumlar yérilip kétéridu-de, sharabmu tökülüp kétéridu hem tulumlarmu kardin chiqidu. Shuning üçün yéngi sharab yéngi tulumlarga qachilinishi kérek. ■

■ **2:18** Mat. 9:14; Luqa 5:33. □ **2:19** «toy méhmanliri» — grék tilida «merike zalining perzentliri» dégen ibare bilen ipadilididu.

■ **2:19** Yesh. 62:5; 2Kor. 11:2. □ **2:20** «yigit méhmanlardin élip kétéridu» — bu sözler Eysaning ölümü özi egeshkenlerge qayghu-hesret élip kélidighanliqini körsitidighan bésharet. □ **2:21** «Héchkim kona könglekke yéngi rexttin yamaq salmaydu» —

yéngi rext kiriship kétéridu, elwette. ■ **2:22** Mat. 9:17.

Insan’oghli «Shabat künining Igisi»dur •••• 23-ayettiki izahatni köring

Mat. 12:1-8; Luqa 6:1-5

23 Bir shabat küni shundaq boldiki, u bughdayliqlardin ötüp kétiwatatti. Uning muxlisleri yolda méngiwatqanda bashaqlarni üzüşke bashlidi. □ ■ 24 Perisiyeler uninggha:

— Qara, ular némishqa shabat küni *Tewratta* cheklen’gen ishni qilidu? — déyishti. □ ■

25 U ulargha:

— *Padishah* Dawutning özi we hemrahliri ha-jetmen bolghanda, yeni ach qalghanda néme qilghanliqini *muqeddes yazmilardin* oqumighanmusiler? □ ■ 26 — Démek, Abiyatar bash kahin bolghan waqtida, u Xudaning öyige kirip, Xudagha

□ 2:23 «Bir shabat küni shundaq boldiki, ...» — «shabat küni» (dem élish küni) toghruluq «Tebirler»ni köring. Bu shenbe küni, Tewrat kaléndari boyiche heptining yettinchi küni bolup, Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche Israildiki her-bir insan we mal-charwilar mu shu küni herqandaq ish-xizmet qilmay, dem élishi kérek idi. ■ 2:23 Qan. 23:24; Mat. 12:1; Luqa 6:1. □ 2:24 «Tewratta cheklen’gen ish» — Tewrat qanunida cheklen’gen, démekchi. Tewrat qanuni boyiche dem élish küni «xaman tépish» «xizmet» dep qarilip, qanun’gha xilapliq ish dep hésablinishi kérek idi, elwette. Perisiyeler muxlislarning danlarni yéyish üçün aqlishini «xaman tepkenlik» dep qarighan. Emdi bashaqlarni üzüp yéyish ziraetlerge orghaq sélish bilen oxshashmu yaki oxshash emesmu, buninggha oqurmenler Mesihning jawabini oqup özi birnéme désun! «Matta»diki «qoshumche söz»imizde mushu ish toghruluq izahatlimizni köring. ■ 2:24 Mis. 20:10. □ 2:25 «Dawutning... ach qalghanda néme qilghanliqini muqeddes yazmilardin oqumighanmusiler?» — «oqumighanmusiler?» dégen söz Perisiylerning daim reqibleridin soraydighan soal shekli idi. ■ 2:25 1Sam. 21:6.

atalghan, Tewratta peqet kahinlarning yéyishigila bolidighan nanlarni *sorap* yégen, shundaqla hemrahlirighimu bergen? — dédi. □ ■

²⁷ U ulargha yene:

— Insan shabat küni üçün emes, shabat küni insan üçün yaritildi. ²⁸ Shuning üçün, Insan’oghli shabat küniningmu Igisidur, — dédi. □ ■

3

Qoli qurup ketken bimarning saqaytilishi

Mat. 12:9-14; Luqa 6:6-11

¹ U yene sinagogqa kirdi. Shu yerde bir qoli yigilep ketken bir adem bar idi. ■ ² *Perisiyler* Eysaning üstidin erz qilayli dep shabat künide

□ **2:26** «Abiyatar **bash kahin bolghan waqtida**» — «1Sam.» 21:1-7 boyiche, Abiyatar resmiy bash kahin bolmighan. Lékin Injil dewridiki ehwalgha oxshash, ikki adem bashqa-bashqa yerde bolsa ikkisi shu rolda bolushi mumkin (Mesih yer yüzide xizmet qilghan mezgilde Qayafa isimlik hem Annas isimlik ikki adem oxshash bir waqitta «bash kahin» idi). «**Dawut** Xudaning öyige kirip, Xudagha atalghan, Tewratta peqet kahinlarning yéyishigila bolidighan nanlarni sorap yégen, shundaqla hemrahlirighimu bergen?» — bu weqe «1Sam.» 21:1-7de xatirilen’gen. ■ **2:26** Law. 24:9. □ **2:28** «**Insan’oghli**» — Mesihning özini körsitidu. Bu ibare toghruluq «Tebirler»ni körüng. ■ **2:28** Mat. 12:8; Luqa 6:5. ■ **3:1** Mat. 12:9; Luqa 6:6.

késel saqaytidighan-saqaytmaydighanliqini paylap yüretti. □ ³ Eysa qoli yigilep ketken ademge:

— Ornungdin turup, otturigha chiqqin! — dédi.

⁴ Andin, sinagodikilerdin:

— Tewrat qanunigha uyghun bolghini shabat küni yaxshiliq qilishmu, yaki yamanliq qilishmu? Janni qutquzushmu yaki halak qilishmu? — dep soridi. Lékin ular zuwan sürüshmidi.

⁵ U ghezep bilen etrapigha nezer sélip ulargha köz yügürtüp, ularning tash yüreklikidin qayghurdi. Andin u késelge:

— Qolungni uzat, — dédi. U qolini uzitiwidi, qoli eslige keltürüldi. □ ■

⁶ Emdi Perisiyler derhal sirtqa chiqip, uni qandaq yoqitish toghrisida Hérod *padishahning* terepdarliri bilen meslihet qilishqa bashlidi. □ ■

□ **3:2** «*Perisiyler* Eysaning üstidin erz qilayli dep shabat künide késel saqaytidighan-saqaytmaydighanliqini paylap yüretti» — ularning qilmaqchi bolghan erzi bolsa «U shabat künide késelni saqaytsa, «ishligen» yaki «xizmet qilghan»gha barawer bolidu, shunga (ularning chüshinishiche) «Tewrat qanunigha xilapliq qilghan» bolidu. □ **3:5** «qoli eslige keltürüldi» — keltürüldi» dégen péilning «mejhul shekli» bizge bu ishni Xuda Özi qilghan, dégenni uqturidu. Emdi ular bu möjizini «shabat künide yaratqanliqi» üçün zadi kimni eyiblimeschi? ■ **3:5** 1Pad. 13:6.

□ **3:6** «*Hérod padishahning terepdarliri*» — Hérod padishah we uning terepdarliri toghruluq «Tebirler»ni körüng. Lékin bizge eng heyran qalarliqi belkim shuki, Rebbimiz telim bérishke bashlighanda, bir-birige küshende bolghan ««Hérod terepdarliri» we Perisiyler hemkarliship, Eysani yoqitishqa meslihetlishidu («Mat.» 22:16nimu körüng). Mana qarangghuluqqa tewe bolghan kishiler hamam birinchi bolup nur bilen düshmenlishidu («Yh.» 1:5, 3:19).

■ **3:6** Mat. 12:14; Yuh. 10:39; 11:53.

Déngiz boyidiki top-top ademler

7-8 Andin Eysa muxlisliri bilen bille u yerdin ayrilip déngiz boyigha ketti; Galiliye ölkisidin chong bir top ademler uninggha egiship bardi; shundaqla uning qilghan emellirini anglighan hamam, pütün Yehudiye ölkisidin, Yérusalém shehiridin, Idumiya ölkisidin, Iordan deryasining qarshi teripidin, Tur we Zidon sheherlirining etrapidiki jaylardin zor bir top ademlermu uning yénigha kélishti. □ ■ ⁹ U ademlarning köplikidin özini qistap qoymisun dep muxlislirigha kichik bir kémining uninggha yéqin turushini tapilidi. ¹⁰ Chünki u nurghun bimarlarini saqaytqini tüpeylidin herqandaq waba-késelliklerge giriptar bolghanlarning hemmisi uninggha *qolumni* bir tegküzüwalsam dep qistiship kélisshkenidi. ¹¹ Napak rohlar *chaplisiwalghanlar* qachanla uni körse, uning aldigha yiqilip: «Sen Xudaning Ogghisen!» dep warqirishatti. ¹² Lékin u *napak rohlargha* özining kim ikenlikini ashkarilimasliqqa qattiq tenbih bérip agahlanduratti.

Eysaning on ikki rosulni tallishi

Mat. 10:1-4; Luqa 6:12-16

¹³ U taghqa chiqip, özi xalighan kishilerni yénigha chaqirdi; ular uning yénigha kélishti. ■ ¹⁴ U ulardin on ikkisini özi bilen bille bolushqa, söz-kalamni jakarlashqa, ¹⁵ késellerni saqaytish we jinlarni

□ **3:7-8** «Idumiya ölkisi» — «Idumiya» Tewratta «Édom» déyilidu.

■ **3:7-8** Mat. 4:25; Luqa 6:17. ■ **3:13** Mat. 10:1; Mar. 6:7; Luqa 6:13; 9:1.

heydesh hoquqigha ige bolushqa tallap békitti. □
¹⁶ *U békitken on ikki kishi*: Simon (u uninggha Pétrus dep isim qoyghan), ¹⁷ Zebediyning oghli Yaqup we uning inisi Yuhanna, (u ularni «Binni-Regaz», yeni «Güldürmama oghulliri» depmu atighan), □
¹⁸ Andriyas, Filip, Bartolomay, Matta, Tomas, Alfayning oghli Yaqup, Taday, milletperwer dep atalghan Simon □ ¹⁹ we uninggha satqunluq qilghan Yehuda Ishqariyotlardin ibaret.

Eysa Sheytandin küchlüktur

Mat. 12:22-32; Luqa 11:14-23; 12:10

²⁰ U öyge qaytip kelgendin kéyin, u yerge yene shunche nurghun ademler toplandiki, ularning hetta ghizalan'ghudekmu waqti chiqmidi. ■
²¹ *Eysaning* ailisidikiler buni anglap, uni tutup kélishke bérishiti. Chünki ular uni «Eqlini yoqitiptu» dégenidi.

□ **3:15** «U ulardin on ikkisini özi bilen bille bolushqa... jinlarni heydesh hoquqigha ige bolushqa tallap békitti» — (14-15-ayet) bezi kona köchürmilerde 14-15-ayette «U ulardin on ikkisini «rosullar» dep atap, özi bilen bille bolushqa, söz-kalamni jakarlashqa we jinlarni heydesh hoquqigha ige bolushqa tallap békitti» déyilidu. □ **3:17** «Zebediyning oghli Yaqup we uning inisi...» — yaki «Zebediyning oghli Yaqup we uning akisi...». «u ularni «Binni-Regaz», yeni «Güldürmama oghulliri» depmu atighan» — mushu yerde biz bu isimni ibranij tilidiki ahangi boyiche alduq. «Regaz» ibranij tilida adette «ghezep, qehr»ni bildüridu. Qarighanda ular ikkilisi eslide intayin térikkek idi! Grék tilida teleppuz «Boanerges» dep oqulidu. □ **3:18** «milletperwer dep atalghan Simon» — yaki «Qanaanliq Simon». Yehudij «milletperwerliri» yaki «milletchiliri» wetinini Rim impériyesidin azad qilish üçün zorawanliq yoli bilen küresh qilghuchilar idi. ■ **3:20** Mar. 6:31.

22 Yérusalémdin chüshken Tewrat ustazliri bolsa: «Uningda Beelzibub bar», we «U peqet jinlarning emirige tayinip jinlarni qoghliwétidiken», déyishetti. □ ■

23 Shuning üçün u *Tewrat ustazlirini* yénigha chaqirip, ulargha temsillerni ishlitip mundaq dédi:

— Sheytan Sheytanni qandaqmu qoghlisun? ■

24 Eger padishahliq öz ichidin bölünüp özara soqushqan bolsa shu padishahliq put tirep turalmaydu; 25 shuningdek eger bir aile öz ichidin bölünüp özara soqushsa shu aile put tirep turalmaydu. 26 Eger Sheytan öz-özige qarshi chiqip bölünse, u put tirep turalmay, yoqalmay qalmaydu.

27 Héchkim küchtüggür birsining öyige kirip, uning mal-mülkini bulap kételmeydu — peqet u shu küchtüggürni awwal baghliyalisa andin öyini bulang-talang qilalaydu. □ ■

28 Shuni silerge berheq éytip qoyayki, insan baliliri ötküzgen türlük gunahlrining hemmisini, shundaqla ular qilghan kupurluqlirining

□ **3:22** «uningda **beelzibub bar**» — «beelzibub» yaki «beelzibul» bolsa jinlarning emiri bolghan Sheytanning bashqa bir ismidur.

■ **3:22** Mat. 9:34; 12:24; Luqa 11:15; Yuh. 8:48. ■ **3:23** Mat.

12:25. □ **3:27** «Héchkim küchtüggür birsining öyige kirip, uning mal-mülkini bulap kételmeydu — peqet u shu küchtüggürni awwal baghliyalisa andin öyini bulang-talang qilalaydu» — bu temsildiki «küchtüggür adem» Sheytanni körsitidu, elwette. Uning öyini bulang-talang qilghuchi Eysadin bashqa héchkim bolmaydu.

■ **3:27** Mat. 12:29; Kol. 2:15.

hemmisini kechürüşke bolidu. □ ■ 29 Biraq kimdikim Muqeddes Rohqa kupurluq qilsa, ebedil'ebedgiche héch kechürülmeydu, belki menggülük bir gunahning hökümi astida turidu. □ ■

³⁰ *Eysaning bu sözi* ularning «uningha napak roh chaplishiptu» dégini üçhün *éytilghanidi*.

Eysaning anisi we iniliri

Mat. 12:46-50; Luqa 8:19-21

³¹ Shu waqitta uning anisi bilen iniliri keldi. Ular sirtida turup, uni chaqirishqa adem kirgüzdi. ■

³² Bir top xalayıq uning etrapida olturatti. Ular: — Mana, aningiz, iniliringiz sizni izdep sirta turidu, — déyishti. □

³³ Eysa ulargha jawaben:

— Kim méning anam, kim méning inilirim? — dédi. ³⁴ Andin, u öpchüriside olturghanlarga qarap mundaq dédi:

□ **3:28** «ular **qilghan kupurluqlirining hemmisi...**» — grék tilida «ular kupurluq bilen qilghan kupurluqlirining hemmisi» dégen söz bilen ipadilinidu. Bu ibare ularning kupurluqliri belkim intayin éghir bolushi mumkin dégenni bildüridu. ■ **3:28** 1Sam. 2:25; Mat. 12:31; Luqa 12:10; 1Yuh. 5:16. □ **3:29** «Muqeddes **Rohqa qarshi** kupurluq qilish» — yaki «Muqeddes Rohqa qarshi gep qilish» dégen gunah toghruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ **3:29** 1Yuh. 5:16. ■ **3:31** Mat. 12:46; Luqa 8:19. □ **3:32** «Mana, **aningiz, iniliringiz sizni izdep sirta turidu**» — bezi kona köchürmilerde «we singilliringiz» dep qoshup oqulidu. Héchbolmighanda grék tilida «aka-iniler» dégen söz bir qérindash «acha-singillar»ni öz ichige alatti.

Mana bular méning anam we inilirim! ³⁵ Chünki kimki Xudaning iradisini ada qilsa, shu méning aka-inim, acha-singlim we anamdur.■

4

Uruq chachquchi toghrisidiki temsil

Mat. 13:1-9; Luqa 8:4-8

¹ U yene déngiz boyida *xelqqe* telim bérishke bashlidi. Uning etrapigha zor bir top ademler olishi-walghachqa, u bir kémige chiqip déngizda olturdi; pütkül xalayıq bolsa déngiz qirghiqida turushatti.■

² U ulargha temsil bilen nurghun ishlarni ögetti. U telim bérıp mundaq dédi:

³ — Qulaq sélinglar! Uruq chachquchi uruq chachqili *étizgha* chiqiptu. ⁴ Uruq chachqanda uruqlardin beziliri chighir yol boyigha chüshüptu, qushlar kélip ularni yep kétiptu. ⁵ Beziliri tupriqi az tashliq yerge chüshüptu. Topisi chongqur bolmighanliqtin, tézla ünüp chiqiptu, ⁶ lékin kün chiqish bilenla aptapta köyüp, yiltizi bolmighachqa qurup kétiptu. ⁷ Beziliri tikenlarning arisigha chüshüptu, tikenler ösüp maysilarni boghuwélip, ular héch hosul bermeptu. ⁸ Beziliri bolsa, yaxshi tupraqqa chüshüptu. Ular ösüp awup chong bolghanda hosul bériptu. Ularning beziliri ottuz hesse, beziliri atmish hesse, yene beziliri yüz hesse hosul bériptu.

■ **3:35** Yuh. 15:14; 2Kor. 5:16,17. ■ **4:1** Mat. 13:1; Luqa 8:4.

9 — Anglighudek quliqi barlar buni anglisun! — dédi u.

Temsillerning meqsiti

Mat. 13:10-17; Luqa 8:9-10

¹⁰ U uning etrapidikiler hem on ikkiylen bilen yalghuz qalghanda, ular uningdin temsiller toghruluq sorashti. □ ■ ¹¹ U ulargha mundaq dédi: — Xudaning padishahliqining sirini bilishke siler nésip boldunglar. Lékin sirttikilergé hemme ish temsiller bilen uqturulidu; □ ■ ¹² buning bilen: «Ular qarashni qaraydu, biraq körmeydu; Anglashni anglaydu, biraq chüshenmeydu; Shundaq bolmisidi, ular yolidin yandurulushi bilen, Kechürüm qilinatti» dégen söz emelge ashurulidu. □ ■

Uruq chachquchi toghrisidiki temsilning chüshendürülüshi

Mat. 13:18-23; Luqa 8:11-15

□ **4:10** «u uning etrapidikiler hem on ikkiylen bilen yalghuz qalghanda, ular uningdin temsiller toghruluq sorashti» — mushu yerde «uning etrapidikiler» uninggha egeshkenler (on ikkiylendin sirt)ni körsetse kérek. ■ **4:10** Mat. 13:10; Luqa 8:9.

□ **4:11** «Lékin sirttikilergé hemme ish temsiller bilen uqturulidu» — «sirttikilergé» Xudaning padishahliqidin yaki uning nijatidin sirtta turghanlar, démek. ■ **4:11** Mat. 11:25; 2Kor. 2:14; 3:14. □ **4:12** «ular qarashni qaraydu, biraq körmeydu; anglashni anglaydu, biraq chüshenmeydu; shundaq bolmisidi, ular yolidin yandurulushi bilen, kechürüm qilinatti» — bu sözler «Yesh.» 6:9-10din élin'ghan. ■ **4:12** Yesh. 6:9-10; Mat. 13:14; Luqa 8:10; Yuh. 12:40; Ros. 28:26; Rim. 11:8.

¹³ Andin u ulargha:

— Siler mushu temsilnimu chüshenmidinglarmu? Undaқта, qandaқmu bashqa herxil temsillerni chüshineleysiler? — dédi. ¹⁴ Uruq chachquchi söz-kalam chachidu. ■ ¹⁵ Üstige söz-kalam chéchilghan chighir yol boyi shundaқ ademlerni körsetkenki, ular söz-kalamni anglighan haman Sheytan derhal kélip ularning qelbigе chéchilghan söz-kalamni élip kétidu. ¹⁶ Buningghа oxshash, tashliq yerlerge chéchilghan uruqlar bolsa, söz-kalamni anglighan haman xushalliq bilen qobul qilghanlarni körsitidu. ¹⁷ Halbuki, qelbide héch yiltiz bolmighachqa, peqet waqitliq turidu; söz-kalamning wejidin qiyinchiliq yaki ziyankeshlikke uchrighanda, ular shuan yoldin chetnep kétidu. ¹⁸ Tikenlerning arisighа chéchilghini shundaқ bezi ademlerni körsetkenki, bu ademler söz-kalamni anglighini bilen, ¹⁹ lékin könglige bu dunyaning endishiliri, bayliqlarning éziqturushi we bashqa nersilerge bolghan hewesler kiriwélip, söz-kalamni boghuwétidu-de, u héch hosul chiqarmaydu. ■ ²⁰ Lékin yaxshi tupraqqa chéchilghan uruqlar bolsa — söz-kalamni anglishi bilen uni qobul qilghan ademlerni körsitidu. Bundaқ ademler hosul béridu, birsi ottuz hesse, birsi atmish hesse, yene birsi yüz hesse hosul béridu.

Séwet astidiki chiragh

Luqa 8:16-18

²¹ U ulargha yene mundaқ dédi:

■ **4:14** Mat. 13:19; Luqa 8:11.

■ **4:19** Mat. 19:23; Mar. 10:23; Luqa 18:24; 1Tim. 6:9.

— Chiragh séwet yaki kariwat astigha qoyulush üçün keltürülemdu? U chiraghdanning üstige qoyulush üçün keltürülmemdu? □ ■ 22 Chünki yoshurulghan héchqandaq ish ashkarilanmay qalmaydu, shuningdek herqandaq mexpiy ish yüz bergendin kéyin ayan bolmay qalmaydu. ■

23 Anglighudek quliqi barlar buni anglisun!

24 Anglighanliringlarga köngül bölünger! Chünki siler *bashqilargha* qandaq ölchem bilen ölchisenglar, silergimu shundaq ölchem bilen ölchep bérilidu, hetta uningdinmu köp qoshup bérilidu. □ ■ 25 Chünki kimde bar bolsa, uninggha téximu köp bérilidu; emma kimde yoq bolsa, hetta uningda bar bolghanlirimu uningdin mehrum qilinidu. □ ■

□ 4:21 «Chiragh séwet yaki kariwat astigha qoyulush üçün keltürülemdu?» — «séwet» grék tilida «ölchigüchi séwet» déyilidu.

■ 4:21 Mat. 5:15; Luqa 8:16; 11:33. ■ 4:22 Ayup 12:22; Mat. 10:26; Luqa 8:17; 12:2. □ 4:24 «Siler *bashqilargha qandaq ölchem bilen ölchisenglar*» — bu söz köp tereplimilik bolushi kérek; mesilen: (1) adem Xudaning sözige qanchilik köngül bölüp étibar berse, uninggha shunchilik eqil béridu; (2) biz bashqilargha rehim-shepquet körsetsek, Xudamu bizge rehim-shepquet körsitidu; (3) ((2)-teripige yéqin) biz bashqilarni qaysi ölchem bilen bahalisaq, Xuda bizni bahalighanda del shu ölchemni ishlitidu; (4) bashqilargha qanchilik xeyr-saxawet körsetsek, Xudamu kéyin bizge shunchilik iltipatni körsitidu. ■ 4:24 Mat. 7:2; Luqa 6:38. □ 4:25 «Chünki kimde bar bolsa, uninggha téximu köp bérilidu; emma kimde yoq bolsa, hetta uningda bar bolghanlirimu uningdin mehrum qilinidu» — «kimde bar bolsa... » — bu «bar bolsa» némini körsitidu? Shühbisizki, ebediy ehmiyetlik birer nerse bolsa kérek, bu iman-ishenchni öz ichige choqum alidu. Biz özimizge «ebediy ehmiyetlik» hernéme bolushi üçün uni peqet Mesihdinla tapalaymiz. ■ 4:25 Mat. 13:12; 25:29; Luqa 8:18; 19:26.

Ûn'gen uruq toghrisidiki temsil

²⁶ U yene mundaq dédi:

— Xudaning padishahliqi yene birsining tupraqqa uruq chachqinigha oxshaydu: ²⁷ u uxlaydu, orundin turidu, kéche-kündüzler ötüwérip, uruq bix urup ösidu. Lékin chachquchi qandaq yol bilen ösidighanliqini bilmeydu. ²⁸ Tupraq özlükidin hosul béridu; uruq awwal bix uridu, kéyin bash chiqiridu, axirda bashaqlar toluq dan tutidu. ²⁹ Dan pishqanda, *chachquchi* derhal orghaq salidu, chünki hosul waqti kelgen bolidu.□

Qicha uruqi toghrisidiki temsil

Mat. 13:31-32, 34-35; Luqa 13:18-19

³⁰ U yene mundaq dédi:

— Xudaning padishahliqini némige oxshitimiz? Yaki qandaq bir temsil bilen süretlep béreleyimiz? ■

³¹ U goya bir tal qicha uruqigha oxshaydu. U yerge térilghanda, gerche yer yüzidiki barliq uruqlarning ichide eng kichiki bolsimu, □ ³² térilghandin kéyin, herqandaq ziraettin égiz ösüp shundaq chong shaxlayduki, asmandiki qushlarmu uning sayisige qonidu.□

□ **4:29** «chachquchi **derhal orghaq salidu**» — grék tilida «chachquchi derhal orghaq ewetidu». ■ **4:30** Mat. 13:31; Luqa 13:18. □ **4:31** «gerche yer yüzidiki **barliq uruqlarning ichide eng kichiki bolsimu,...**» — yaki «gerche tupraq ichidiki barliq uruqlarning ichide eng kichiki bolsimu,...». □ **4:32** «**...asmandiki qushlarmu uning sayisige qonidu**» — yaki «**...asmandiki qushlarmu uning sayisige uwulaydu**». Bu yerde tilgha élin'ghan qicha ottura sherqte ösidighan, yaxshi öskende hetta üç métrdin éship kétidighan, ösümlükni körsitidu.

³³ U shuningga oxshash xalayıq anglap chüshinelıgüdek nurghun temsiller bilen söz-kalamni yetküzdi. ■ ³⁴ Lékin temsil keltürmey turup ulargha héchqandaq söz qilmaytti. Lékin öz muxlisleri bilen yalghuz qalghinida, ulargha hemmini chüshendürüp béretti.

Eysaning boranni tinchitishi

Mat. 8:23-27; Luqa 8:22-25

³⁵ Shu küni kech kirgende, u ulargha:

— Déngizning u qétigha öteyli, — dédi. ■ ³⁶ Ular xalayıqni yolgha séliwetkendin kéyin, uni kévide olturghan péti élip yürüp kétishti. Ular bilen bille mangghan bashqa kémilermu bar idi. □ ³⁷ We mana, esheddiy qara quyun chiqip ketti; shuning bilen dolqunlar kémini urup, su halqip kirip, kémige toshay dep qalghanidi. ³⁸ Lékin u kémining ayagh teripide yastuqqa bash qoyup uyqugha ketkenidi. Ular uni oyghitip:

— I ustaz, halak boluwatqinimizgha karing yoqmu? — dédi.

³⁹ U ornidin turup, boran'gha tenbih bérip, déngizgha: «Tinchlan! Jim bol!» déwidi, boran toxtap, chongqur bir jimjitliq höküm sürdi.■

■ **4:33** Mat. 13:34.

■ **4:35** Mat. 8:23; Luqa 8:22.

□ **4:36** «...uni kévide olturghan péti élip yürüp kétishti» — Mesih allıqachan kévide olturghanidi (1-ayette). Bashqa birxil terjimisi: «...uni shu péti kémisige chüshürüp, élip yürüp kétishti» — bu terjimide «shu péti» belkim Mesih «héchqandaq teyyarliqsız (déngiz sepirige layıq kiyim yaki yémek-ichmek almıghan) halda» dégendek bolushi mumkin. ■ **4:39** Ayup 26:12; Zeb. 107:29; Yesh. 51:10.

40 — Némishqa shunche qorqisiler? Silerde qandaqsige téxiche ishench bolmaydu? — dédi u ulargha.

41 Ularni intayin zor bir qorqunch basti, ular birbirige:

— Bu adem zadi kimdu? Hetta shamal we déngizmu uninggha itaet qilidiken-he! — dep kétishti.

5

Köp jinlar chaplashqan «Qoshun» isimlik ademning saqaytilishi

Mat. 8:28-34; Luqa 8:26-39

¹ Ular déngizning u qétigha, Gadaraliqlarning yurtigha yétip bardı. □ ■ ² U kémidin chüshüshi bilenla, napak roh chaplashqan bir adem gör öngkürliridin chiqip, uning aldigha keldi. ³ U adem öngkürlerni makan qilghan bolup, uni héchkim hetta zenjirler bilenmu baghliyalmaytti. ⁴ Chünki köp qétim put-qolliri kishen-zenjirler bilen baghlan'ghan bolsimu, u zenjirlerni üzüwétip, kishenlerni chéqiwetkenidi; héchkim uni boysunduralmighanidi. ⁵ U kéche-kündüz mazarliqta we taghlar arisida toxtawsiz warqirap-jarqirap yüretti, öz-özini tashlar bilen késip yarilanduratti.

□ **5:1** «Gadara» — bezi köchürmilerde «Gérasa» yaki «Gergese» dep atilidu. ■ **5:1** Mat. 8:28; Luqa 8:26.

⁶ Lékin u Eysani yiraqtin körüp, uning aldigha yügürüp bérip, sejde qildi □ ⁷ we qattiq awazda warqirap:

— Hemmidin aliy Xudaning Oghli Eysa, séning méning bilen néme karing! Xuda heqqi, sendin ötünüp qalay, méni qiynima! — dédi □ ⁸ (chünki Eysa uninggha: «Hey napak roh, uningdin chiq!» dégenidi). □

⁹ U uningdin:

— Isming néme? — dep soridi.

— Ismim «qoshun» — chünki sanimiz köp, — dep jawab berdi u. □

¹⁰ We u Eysadin ularni bu yurttin heydiwetmigeysen, dep köp ötünüp yalwurdi.

¹¹ Tagh baghrida chong bir top tongguz padisi otlap yüretti. ¹² Jinlar uninggha:

— Bizni mushu tongguzlarga ewetkin, ularning ichige kirip kétishke yol qoyghaysen, — dep yalwurushti.

¹³ Eysa derhal yol qoydi. Shuning bilen napak rohlar chiqip, tongguzlarning ténige kirishi

□ **5:6** «u Eysani yiraqtin körüp, uning aldigha yügürüp bérip, sejde qildi» — yaki «u Eysani yiraqtin körüp, uning aldigha yügürüp bérip, yerge bash qoydi». □ **5:7** «sendin ötünüp qalay, méni qiynima!» — «méni qiynima!» dégen söz «bash jin»ning sözi bolsa kérek. Bu ademge nurghun jinlar chaplashqanidi.

□ **5:8** «Eysa uninggha: «... uningdin chiq!» dégenidi» — grék tilida «Eysa uninggha: «... uningdin chiq!» buyruwatatti déyilidu. □ **5:9** «Ismim «qoshun»» — «qoshun» latin tilida «légion» déyilidu, adette az dégendimu alte ming kishilik armiyini körsitidu.

«chünki sanimiz köp» — oqurmenler mushu yerde ikki awazning barliqini bayqaydu — birinchisi («Ismim «qoshun»»), bu bichare ademning öziningki, ikkinchisi, («chünki sanimiz köp») minglighan jinlarningki idi.

bilenla, tongguzlar tik yardin étilip chüshüp, déngizgha gherq boldi. Ular ikki minggha yéqin idi. ¹⁴ Tongguz baqquchilar bolsa u yerdin qéchip, sheher-yézilarda bu ishlarni pur qildi. Shu yerdikiler néme ish yüz bergenlikini körgili chiqishti.

¹⁵ Ular Eysaning yénigha keldi we ilgiri jinlar chaplishiwalghan héliqi ademning kiyimlerni kiyip, eshoshi jayida olturghinini — yeni «qoshun jinlar» chaplashqan shu ademni körüp, qorqup kétishti.

¹⁶ Bu weqeni körgenler jinlar chaplashqan ademde néme yüz bergenlikini we tongguzlarning aqiwitini xelqge bayan qilip berdi.

¹⁷ Buning bilen xalayıq Eysagha: Yurtlirimizdin chiqip ketkeysen, dep yalwurusgha bashlidi.

¹⁸ U kémige chiqiwatqanda, ilgiri jinlar chaplashqan héliqi adem uningdin: Menmu sen bilen bille baray, dep ötüdi.■

¹⁹ Lékin u buninggha unimay:

— Öz öydikiliring we yurtdashliringning yénigha bérip, ulargha Perwerdigarning sanga shunchilik ulugh ishlarni qilip bergenlikini, Uning sanga rehim-shepset körsetkenlikini xewerlendürgin, — dédi. □ ²⁰ U qaytip bérip, Eysaning özige qandaq ulugh ishlarni qilghanliqini «On sheher rayoni»da jar qilishqa bashlidi. Buni anglighanlarning hemmisi tolimu heyran qélishti.□

■ 5:18 Luqa 8:38. □ 5:19 «ulargha Perwerdigarning sanga shunchilik ulugh ishlarni qilip bergenlikini... xewerlendürgin» — yaki «ulargha Rebning sanga shunchilik ulugh ishlarni qilip bergenlikini... xewerlendürgin». □ 5:20 «On sheher rayoni» — grék tilida «Dékapolis».

*Uning Yairusning qizini tirildürüshi we xun késili
basqan bir ayalni saqaytishi*

Mat. 9:18-26; Luqa 8:40-56

²¹ Eysa qaytidin kéme bilen déngizning u qétigha ötkende, zor bir top xalayıq uning yénigha yighildi; u déngiz boyida turatti. ■ ²²⁻²³ Mana, melum bir sinagogning chongi Yairus isimlik bir kishi keldi. U uni kórüp ayighigha yiqilip:

— Kichik qizim öley dep qaldi. Bérip uninggha qolliringizni tegküzüp qoysingiz, u saqiyip yashighay! — dep qattiq yélindi.■

²⁴ Eysa uning bilen bille bardi. Zor bir top xalayıqmu oliship qistashqan halda keynidin méngishti.

²⁵ Xun tewresh késilige gırıptar bolghinigha on ikki yil bolghan bir ayal bar bolup, ■ ²⁶ u nurghun téwiplarning qolida köp azab tartip, bar-yoqini xejlep tügetken bolsimu, héchqandaq ünümi bolmay, téximu éghirliship ketkenidi. ²⁷ Bu ayal Eysa heqqidiki geplerni anglap, xalayıqning oturisdin qistilip kélip, arqa tereptin uning tonini silidi. ²⁸ Chünki u könglide: «Uning tonini silisamla saqaymay qalmaymen» dep oylighanidi.

²⁹ Xun shuan toxtap, ayal késel azabidin saqaytilghanliqini öz ténide sezdi. □ ³⁰ Eysa derhal wujudidin qudretning chiqqanliqini sézip, xalayıqning ichide keynige burulup:

— Kiyimimni silighan kim? — dep soridi.■

³¹ Muxlisleri uninggha:

— Xalayıqning özüngni qistap méngiwatqanliqini

■ **5:21** Luqa 8:40. ■ **5:22-23** Mat. 9:18; Luqa 8:41. ■ **5:25** Law. 15:25; Mat. 9:20; Luqa 8:43. □ **5:29** «xun shuan toxtap...» — grék tilida «qan éqimi shuan toxtap...». ■ **5:30** Luqa 6:19.

körüp turuqluq, yene: «Méni silighan kim?» dep soraysen'ghu? — déyishti.

³² Biraq Eysa özini silighuchini tépish üçün téxiche etrapigha qarawatatti. □ ³³ Özide néme ishning yüz bergenlikini sezgen ayal qorqup-titrigen halda kélip uning aldigha yiqildi we uninggha heqiqiy ehwalni pütünley éytti. ³⁴ U uninggha:

— Qizim, ishenching séni saqaytti! Tinch-xatirjemlikte qayt! Késilingning azabidin saqayghin, — dédi. □ ■

³⁵ U bu sözni qiliwatqanda, sinagogning chongining öyidin beziler kélip uninggha:

Qizingiz öldi. Emdi ustazni némishqa yene aware qilisiz?! — déyishti. ■

³⁶ Lékin Eysa bu sözlerni anglap derhal sinagogning chongigha:

Qorqmighin! Peqet ishenchte bol! — dédi.

³⁷ U peqet Pétrus, Yaqup we Yaqupning inisi Yuhanna bilen yolgha chiqti; bashqa héchkimning özi bilen bille bérishigha yol qoymidi. ³⁸ U sinagogning chongining öyi aldigha kelgende, qiyqas-

□ **5:32** «özini silighuchini tépish üçün...» — grék tilida «silighuchi» ayalche rodta bolup, Rebbimizning özini tutqan kishining ayal ikenlikini bilgenlikini körsitidu. □ **5:34** «qizim, ishenching séni saqaytti!» — «saqaytti» mushu yerde grék tilida «qutquzdi» dégen söz bilen ipadiliniidu.

«Tinch-xatirjemlikte qayt!» — bu ayal némishqa shundaq qorqti (33-ayetni körüng)? Uningda xun tewresh késili bolghanliqı üçün, Tewrat qanuni boyiche özi tegken barliq kishilerni «napak» qilghan bolidu (mesilen, ularni ibadexanigha kirish, qurbanliq qilishqa waqitliq layaqetsiz qilghan bolatti). Shuning bilen u etrapniki xalayıqnıla napak qilipla qalmay, belki Mesihning özini «napak» qilghan bolatti. ■ **5:34** Mat. 9:22; Mar. 10:52. ■ **5:35** Luqa 8:49.

chuqanni, xalayıqning qattiq nale-peryad we ah-zar kütürgenlikini körüp, ³⁹ öyge kirip ulargha: — Némishqa qiyqas-chuqan we ah-zar kütürisiler? Bala ölmeptu, uxlap qaptu, — dédi. ■ ⁴⁰ Ular uni mesxire qilishti; lékin u hemmeylenni tashqirigha chiqiriwétip, balining ata-anisini we öz hem-rahlini élip, bala yatqan öyge kirdi. ⁴¹ U balining qolini tutup, uninggha: «Talita kumi» dédi. Bu sözning menisi «Qizim, sanga éytimenki, ornungdin tur» dégenlik idi. ⁴² Qiz derhal ornidin turup mangdi (u on ikki yashta idi). Ular bu ishqa mutleq heyran qélishti. ⁴³ U ulargha bu ishni héchkinge éytmasliqni qattiq tapilidi, shundaqla qizgha yégüdek birnéme bérishni éytti.

6

Nasaretliklarning uni chetke qéqishi

Mat. 13:53-58; Luqa 4:16-30

¹ U u yerdin kétip, öz yurtigha keldi. Uning muxlislirimu uninggha egiship bardı. ■ ² Shabat küni kelgende, u sinagogda telim bérishke kirishti. Telimini anglighanlardin köp adem intayin heyran bolushup:

— Bu adem bulargha nedin érishkendu? Uninggha mushundaq danaliq qandaq bérilgen? Uning qolida mushundaq möjiziler qandaq yaritilidighandu? ³ U héliqi yaghachchi emesmu, Meryemning oghli, shundaqla Yaqup, Yose, Yehuda we Simonlarning akisighu? Uning

■ **5:39** Yuh. 11:11. ■ **6:1** Mat. 13:53; Luqa 4:16.

singillirimu bu yerde arimizda turuwatmamdu? — déyishti. Shuning bilen ular uninggha heset-bizarliq bilen qaridi. □ ■ 4 Shuning bilen Eysa ulargha:

— Herqandaq peyghember bashqa yerlerde hörmetsiz qalmaydu, peqet öz yurti, öz uruqtughqanliri arisida we öz öyide hörmetke sazawer bolmaydu, — dédi. ■

5 Shuning bilen qollirini birqanche bimarning üstige tegküzüp, ularni saqaytqandin bashqa, shu yerde u héchqandaq möjize yaritalmidi. ■ 6 We u ularning iman-ishenchsizlikidin heyran qaldi. ■

Eysaning on ikki rosulni ewetishi

Mat. 10:1, 5-15; Luqa 9:1-6

7 Andin u etraptiki yéza-kentlerni aylinip telim berdi.

U on ikkiylenni yénigha chaqirdi we *xelq arisigha* ikki-ikkidin ewetishke bashlidi. U ulargha napak rohlarni heydesh hoquqini berdi; □ ■ 8 we ulargha: — Seperde yéninglargha hasidin bashqa nerse éliwalmanglar, ne xurjun ne nan éliwalmanglar, belwaghqa pulmu salmanglar, □ 9 putunglargha

□ 6:3 «u héliqi yaghachchi emesmu, Meryemning oghli...» — Yehudiyar arisida ademler atisining ismi bilen tonulushi kérek idi. Yalghuz anisining ismini tilgha élishning özi birxil haqaret idi.

■ 6:3 Yuh. 6:42. ■ 6:4 Mat. 13:57; Luqa 4:24; Yuh. 4:44.

■ 6:5 Mat. 13:58. ■ 6:6 Mat. 9:35; Luqa 13:22. □ 6:7 «napak rohlar» — jinlarni körsitidu.

■ 6:7 Mat. 10:1; Luqa 6:13; 9:1.

□ 6:8 «xurjun» — yaki «tilemchining xaltisi».

keshlerni kiyinglar, biraq ikki yektek kiyiwalmanglar, — dep tapilidi. □ ■ ¹⁰ U yene:

— *Bir yurtqa barghininglarda*, kimning öyige *qobul qilinip* kirsenglar, u yurttin ketküche shu öydila turunglar. □ ¹¹ Qaysi yerdikiler silerni qobul qilmisa, shundaqla sözünglarni anglimisa, u yerdin ketkininglarda, ulargha agah-guwah bolsun üçhün ayighinglardiki topini qéqiwétinglar! — dédi. □ ■

¹² Shuning bilen ular yolgha chiqip, kishilerni gunahlrigha towa qilishqa jar sélip ündidi. ¹³ Ular nurghun jinlarni heydidi, nurghun bimarlarni

□ **6:9** «*Eysa* ulargha: — Seperde yéninglarga hasidin bashqa nerse éliwalmanglar, ne xurjun ne nan éliwalmanglar, belwaghqa pulmu salmanglar, putunglarga keshlerni kiyinglar, biraq ikki yektek kiyiwalmanglar, — dep tapilidi» — (9-10-ayet) qiziqarliq yéri shuki, «Matta» we «Luqa»da xatirilen'gen bayanlar boyiche Rebbimiz ulargha hasa éliwélish we kesh kiyishnimu men'i qilghan. Pikrimiz téxi muqimlashmighini bilen oylaymizki, «Matta» bilen «Luqa» we «Markus»ta belkim ikki ayrim waqit-ehwal körsitilidu.

■ **6:9** Ros. 12:8. □ **6:10** «kimning öyge **qobul qilinip kirsenglar, u yurttin ketküche shu öydila turunglar**» — bu emrde chong danaliq bar. Ikki sewebtin éytilghan bolushi mumkin: — (1) kona zamanlarda köp diniy wez éytquchilar öymu-öy yoqlap pul tileytti; lékin Eysaning muxlisleri héch tilemchilik qilmasliqi kérek; (2) ular öymu-öy köchüp yürse, xelqte hertürlük heset-guman peyda bolushimu mumkin — «Némishqa ular **bizning** öyde qonmaydu?» yaki «Némishqa ular bizning öydin köchüp kétidu?» dégendek.

□ **6:11** «*u yerdin ketkininglarda, ulargha agah-guwah bolsun üçhün ayighinglardiki topini qéqiwétinglar!*» — «ayaghdkiki topini qéqiwétish» dégen bu isharet «bizning siler bilen munasiwétimiz yoq», dégenni bildürüp, Xudaning sözini ret qilghanlarga qattiq agahlandurush idi. ■ **6:11** Mat. 10:14,15; Luqa 9:5; 10:12; Ros. 13:51; 18:6

zeytun méyi bilen mesih qilip saqaytti. □ ■

Chömlüdürgüchi Yehyaning ölümi

Mat. 14:1-12; Luqa 9:7-9

¹⁴ Uning nomi meshhur bolghachqa, Hérod padishah uning heqqide anglap: «Bu adem *choqum* ölümdin tirilgen Chömlüdürgüchi Yehyadur. Shuning üçün mushu alahide qudretler uningda küchini körsitidu» deytti.

□ ■ ¹⁵ Bashqilar: «U Ilyas *peyghember*» dése, yene beziler: «Burunqi peyghemberlerde bir peyghember bolsa kérek» déyishetti.

¹⁶ Biraq bularni anglighan Hérod:

— Men kallisini alghan Yehyaning özi shu — u ölümdin tiriliptu! — dédi.

¹⁷⁻¹⁸ Hérodning bundaq déyishining sewebi, u *ögey* akisi Filipning ayali Hérodiyening wejidin adem ewetip Yehyani tutup, zindan'gha tashlighanidi. Chünki u shu ayal bilen nikahlan'ghanidi; Yehya Hérodqa *tenbih bérip*: «Akaning ayalini tartiwélishing Tewrat qanunigha xilap» dep qayta-

□ **6:13** «ular ... **Nurghun bimarlar**ni zeytun méyi bilen mesih qilip saqaytti» — «mesih qilish» mushu yerde ademning béshigha zeytun méyini sürüshni körsitidu. «Tebirler»ni körüng. ■ **6:13** Yaq. 5:14. □ **6:14** «Uning **nami meshhur bolghachqa, Hérod padishah uning heqqide anglap...**» — «Hérod»lar toghru-

luq «Tebirler»ni körüng. «...uning **heqqide anglap: «Bu adem ... Chömlüdürgüchi Yehyadur...**» deytti» — bashqa birxil terjimisi: «..uning heqqide anglap qaldi. Beziler: «Bu adem ... Chömlüdürgüchi Yehyadur...» — déyishetti». ■ **6:14** Mat. 14:1; Luqa 9:7.

qayta dégenidi. □ ■

¹⁹ Shuning üçhün Hérodiye Yehyagha adawet saqlaytti; uni öltürmekchi bolghan bolsimu, lékin shundaq qilalmaytti. ²⁰ Chünki Hérod Yehyani diyanetlik we muqeddes adem dep bilip, uningdin qorqatti, shunglashqa uni qoghdattti; u uning sözlirini anglighan chaghlirida alaqzade bolup kétetti, lékin yenila sözlirini anglashqa amraq idi. □ ■

²¹ Emma *Hérodiye kütken* peyt axir yétip keldi; Hérod tugulghan künide öz emeldarliri, mingbéshiliri we Galiliye ölkisidiki katta erbablarni ziyapet bilen kütüwaldi; ■ ²² héliqi Hérodiyening qizi sorun'gha chüshüp ussul oynap berdi. Bu Hérod we hemdastixan bolghanlarga bekmu yarap ketti. Padishah qizgha: — Mendin néme telep

□ **6:17-18** «Chünki u shu ayal bilen nikahlan'ghanidi; Yehya Hérodqa tenbih bérip: «Akangning ayalini tartiwélishing Tewrat qanunigha xilap» dep qayta-qayta dégenidi» — Hérod ögey akisi Filipning ayali Hérodiyeni Filiptin tartiwélip andin uni ajrishishqa qayil qilip, Hérodiye bilen özi toy qilghanidi. Yehyani tutush «Hérodiyening wejidin» — belkim uning biwasite telipidin bolghan bolushimu mumkin. «Akangning ayalini tartiwélishing Tewrat qanunigha xilap» — Tewrattiki «Law.» 16:18, 20:21de, birsining aka yaki ukisi hayat ehwalda, birining ayalini yene biri öz emrige élishqa bolmaydu, dep belgilen'gen. ■ **6:17-18** Mat. 14:3; Luqa 3:19; 9:9; Law. 18:16; 20:21. □ **6:20** «Hérod Yehyani diyanetlik we muqeddes adem dep bilip...» — oqurmenlerge ayanki, Tewrat we Injilda «muqeddes» dégenning menisi «ulugh» emes, belki «pak», «Xudagha atalghan»dur. «u uning sözlirini anglighan chaghlirida alaqzade bolup kétetti» — bezi kona köchürmilerde buning ornida: «u uning sözlirini anglap néme qilishni bilelmey qalatti» yaki «u uning sözlirini anglap köp ishlarni qilatti» déyilidu. ■ **6:20** Mat. 14:5; 21:26. ■ **6:21** Yar. 40:20; Mat. 14:6.

qilsang, shuni bérimen, — dédi. □ ²³ Andin u qesem qilib yene:

— Mendin néme telep qilsang, hetta padishahliqimning yérimini désengmu shuni bérimen, — dédi.■

²⁴ Qiz sirtqa chiqip, anisidin:

— Néme telep qilay? — dep soriwidi, anisi: — Chömüldürgüchi Yehyaning kallisini telep qil, — dédi.

²⁵ Qiz derhal padishahning aldigha aldirap kirip: — Chömüldürgüchi Yehyaning kallisini hazirla bir texsige qoyup ekilishlrini xalaymen, — dédi.

²⁶ Padishah buninggha nahayiti hesret chekken bolsimu, qesemliri tüpeylidin we dastixanda olturghanlar wejidin, uninggha bergen sözidin yan'ghusi kelmidi. ²⁷ Shunga padishah derhal bir jallat ewetip, uning kallisini élip kélishni emr qildi. Jallat zindan'gha béríp Yehyaning kallisini élip, □ ■ ²⁸ uni bir texsige qoyup, qizning aldigha élip kélip uninggha berdi. Qiz uni anisigha tapshurdi.

²⁹ Bu ishni anglighan Yehyaning muxlisliri kélip, jesetni élip kétip bir qebrige qoydi.

Eysaning besh ming kishini ozuqlandurushi
Mat. 14:13-21; Luqa 9:10-17; Yh. 6:1-14

□ **6:22** «Hérodiening qizi» — burunqi éridin bolghan qizi. Bezi kona köchürmilerde: «... uning qizi Hérodie» déyilidu. Undaq terjime toghra bolsa, Hérodiening qizining ismining özining ismi bilen oxshash bolushi ajayib ish emes, elwette. ■ **6:23** Hak. 11:30. □ **6:27** «...padishah derhal bir jallat ewetip...» — yaki «...padishah derhal bir qarawul ewetip...». ■ **6:27** Mat. 14:10.

30 Qaytip kelgen rosullar Eysaning yénigha yighildi, néme qilghanliri hem néme telim bergenlirini uninggha melum qilishti. ■

31 Kélip-kétiwatqanlar nahayiti köplikidin ulargha tamaqlinishqimu waqit chiqmidi. Shunga u ulargha:

— Yürünglar, men bilen xilwet bir jaygha béríp, birdem aram élinglar, — dédi. ■ **32** Buning bilen ular kémige chüshüp, xilwet bir chöl yerge qarap mangdi. ■ **33** Biraq nurghun kishiler ularning

kétiwatqanliqini bayqap, ularni tonuwéliwidi, etrap-tiki barliq sheherlerdin piyade yolgha chiqip, yügürüp, ulardin burun u yerge béríp yighilishti.

34 Eysa kémidin chüshüp, zor bir top ademni körüp, ularning padichisiz qoy padisidek bolghanliqigha ich aghritti. Shunga u ulargha köp ishlarni ögitishke bashlidi. ■

35 Kech kirip qalghanda, muxlisliri uning yénigha kélip:

— Bu chöl bir jay iken, kech kirip ketti. ■

36 Xalayıqni yolgha séliwetken bolsang, ular etrap-tiki kent-qishlaqlargha béríp, özlirige nan sétiwalsun; chünki ularda yégüdek nerse yoq, — dédi.

37 Lékin u ulargha jawaben:

— Ulargha özünglar ozuq béringlar, — dédi.

Muxlislar uningdin:

— Ikki yüz kümüş dinargha ulargha nan ekélip

■ **6:30** Luqa 9:10. ■ **6:31** Mar. 3:20. ■ **6:32** Mat. 14:13; Luqa 9:10; Yuh. 6:1. ■ **6:34** Yer. 23:1; Ez. 34:2; Mat. 9:36; 14:4; Luqa 9:11. ■ **6:35** Mat. 14:15; Luqa 9:12; Yuh. 6:5.

ularni ozuqlanduramduq? — dep soridi. □

³⁸ Eysa ulargha: — Qanche néninglar bar? Bérip qarap béqinglar, — dédi. Ular qarap baqqandin kéyin:

— Beshi bar iken, yene ikki béliqmu bar iken, — déyishti. ■

³⁹ U ulargha kishilerni top-top qilip yéshil chimende olturghuzushni buyrudi. ⁴⁰ Xalayıq yüzdin, elliktin sep-sep bolup olturushti. □ ⁴¹ U besh nan bilen ikki béliqni qoligha élip, asman'gha qarap *Xudagha* teshekkür-medhiye éytti, andin nanlarni oshtup, köpchilikke tutup bérish üçün muxlisirigha bérip turatti; ikki béliqnimu hemmeylen'ge tarqitip berdi. ■ ⁴² Hemmeylen yep toyundi. ⁴³ *Muxlislar* éship qalghan nan we béliq parchilirini liq on ikki séwetke tériwaldi. □

⁴⁴ Nanlarni yégen erlerning sanila besh mingche idi.

Eysaning su üstide méngishi

Mat. 14:22-33; Yh. 6:16-21

⁴⁵ Bu ishtin kéyinla, u muxlisirigha özüm bu xalayıqni yolgha séliwétimen, angghiche siler kémige olturup, déngizning qarshi qirghiqidiki

□ **6:37** «**ikki yüz kümüş dinar**» — bir kümüş dinar (grék tilida «dinarus») bir ishchining bir künlük ish heqqi idi («Mat.» 20:2ni körüng). ■ **6:38** Mat. 14:17; Luqa 9:13; Yuh. 6:9. □ **6:40**

«**xalayıq yüzdin, elliktin sep-sep bolup olturushti**» — grék tilida «Xalayıq yüzdin, elliktin sep-sep bolup yétishti». ■ **6:41** 1Sam.

9:13; Yuh. 17:1. □ **6:43** «**Muxlislar ...tériwaldi**» — grék tilida «Ular ... tériwaldi». «Ular»ning muxlislar ikenliki «Mat.» 16:9-10de ispatlinidu. «**on ikki séwet**» — grék tilida «on ikki qol séwet» — démek, bir adem ikki qollap kötöreydighan séwetler.

Beyt-Saida yézisigha ötüp turunglar, dep buyrudi. □ ■ ⁴⁶ Ularni yolgha séliwetkendin kéyin, u dua-tilawet qilish üçün taghqa chiqti. ■ ⁴⁷ Kech kirgende, kéme déngizning otturisigha yetkenidi, u özi yalghuz quruqluqta idi. ■ ⁴⁸ U muxlislirining palaqni küchep uruwatqanliqini kördi; chünki shamal tetür yönilishte chiqqanidi. Kéche tötinchi jések waqtida, u déngizning üstide méngip, muxlisleri terepke keldi we ularning yénidin ötüp kétidighandek qilatti. □ ⁴⁹ Lékin ular uning déngizning üstide méngip kéliwatqanliqini körüp, uni alwasti oxshaydu, dep oylap chuqan sélishiti. ⁵⁰ Chünki ularning hemmisi uni körüp sarasimige chüshti.

Lékin u derhal ulargha:

— Yüreklik bolunglar, bu men, qorqmanglar! — dédi.

⁵¹ U kémige, ularning yénigha chiqqandila, shamal toxtidi. Ular buningdin hoshidin ketküdek derijide qattiq heyran qélisip, némini oylashni bilmeytti; ⁵² chünki ular nan bérish *möjizisini* téxiche chüshenmigenidi, ularning qelbi bixud halette

□ **6:45** «Beyt-Saida yézisigha ötüp...» — yaki «Beyt-Saida yézisidin ötüp...». ■ **6:45** Mat. 14:22; Yuh. 6:17. ■ **6:46** Mat. 14:23; Luqa 6:12. ■ **6:47** Mat. 14:23; Yuh. 6:16. □ **6:48** «Kéche tötinchi jések waqtida, u déngizning üstide méngip...» — bir kéche töt jésekke bölünetti; shunga bu waqit tang atay dégen waqit idi. «u ... **ularning yénidin ötüp kétidighandek qilatti**» — yaki «u ... ularning yénidin ötüp ketmekchi boldi». Bu intayin qiziq ish. Mumkinchiligi barki, (1) Eysaning «ötüp kétish»i — Muxlislargha Perwerdigarning Perishtisining Israillarni Misirdin qutquzush üçün «Ularning (Israillarning) yénidin ötüp kétish»ini esletmekchi, yaki (2) u ularning **özligidin** özini kémige chiqip hemrah bolushqa tekliq qilishini xalaytti.

turatti.

⁵³ Ular déngizning qarshi teripige ötüp, Ginnisaret dégen yurtta *quruqluqqa* chiqip, kémini baghlap qoydi. ■ ⁵⁴ Ular kémidin chüshüshi bilenla, *xalayıq* uni derhal tonuwélip, ⁵⁵ etraptiki hemme jaylarga yügürüşüp bardı we «U palanchi yerge chüshüptü» dep anglishi bilenla, bimarlarını zem-bilge sélip, shu yerge *uning aldigha* élip béréshti.

⁵⁶ U meyli yéza, meyli sheher yaki qishlaqlargha barsun, xelq aghriqlarnı bazarlarga élip chiqip yatquzatti; ular uningdin aghriqlar héch bolmighanda séning yépinchangning péshige bolsimu qolini tegküzüwalsaq dep ötündi. Uninggha qolini tegküzgenlerning hemmisi saqaydı.

7

Insanni néme napak qilidu?

Mat. 15:1-20

¹ Bu chaghda, Perisiyler we Tewrat ustazliridin beziliri Yérusalémdin kélip uning aldigha yighildi; ■ ²⁻⁵ shu Perisiyler we Tewrat ustazliri uning muxlisliridin bezilirining tamaqni qolini yumay, yeni «napak» halda yewatqanliqini körüp, uningdin:

— Muxlisliring némishqa ata-bowilirimizning en'enilirige riaye qilmay, belki yuyulmighan qolliri bilen tamaq yeydu? — dep sorashti (chünki Perisiyler we pütün Yehudiylar ata-bowiliri teripidin qaldurulghan en'enini ching tutqachqa,

■ 6:53 Mat. 14:3. ■ 7:1 Mat. 15:1.

awwal qollirini estayidilliq bilen yumisa, tamaq yémeydu. Shuningdek bazardin qaytip kelgendimu, ular qol yumay birnerse yémeydu. Uningdin bashqa, piyale-qedeh, das-chögün we mis qachilar we diwanlarni yuyush toghrisida tapshurulghan nurghunlighan en'enilerdimu ching turidu).□

⁶U ulargha jawab béríp mundaq dédi:

— Yeshaya peyghember siler saxtipezler toghranglarda aldin'ala toptoghra bésharet bergen! *uning* yazmisida pütülgendek: —

«Mushu xelq aghzida Méni hörmetligini bilen,

Biraq qelbi Mendin yiraq;■

⁷Ular Manga bihude ibadet qilidu.

Ularning ögetken telimliri peqet insanlardin chiqqan petiwalarla, xalas».□ ■

⁸Chünki siler Xudaning emrini tashlap qoyup, insanlarning en'enisini ching tutiwalidikensiler — das-chögün, piyale-qedehlerni yuyush we shuninggha oxshap kétidighan nurghan bashqa ishlarni

□ **7:2-5** «estayidilliq bilen yumisa...» — bashqa birxil terjimisi «béghishighiche yumisa...» yaki «musht bilen yumisa...». ■ **7:6** Yesh. 29:13; Ez. 33:31. □ **7:7** «Mushu xelq aghzida Méni hörmetligini bilen, biraq qelbi Mendin yiraq; ular Manga bihude ibadet qilidu; ularning ögetken telimliri peqet insanlardin chiqqan petiwalarla, xalas» — «Yesh.» 29:13. ■ **7:7** Mat. 15:9; Kol. 2:18,20; Tit. 1:14.

en'ene qilip yürisiler.□

⁹ U ulargha yene mundaq dédi:

— Siler özliringlarning en'enisini ching tutimiz dep Xudaning emrini epchillik bilen bir chetke gayrip qoydunglar! ¹⁰ Chünki Musa *peyghember*: «Ata-anangni hörmət qil» we «Atisi yaki anisini haqaretligenler ölümge mehkum qilinsun» dep emr qilghan. ■ ¹¹ Lékin siler: — Birsı «Atisi yaki anisigha: — Men silerge yadrem bergüdek nersilerni allıqachan «qurban qilip» Xudagha atiwettim — désila, □ ¹² shu kishining ata-anisining halidin xewer élishgha bolmaydu, dep ögıtisiler. ¹³ Shundaq qilip, siler *ewladliringlarga* tapshurghan en'englerni dep Xudaning emrini yoqqa chiqiriwettinglar, we shuninggha oxshash

□ **7:8** «chünki siler Xudaning emrini tashlap qoyup, insannarning en'enisini ching tutıwalıdıkensiler — das-chögün, piyale-qedehlerni yuyush we shuninggha oxshap kėtıdighan nurghan bashqa ishlarni en'ene qilip yürisiler» — bezi kona köchürmilerde: «das-chögün, piyale-qedehlerni yuyush we shuninggha oxshap kėtıdighan nurghan bashqa ishlarni en'ene qilip yürisiler» dégen sözler tıpılmaydu. ■ **7:10** Mis. 20:12; 21:17; Law. 20:9; Qan. 5:16; 27:16; Pend. 20:20; Ef. 6:2. □ **7:11** «Men silerge yadrem bergüdek nersilerni allıqachan «qurban qilip» Xudagha atiwettim» — «qurban» mushu yerde biwasite ibariniy tilidin élin'ghan bolup, «sediqe qilin'ghan» yaki «Xudagha atap qilin'ghan» dégen menini bildürıdu.

köp ishlarni qilisiler. □ ■

Insanni néme napak qilidu?

¹⁴ Andin xalayıqni yene yénigha chaqirip, ulargha: — Hemminglar manga qulaq sélinglar we shuni chüshininglarki, ■ ¹⁵ insanning sirtidin ichige kiridighan nersilerning héchqandiqi uni napak qilmaydu, belki öz ichidin chiqidighan nersiler bolsa, ular insanni napak qilidu. ■ ¹⁶ Anglighudek qulıqi barlar buni anglisun! — dédi.

¹⁷ U xalayıqtin ayrilip öyge kirgende, muxlisliri uningdin bu temsil heqqide soridi. ■ ¹⁸ U ulargha: — Silermu téxiche chüshenmey yürüwatamsiler?! Sirttin insanning ichige kiridighan herqandaq nersining uni napak qilalmaydighanlıqini tonup yetmeywatmamsiler? ¹⁹ *Sirttin kirgen nerse* insanning qelbige emes, ashqazinigha kiridu, andin

□ **7:13** «Shundaq **qilip, siler ewladliringlarga tapshurghan en'en'englerni dep Xudaning emrini yoqqa chiqiriwettinglar**» — Mesihning sözige qarighanda «Xudagha atighan teelluqatlar» téxi atighuchi kishining qolida turghanda, ulardin paydilinirse bolatti. Shu kishi belkim Tewrat ustazlirining qollishi bilen «dunyadin ketkinimdin kéyin...» yaki «melum bir mezgildin kéyin...» «ibadetxanigha tapshurimen» dep qesem qilghan bolsa kérek. Yehudiylarning tarixiy xatiriliride shuninggha oxshash köpligen misallar tépildi. Periysiler ögetken shu hiyle-mikir: «Mal-mülküngni Xudagha atalghan («qurban qilghan») qilghan bolsang, ata-anangdin xewer almisang bolidu» emes, belki «(shundaq qilghan bolsang) **xewer élishinggha bolmaydu**» dégendek. Ular shübhisizki axirida bu ishtin melum bir payda körüdu, elwette. ■ **7:13** Mat. 15:6; 1Tim. 4:3; 2Tim. 3:2. ■ **7:14** Mat. 15:10. ■ **7:15** Ros. 10:15; Rim. 14:17,20; Tit. 1:15. ■ **7:17** Mat. 15:15.

u yerdin teret bolup tashlinidu, — dédi (u bu gepni déyish bilen, hemme yémekliklerni halal qiliwetti).

²⁰ U yene söz qilip mundaq dédi:

— Insanning ichidin chiqidighinila, insanni napak qilidu. ²¹⁻²² Chünki shular — yaman niyetler, zinaxorluq, jinsiy buzuqluqlar, qatilliq, oghriliq, achközlük, rezillikler, aldamchiliq, shehwaniylik, hesetxorluq, til-ahamet, tekebburluq we hamaqetlikler insanning ichidin, yeni uning qelbidin chiqidu □ ■ ²³ — bu rezil ishlarning hemmisi insanning ichidin chiqip, özini napak qilidu.

Yat ellik bir ayalning étiqadi

Mat. 15:21-28

²⁴ U ornidin turup u yerdin ayrilip, Tur we Zidon etrapidiki rayonlarga bardı we bir öyge kirdi. Gerche u buni héchkim bilmisun dégen bolsimu, lékin yoshurup qalalmidi. □ ■ ²⁵ Derweqe, napak roh chaplashqan kichik bir qizning anisi uning toghrisidiki xewerni anglighan haman yétip kélip, uning ayighigha yiqildi ²⁶ (ayal Yunanliq bolup, Suriye ölkisidiki Fenikiy millitidin idi). U uningdin qizidin jinni heydiwétishni ötündi. □ ²⁷ Lékin Eysa uninggha:

□ **7:21-22** «hesetxorluq» — buning bashqa birxil terjimisi: «yaman köz». ■ **7:21-22** Yar. 6:5; 8:21; Pend. 6:14; Yer. 17:9. □ **7:24** «u yerdin ayrilip, Tur we Zidon etrapidiki rayonlarga bardı» — u yer «chet'ellikler» turuwatqan rayon bolup, Mesihning shu yerge bérishniki meqsiti, öz xelqidin bir waqit ayrilip aram élishtin ibaret bolsa kérek. ■ **7:24** Mat. 15:21. □ **7:26** «ayal... Fenikiy millitidin idi» — yaki «ayal... Fenikilik idi» yaki «ayal... Fenike rayoniliq idi». U Yehudiy emes, elwette. U eslide butperes bolushi mumkin.

— Aldi bilen balilar qorsiqini toyghuzsun; chünki balilarning nénini kichik itlarga tashlap bérish toghra emes, — dédi. □

²⁸ Lékin u buninggha jawaben:

— Durus, i Reb, biraq hetta itlarmu üstel astida turup balilardin chüshken nan uwaqlirini yeydighu, — dédi.

²⁹ Eysa uninggha:

— Séning mushu sözüng tüpeylidin yolunggha qayt, jin qizingdin chiqip ketti, — dédi.

³⁰ Ayal öyige qaytip kelgende, mana qiz kariwatta yatatti, jin uningdin chiqip ketkenidi.

Eysaning bir gas-gacha ademni saqaytishi

³¹ Eysa yene Tur we Zidon shehirining etrapidiki rayonlardan chiqip, «On sheher» rayoni ottur- isidin ötüp, yene Galiliye déngizigha keldi. ■

³² Xalayıq uning aldigha tili éghir, gas bir ademni élip kélip, uning uchisigha qolungni tegküzüp qoysang, dep ötünüshti. ■ ³³ U u ademni xalayıqtin ayrip bir chetke tartip, barmaqlirini uning qulaqlirigha tiqti, tükürüp, *barmiqini* uning tiligha

□ **7:27** «Aldi bilen balilar qorsiqini toyghuzsun; chünki balilarning nénini kichik itlarga tashlap bérish toghra emes»

— Mesih Eysa bu yerde özining deslepki wezipisini Yehudiy- larcha xush xewerni yetküzüş, dep tekitleydu. «Kichik itlar» belkim haqaretlik söz bolmay, öydiki arzulıq pistilirini körsitidu. Mushu ayalning étiqadi toghrisida «Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **7:31** Mat. 15:29. ■ **7:32** Mat. 9:32; Luqa 11:14.

tegküzdi. □ ³⁴ Andin u asman'gha qarap uh tartip xorsin'ghandin kéyin, u ademge: «Effata» (menisi «éçhil») dédi. ³⁵ U ademning qulaqliri derhal éçhilip, tilimu éçhilip rawan gep qilishqa bashlidi. □ ³⁶ Eysa ulargha buni héçkinge éytmasliqni tapilidi. Lékin ulargha herqanche tapilighan bolsimu, bu xewerni yenila shunche keng tarqitiwetti. ³⁷ Xalayıq *bu ishqa* mutleq heyran qéliship: — U hemme ishlarni qaltis qilidiken! Hetta gaslarni anglaydighan, gachilarni sözleydighan qilidiken, — déyishti. ■

8

Eysaning töt ming kishini toydurushi

Mat. 15:32-39

¹ Shu künlerde, yene zor bir top xalayıq yighilghanidi. Ularning yégüdek héçnémisi bolmighachqa, u muxlisirini yénigha chaqirip: ■

² — Bu xalayıqqa ichim aghriydu. Chünki ular méning yénimda turghili üç kün boldi, ularda yégüdek héçnersimu qalmidi. ³ Ularni öylirige ach qorsa qaytursam, yolda halidin kétishi mumkin. Chünki beziliri yiraqtin kelgeniken, — dédi.

⁴ Muxlisiri buninggha jawaben:

□ **7:33** «U... **barmaqlirini uning qulaqlirigha tiqti, tükürüp, barmiqini uning tiligha tegküzdi**» — terjimimiz boyiche Mesih belkim öz barmiqi üstige tükürgen bolushi mumkin, bolmisa u yerge tükürgen bolsa kérek. □ **7:35** «...tilimu éçhilip **rawan gep qilishqa bashlidi**» — grék tilida «...tilining tanisi yéshilip, rawan gep qilishqa bashlidi» ■ **7:37** Yar. 1:31. ■ **8:1** Mat. 15:32.

— Bundaq xilwet bir jayda bu kishilerni toydurghudek nanni nedin tapqili bolsun? — déyishti.

⁵ — Qanche néninglar bar? — dep soridi u.

Yette, — déyishti ular.

⁶ Buning bilen u xelqni yerde olturushqa buyrudi. Andin yette nanni qoligha aldi we *Xudagha* teshekkür-medhiye éytip oshtup, köpchilikke tutushqa muxlisirigha berdi. Ular xalayıqqa üleshtürüp berdi. ⁷ *Muxlislarda* yene birqanche kichik béliqmu bar idi. U Xudagha teshekkür éytip ularni beriketlep, muxlisirigha üleshtürüp bérishni éytti. ⁸ Xalayıq toyghuche yédi; ular éship qalghan parchilarni yette séwetke tériwaldi. □

⁹ Yégenler töt mingche kishi idi. U ularni yolgha saldi, ¹⁰ andin muxlisiri bilen bille derhal kémige chüshüp, Dalmanuta tereplirige bardı. ■

Perisiylerning möjizilik alametni körüşhni telep qilishi

Mat. 16:1-4

¹¹ Perisiyler chiqip, uni sinash meqsitide uningdin bizge asmandin bir möjizilik alamet körsetseng, dep telep qiliship, uning bilen munazirileshkili turdi. □ ■ ¹² U ichide bir ulugh-

□ **8:8** «ular éship qalghan parchilarni ... tériwaldi» — «ular» — muxlislar yaki pütkül xalayıqni körsitidu. «yette séwet...» — «séwet» grék tilida bu söz bek chong bir xil séwetni körsitidu. ■ **8:10** Mat. 15:39. □ **8:11** «Perisiyler chiqip, uni sinash meqsitide uningdin bizge asmandin bir möjizilik alamet körsetseng...» — Perisiyler telep qilghan «møjizilik alamet» Eysaning heqiqiy Mesih ikenlikini ispatlaydighan bir karametni körsitidu, elwette. ■ **8:11** Mat. 12:38; 16:1; Luqa 11:29; Yuh. 6:30.

kichik tinip:

— Bu dewr némishqa bir «mōjizilik alamet»ni istep yūridu? Shuni silerge berheq éytip qoyayki, bu dewrge héchqandaq mōjizilik alamet kōrsitilmeydu, — dédi. □ ■

13 Andin ulardin ayrilip, yene kémige chiqip, déngizning u chétige ötüp ketti.

Saxtipezlik «éचितqu»sidin saqlinish

Mat. 16:5-12

14 Muxlislar nan élip kélishni untughan bolup, kémide bir tal nandin bashqa yeydighini yoq idi.

15 U ularni agahlandurup:

— Éhtiyat qilinglar, Perisiylarning éचितqusi we Hérodning éचितqusidin hézi bolunglar, — dédi. □ ■

16 Muxlislar özara mulahiziliship:

— Uning bundaқ déyishi nan ekelmigenlikimizdin bolsa kérek, — déyishti.

17 Eysa ularning néme *déyishiwatqanliqini* bilip:

— Némishqa nan yoqluqi toghrisida mulahize qilisiler? Siler téxiche pem-paraset yaki chūshenchige ige bolmidinglarmu? Qelbliringlar téximu bixudliship kétiwatamdu? ■ 18 Kōzünglar turup kōrmeywatamsiler? Quliqinglar turup anglimaywatamsiler? Ésinglarda yoqmu? 19 Besh ming kishige besh nanni oshtughinimda,

□ **8:12** «u ichide bir ulugh-kichik tinip...» — grék tilida «U rohida bir ulugh-kichik tinip...», «Roh» mushu yerde uning özining (insaniy) rohini bildüridu. ■ **8:12** Mat. 16:4. □ **8:15** «Éhtiyat qilinglar, Perisiylarning éचितqusi we Hérodning éचितqusidin hézi bolunglar» — «Mat.» 16:1-12nimu kōrüng. ■ **8:15** Mat. 16:6; Luqa 12:1. ■ **8:17** Mar. 6:52.

parchilargha liq tolghan qanche kichik séwetni yighiwaldinglar? — dédi.

— On ikkini, — jawab berdi ular. □ ■

²⁰ — Yette nanni töt ming kishige oshtughinimda, parchilargha liq tolghan qanche séwetni yighiwaldinglar? — dédi u.

— Yettini, — Jawab berdi ular. ■

²¹ U ulargha:

— Undaқта, qandaqsige siler téxi chüshenmeysiler?

— dédi. □

Beyt-Saidadi bir korning saqaytilishi

²² Ular Beyt-Saida yézişigha keldi; xalayıq bir kor ademni uning aldigha élip kélip, uninggha qolungni tegküzüp qoysang, dep ötündi. ²³ U kor ademning qolidin tutup yézining sirtigha yétilep bardı; uning közlige tükürüp, üstige qollirini tegküzüp:

— Birer nerse körüwatamsen? — dep sorıdı. ■

²⁴ U béshini kötürüp:

— Kishilerni körüwatimen; ular xuddi méngip yürüwatqan derexlerde kórünüwatıdı, — dédi.

²⁵ Andin u qaytidin qollirini u ademning közlige tegküzdı. U közlrini échiwıdı, közliri eslige kélip,

□ **8:19** «..qanche **kichik séwet..**» — «séwet» grék tilida «qol séwet».

■ **8:19** Mat. 14:17,20; Mar. 6:38; Luqa 9:13; Yuh. 6:9. ■ **8:20** Mat. 15:36,37. □ **8:21** «Undaқта, **qandaqsige siler téxi chüshenmeysiler?**» — Mesihning bu soali muxlisleri yighiwalghan

«on ikki (kichik) séwet» we «yette (chong) séwet» bilen munasiwetliktur. Qiziq bir ish shuki, Markus özining Injildiki bayanida Mesihning (ölümdin tirilishtin bashqa) jemiý on toqquz alahide möjizisini xatirleydu. «Qoshumche söz»imizni kórüng. ■ **8:23** Mar. 7:32.

hemme nersini éniq kördi. □ ²⁶ Eysa uni öyige qayturup:

— Yézighimu kirme, yaki yézidiki héchkimge bu ishni uqturma, — dep tapilidi.□

Pétrusning Eysani Qutquzghuchi-Mesih dep tonushi

Mat. 16:13-20; Luqa 9:18-21

²⁷ Eysa muxlisliri bilen chiqip Qeyseriye-Filippi rayonigha qarashliq kent-yézilargha bardı. Yolda u muxlisliridin:

— Kishiler méni kim deydu? — dep soridi.■

²⁸ Ular uninggha:

— Beziler séni Chömüldürgüchi Yehya, beziler Ilyas *peyghember* we yene beziler ilgiriki peyghemberlerdin biri dep qaraydiken, — dep jawab bérishiti.■

²⁹ U ulardin:

— Emdi silerchu, siler méni kim dep bilisiler? — dep soridi.

Pétrus jawaben: — Sen Mesihdursen, — dédi.□ ■

³⁰ U ulargha özi toghruluq héchkimge tinmasliqni jiddiy tapilidi.

Eysaning ölüp tirilidighanliqini aldin éytishi

Mat. 16:21-28; Luqa 9:22-27

□ **8:25** «U közlirini échiwidi..» — yaki «u béshini kötüriwidi...» yaki «u közlirini yoghan achi...». □ **8:26** «Yézighimu kirme, yaki yézidiki héchkimge bu ishni uqturma» — Mesih némishqa shundaq tapilidi? Shühhisizki, Beyt-Saidadikiler allıqachan uning köp möjizilirini körüp turup téxiche towa qilmighanidi («Mat.» 11:21ni körüng). ■ **8:27** Mat. 16:13; Luqa 9:18. ■ **8:28** Mat. 14:2.

□ **8:29** «Sen Mesihdursen» — «Mesih» dégen söz toghruluq «Tebirler»imizni körüng. ■ **8:29** Mat. 16:16; Yuh. 6:69.

31 Shuning bilan u Insan'oghlining nurghun azab-oqubet tartishi, aqsaqallar, bash kahinlar we Tewrat ustazliri teripidin chetke qéqilishi, öltürülüşhi we üç kündin kéyin tirildürülüşhi muqerrer ikenlikini *muxlislirigha* ögitishke bashlidi. □ ■ 32 U bu ishni ochuq-ashkara sözlep berdi. Buning bilan Pétrus uni bir chetke tartip, uni eyibleshke bashlidi. □ 33 Lékin u burulup muxlislirigha qarap, Pétrusni eyiblep:

— Arqamgha öt, Sheytan! Séning oylighanliring Xudaning ishliri emes, insanning ishliridir, — dédi. □ ■

34 Andin muxlisliri bilan xalayıqnımu chaqirip mundaq dédi:

— Kimdekim manga egishishni niyet qılsa, özidin kéchip, özining kréstini kütürüp manga egehsun!

□ ■ 35 Chünki kimdekim öz jénini qutquzay dése, choqum uningdin mehrum bolıdu; lékin

□ **8:31** «Insan'oghlining... aqsaqallar, bash kahinlar we Tewrat ustazliri teripidin chetke qéqilishi» — shu chaghda ikki «bash kahin» bar idi — «Annas» we uning küy'oghli «Qayafa».

■ **8:31** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 9:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31; 24:7. □ **8:32** «Buning bilan Pétrus uni bir chetke tartip, uni eyibleshke bashlidi» — Pétrusning eyiblishi shübhisizki, özüng ulugh padishah Mesih turup, béshinggha mushundaq dehshetlik ishlarni chüşürmesliking kérek idi, dégendek. «Mat.» 16:22ni körüng.

□ **8:33** «Arqamgha öt, Sheytan!» — Eysa bu ayette «Sheytan» dégen bu sözini birinchidin «düşmen» dégen menide ishlitip, özining düşmini bolup qalghan Pétrusqa éytidu. Ikkinchidin, Sheytan özi Pétrus arqılıq Eysagha putlikashang bolmaqchi idi. ■ **8:33** 2Sam. 19:22. □ **8:34** «Kimdekim manga egishishni niyet qılsa, özidin kéchip, özining kréstini kütürüp manga egehsun!» — «Mat.» 10:38ni, shundaqla uningdiki izahatnimu körüng.

■ **8:34** Mat. 10:38; 16:24; Luqa 9:23; 14:27.

kimdekim men üçün we xush xewer üçün öz jénidin mehrum bolsa, uni qutquzidu. ■

³⁶ Chünki bir adem pütkül dunyagha ige bolup, jénidin mehrum qalsa, buning néme paydisi bolsun?! □ ³⁷ U némisini jénigha tégishsun?! ■

³⁸ Chünki kimdekim zinaxor we gunahkar bu dewr aldida mendin we méning sözlirimdin nomus qalsa, Insan'oghlimu atisining shan-sheripi ichide muqeddes perishtiler bilen bille kelgide, uningdin nomus qilidu. □ ■

9

Eysaning julaliqta körünüshi

Mat. 17:1-13; Luqa 9:28-36

¹U ulargha yene:

— Men silerge shuni berheq éytip qoyayki, bu yerde turghanlarning arisidin ölümning temini tétishtin burun jezmen Xudaning padishahliqining küch-qudret bilen kelgenlikini köridighanlar

■ **8:35** Mat. 10:39; 16:25; Luqa 9:24; 17:33; Yuh. 12:25. □ **8:36**

«...jénidin mehrum qalsa, buning néme paydisi bolsun?!» — «jan» mushu yerde peqet hayatni emes, belki ademning salahiyiti, rohiy dunyasini körsitidu. ■ **8:37** Zeb. 49:6-9. □ **8:38**

«zinaxor we gunahkar bu dewr» — «zinaxor» belkim hem jismaniy hem köchme (Xudagha wapasizliq qilghuchi, dégen) menidimu ishilitidu. «Insan'oghli» — Mesih, elwette. «Tebirler»nimu körüng.

■ **8:38** Mat. 10:32; Luqa 9:26; 12:8; 2Tim. 2:12; 1Yuh. 2:23.

bardur. □ ■

Eysaning julaliqta körünüshi

² We alte künden kéyin, Eysa Pétrus, Yaqup we Yuhannani ayrip élip, égiz bir taghqa chiqti. U yerde uning siyaqi ularning köz aldidila özgirip, ■
³ kiyimliri yer yuzidiki héchbir aqartquchimu aqartalmighudek derijide parqirap qardek ap'aq boldi. ⁴ Ularning köz aldida Musa we Ilyas *peyghemberler* tuyuqsiz köründi; ular Eysa bilen sözlishiwatqanidi. ⁵ Pétrus bu ishqa jawaben Eysagha:

— Ustaz, bu yerde bolghinimiz intayin yaxshi boldi! Birini sanga, birini Musagha, yene birini Ilyasqa atap bu yerge üç kepe yasayli! — dédi □

□ **9:1** «Bu yerde turghanlarning arisidin ölümning temini tétishtin burun jezmen Xudaning padishahliqining küch-qudret bilen kelgenlikini köridighanlar bardur» — bizningche 9:1-ayettiki sözning muhim menisi 9:2-13de teswirlen'gen karamet ishlarni körsitidu. Bashqa alimlar u: (1) Eysa öltürülgendin kéyin muxlisirigha qayta körünüshi bilen; (2) Muqeddes Rohning kélishi bilen; (3) Mesihning sheripi jamaette ayan qilinishi bilen; (4) Eysaning dunyagha qaytip kélishi bilen emelge ashuruldi, dep qaraydu. Yuqiriqi (1)-, (2)-, (3)-pikir sel orunluq bolghini bilen, lékin Eysaning «bu yerde turghanlarning arisidin... köridighanlar bar» déginidin qarighanda, **bezi** rosullar bu ishni köridu, shunga muhim emelge ashurulushi 9:2-13diki «Eysaning julaliqta körünüshi» dégen ishtur, dep qaraymiz. ■ **9:1** Mat. 16:28; Luqa 9:27. ■ **9:2** Mat. 17:1; Luqa 9:28. □ **9:5** «Ustaz» — grék tilida (hem ibraniy tilida) «Rabbi» déyilidu. «birini sanga, birini Musagha, yene birini Ilyasqa atap bu yerge üç kepe yasayli!» — bu söz we pütün weqe toghruluq yene «Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng.

⁶ (chünki Pétrus néme déyishini bilmey qalghanidi, chünki ular qorqunchqa chömüp ketkenidi).

⁷ Tuyuqsiz bir parche bulut ularni qapliwaladi we buluttin: «Bu Méning söyümlük Oghlumdur; uningha qulaq sélinglar!» dégen awaz anglandi. ■

⁸ Ular lappide etrapigha qarishiwidi, lékin yene héchkimni körmidi, öz yénida peqet Eysanila kördi.

⁹ Ular taghdin chüshüwatqanda, Eysa ulargha, Insan'oghli ölümdin tirildürülmigüche, körgenlirini héchkimge éytmasilqini emr qilip tapilidi. ■ ¹⁰ Ular uning bu sözini könglige püküp, «ölümdin tirilish» dégenning zadi néme ikenliki heqqide özara muhahizileshti.

¹¹ Ular uningdin yene:

— Tewrat ustazliri néme üçün: «Ilyas *peyghember Mesih kélishtin* awwal qaytip kélishi kérek» déyishidu? — dep sorashti. ■

¹² U ulargha jawaben:

— Ilyas *peyghember* derweqe *Mesihtin* awwal kélidu, andin hemme ishni ornigha keltüridu; emdi némishqa muqeddes yazmilarda Insan'oghli köp azab-oqubet chékidu we xorlinidu, dep pütülgen?

■ **9:7** Qan. 18:19; Yesh. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; Luqa 3:22; 9:35; Kol. 1:13; 2Pét. 1:17. ■ **9:9** Mat. 17:9; Luqa 9:36. ■ **9:11** Mal. 4:5; Mat. 11:14; Luqa 1:17.

□ ■ 13 Lékin men silerge shuni éytayki, Ilyas *peyghember* derheqiqet keldi we del muqeddes yazmilarda u heqqide pütülgendek, kishiler uninggha némini xalisa shundaq qildi. □ ■

Jin chaplashqan balining azad qilinishi
Mat. 17:14-20; Luqa 9:37-43

¹⁴ Ular muxlislarning yénigha qaytip barghinida, zor bir top ademlerning ularning etrapigha olisihwalghanliqini, birnechche Tewrat ustazlirining ular bilen munazire qilishiwatqanliqini kördi.

¹⁵ Uni körgen pütün xalayıq intayin heyran bolushti we yügürüp kélip uning bilen salamlashti.

¹⁶ U ulardin:

— Ular bilen néme toghruluq munazire qilishi-

□ **9:12** «Ilyas **peyghember derweqe Mesih**tin awwal kélidu, andin **hemme ishni ornigha keltüridu**» — «Ilyasning awwal kélishi» we uning «hemmini ornigha keltürüshi»ni körsetken bésharet we bashqa tepsilatlıri Tewrat, «Mal.» 4:5-6de xatirilinidu. «**emdi némishqa muqeddes yazmilarda iInsan’oghli köp azab-oqubet chékidu we xorlinidu, dep pütülgen?** » — «némishqa...?» — Eger ulugh Ilyas peyghember kélip Mesih üçün yol teyyarlıghan bolsa, zadı «némishqa» xelq Mesihni qobul qilmaydu? Yehya peyghember derweqe «Ilyas peyghember»ning rohi we küchide kelgini bilen («Luqa» 1:17) u öltürülgen we Mesihmu uninggha oxshash öltürülidu (13-ayetnimu körüng). ■ **9:12** Mal. 4:5; Zeb. 22:6; Yesh. 53:4; Dan. 9:26; Weh. 11:4-7. □ **9:13** «**lékin men silerge shuni éytayki, Ilyas peyghember derheqiqet keldi we del muqeddes yazmilarda u heqqide pütülgendek, kishiler uninggha némini xalisa shundaq qildi**» — mushu yerde Mesih Yehya peyghemberni yene Ilyas peyghemberge oxshitidu. ■ **9:13** Mal. 4:5,6

watisiler, — dep soridi. □ 17 Xalayıqtin bireylen uninggha:

— Ustaz, men oghlumni séning aldinggha élip keldim, chünki uninggha gacha qilghuchi bir roh chaplishiwalghan. □ ■ 18 Her qétim roh uni chirmiwalsa, uni tartishturup yiqitidu, shuning bilen balining aghzi köpükliship, chishliri kiriship kétidu; qaqshal bolup qalidu. Muxlisliringdin jinni heydiwetkeysiler dep tilidim, biraq ular qilalmidi, — dédi.□

19 U jawaben: — Ey étiqadsiz dewr, siler bilen qachan'ghiche turay?! Men silerge yene qachan'ghiche sewr qilay? — Balini aldinggha élip kélinglar — dédi.

20 Ular balini uning aldigha élip keldi. Eysani körüş bilenla roh balining pütün bedinini tartishturuwetti. Bala yiqilip, aghzidin köpük chiqqan péti yerde yumilap ketti.■

21 U balining atisidin:

— Bu ish béshigha kelginige qanche uzun boldi? — dep soridi.

U: — Kichikidin tartip shundaq, 22 jin uni halak

□ **9:16** «U ulardin: — ... **dep soridi**» — «ular» mushu yerde (1) muxlislrini; (2) xalayıqning özlirini (3) Tewrat ustazlrini körsitishi mumkin. Bizningche (2) yaki (3) toghra bolushi kérek; xalayıqtin biri mushu soalgha jawab béridu. Bezi kona köchürmiliride «ular»ning ornida «Tewrat ustazliri» déyilidu. □ **9:17** «**men oghlumni séning aldinggha élip keldim**» — bu kishining «séning aldinggha» dégini uning Mesih we muxlislrini «bir ademdek» dep qaraytti, dep bildüridu. Bir tereptin mushu közqarash toghridur. ■ **9:17** Mat. 17:14; Luqa 9:37,38. □ **9:18** «**uni tartishturup yiqitidu**» — yaki «uni yerge yiqitiwétidu». «**qaqshal bolup qalidu**» — yaki «pütün ezayi qétip qalidu». ■ **9:20** Mar. 1:26.

qilish üçhün köp qétim otqa we sugha tashlidi. Emdi bir amal qilalisang, bizge ich aghritip sha-paet qilghaysen! — dédi.

²³ Eysa uningha: — «Qilalisang!» deysen'ghu! Ishenchte bolghan ademge hemme ish mumkin-dur! — dédi.■

²⁴ Balining atisi derhal: — Men ishinimen; ishenchsizlikimge medet qilghaysen! — dédi yighlap nida qilip. ²⁵ Emdi Eysa köpchilikning yügürüshüp kelgenlikini körüp, héliqi napak rohqa tenbih bérip:

— Ey ademni gas we gacha qilghuchi roh! Buyruq qilimenki, uningdin chiq, ikkinchi kirgüchi bolma! — dédi.

²⁶ Shu haman jin bir chirqiridi-de, balini dehshet-lik tartishturup, uningdin chiqip ketti. Bala ölüktek yétip qaldi, xalayıqning köpinchisi «U öldi!» déyishti. ²⁷ Lékin Eysa balini qolidin tutup yölidi, bala ornidin turdi.

²⁸ Eysa öyge kirgendin kéyin, muxlisleri uning bilen yalghuz qalghanda uningdin: — Biz néme üçhün jinni heydiwételmiduq? — dep sorashti.■

²⁹ U ulargha: — Bu xil *jin* dua we rozidin bashqa yol bilen chiqirilmaz, — dédi.□

Eysaning ölüp tirilidighanliqini yene aldin éytishi
Mat. 17:22-23; Luqa 9:43-45

³⁰ Ular shu yerdin ayrilip, Galiliyedın ötüp kétéwatatti. Biraq u buni héchkimning bilishini

■ 9:23 Luqa 17:6. ■ 9:28 Mat. 17:19. □ 9:29 «Bu xil jin dua we rozidin bashqa yol bilen chiqirilmaz» — bezi kona köchürmilerde «rozidin» dégen söz tépilmaydu.

xalimaytti. ■ ³¹ Chünki u muxlisirigha:
— Insan’oghli insanlarning qoligha tapshurulup,
ular uni öltüridu. Öltürülüp üç kündin kéyin u
tirilidu, — dégen telimni bériwatatti. ³² Lékin
muxlislar bu sözni chüshenmidi hemde uningdin
sorashqimu pétinalmidi.

Heqiqiy ulugh kim?

Mat. 18:1-5; Luqa 9:46-48

³³ U KeperNahum shehirige keldi. Öyge kirgende
u ulardın:

— Yolda néme toghrisida mulahizileshtinglar? —
dep soridi. ■ ³⁴ Lékin ular shük turdi, chünki
ular yolda qaysimiz eng ulugh dep bir-biri bilen
mulahizileshkenidi.

³⁵ U olturup, on ikkeylenni yénigha chaqirip,
ulargha:

— Kim birinchi bolushni istigen bolsa, shu
hemmeylennig eng axirqisi we hemmeylennig
xizmetkari bolsun, — dédi. ■ ³⁶ Andin u kichik bir
balini otturida turghuzdi we uni quchiqligha élip
turup, ulargha mundaq dédi:■

³⁷ — Kim méning namimda mushundaq kichik
balini qobul qilsa, méni qobul qilghan bolidu.
Kim méni qobul qilsa, u méni emes, belki méni
ewetküchini qobul qilghan bolidu.□ ■

■ **9:30** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31;
24:7. ■ **9:33** Mat. 18:1; Luqa 9:46; 22:24. ■ **9:35** Mat.

20:27; Mar. 10:43. ■ **9:36** Mar. 10:16. □ **9:37** «Kim méning
namimda mushundaq kichik balini qobul qilsa...» — yaki «kim
méning namimda mushundaq kichik balini kütse...». ■ **9:37** Mat.
18:5; Luqa 9:48; Yuh. 13:20.

Qarshi turmasliqning özi qollighanliqtur
Luqa 9:49-50

³⁸ Yuhanna uninggha:

— Ustaz, séning naming bilen jinlarni heyde-
 watqan birsini körduq. Lékin u biz bilen birge
 sanga egeshkenlerdin bolmighachqa, uni tostuq,
 — dédi.■

³⁹ Lékin Eysa: — Uni tosmanglar. Chünki méning
 namim bilen bir möjize yaratqan birsi arqidinla
 méning üstümdin yaman gep qilishi mumkin emes.

■ ⁴⁰ Chünki bizge qarshi turmighanlar bizni qol-
 lighanlardur. ⁴¹ Chünki men silerge shuni berheq
 éytip qoyayki, Mesihke mensup bolghanliqinglar
 üçhün, méning namimda silerge hetta birer piyale
 su bergen kishimu öz in'amigha érishmey qal-
 maydu.■

Gunahning ézitquluqi
Mat. 18:6-9; Luqa 17:1-2

⁴² Lékin manga étiqad qilghan bundaq kichik-
 lerdin birini gunahqa putlashturghan herqandaq
 ademni, u boynigha yoghan tügmen téshi ésilghan
 halda déngizgha tashliwétilgini ewzel bolatti.■

⁴³ Eger emdi qolung séni gunahqa putlashtursa,
 uni késip tashliwet. Chünki ikki qolung bar
 halda dozaxqa, yeni öchürülmes otqa kirginingdin
 köre, cholaq halda hayatliqqa kirgining ewzeldur.

■ **9:38** Luqa 9:49. ■ **9:39** 1Kor. 12:3. ■ **9:41** Mat. 10:42.

■ **9:42** Mat. 18:6; Luqa 17:2.

■ 44 Chünki dozaxta shularni *yeydighan* qurt-qongghuzlar ölmeydu, yalqunluq ot öchmeydu. □ ■

45 Eger emdi putung séni *gunahqa* putlashtursa, uni késip tashliwet. Chünki ikki putung bar halda dozaxqa, yeni öchürülmes otqa tashlan'ghiningdin köre, tokur halda hayatliqqa kirgining ewzel.

46 Chünki dozaxta shularni *yeydighan* qurt-qongghuzlar ölmeydu, yalqunluq ot öchmeydu. ■

47 Eger közüng séni *gunahqa* putlashtursa, uni oyup tashliwet. Ikki közüng bar halda otluq dozaxqa tashlan'ghiningdin köre, singar közlük bolup Xudaning padishahliqigha kirgining ewzel.

48 Chünki dozaxta shularni *yeydighan* qurt-qongghuzlar ölmeydu, yalqunluq ot öchmeydu. ■

49 Hemme adem ot bilen tuzlinidu we herbir qur-

■ 9:43 Qan. 13:7; Mat. 5:30; 18:8. □ 9:44 «Chünki dozaxta shularni yeydighan qurt-qongghuzlar ölmeydu, yalqunluq ot öchmeydu» — bezi kona köchürmilerde bu 44- we 46-ayet tépilmaydu.

■ 9:44 Yesh. 66:24. ■ 9:46 Yesh. 66:24 ■ 9:48 Yesh. 66:24

banliq tuz bilen tuzlinidu. □ ■

⁵⁰ Tuz yaxshi nersidur. Halbuki, eger tuz öz tuzluqini yoqatsa, uninggha qaytidin tuz temini qandaqmu kirküzgili bolidu? Özünglarda tuz tépilsun we bir-biringlar bilen inaqliqta ötünglar. □ ■

□ **9:49** «Hemme adem ot bilen tuzlinidu we herbir qurbanliq tuz bilen tuzlinidu» — bu sirliq jümle choqum «Law.» 2:13, «Chöl.» 31:23, «Ez.» 43:23, «Yesh.» 34:6 we 66:20 hemde yuqiriqi 42-48 ayetler bilen munasiwetliktur. Menisi belkim: — (1) gösh-köktatlarni tuz bilen uzun saqlighili bolghandek, Mesihge ishenmigenler dozaxning otida «chirimay, saqlinip» menggü jazalinidu; yaki (2) Mesihge egeshkenler mushu dunyada (tuz yarigha sépilgendek) japa-musheqqet, azab-oqubet chékidu; yaki (3) menisi her ikki tereptikidek bolidu — démek, herbir kishi özining Eysa Mesihke bolghan munasiwitide muwapiq japa-musheqqet, azab-oqubet chékidu; étiqadchilar mushu dunyada japa-musheqqetler arqiliq tawlinip paklinidu, étiqadsizlar dozaxta menggü azab tartidu. Bizningche 3-menisi toghra kélishi mumkin. Rebbimiz bu yerde hem étiqadchilarni hem étiqadsizlarnimu közde tutidu. Bizningche peqet étiqadchilar Xudagha atilidighan qurbanliq bolalaydu, shunga ayetning birinchi qisimda hemme adem, ikkinchi qisimda étiqadchilar («qurbanliq» süpitide) közde tutulidu. ■ **9:49** Law. 2:13.

□ **9:50** «Tuz yaxshi nersidur. Halbuki, eger tuz öz tuzluqini yoqatsa, uninggha qaytidin tuz temini qandaqmu kirküzgili bolidu?» — tuz bolsa (1) tem béridu; (2) chirip kétishtin tosidu; (3) zexim-yarilarni saqaytidu. Muxlislarning bu dunyagha bolghan roli buninggha oxshap kétishi kérek. «Özünglarda tuz tépilsun we bir-biringlar bilen inaqliqta ötünglar» — bu sirliq jümlining menisi üçün «Mat.» 5:13, «Ef.» 4:29, «Kol.» 4:6ni körüng. Étiqadchilar «tuzluq» bolsa özini pak tutidu, lékin buningdin Hali chongliq qilmaydu — belki muhebbiti, xatirjemliki we xushalliqi bilen gunahta tutulghanlarni Xudaning yoligha jelp qilghuchilardur. ■ **9:50** Mat. 5:13; Luqa 14:34; Rim. 12:18; Ibr. 12:14.

10

Talaq toghrisidiki telim

Mat. 19:1-12

¹ U u yerdin qozghilip, Yehudiye ölkisi terepliridin ötüp, Iordan deryasining u qétidiki rayonlarchimu bardı. Top-top ademler yene uning etrapigha olishiwalghanıdı. U aditi boyiche ulargha telim bérishke bashlıdı. ■ ² Bezi Perisiyeler uning yénigha kélip uni qiltaqqa chüshürüş meqsitide uningdin: — Bir ademning ayalini talaq qilishi Tewrat qanunigha uyghunmu? — dep sorıdı. □

³ Lékin u jawaben: — Musa *peyghember* silerge néme dep buyrughan? — dédı. ⁴ Ular: — Musa *peyghember* kishining ayalini bir parche talaq xéti yézipla talaq qilishigha ruxset qilghan, — déyishti. □ ■

⁵ Eysa ulargha:

— Tash yüreklikinglardin u silerge bu emrni pütken;

⁶ lékin Xuda alem apiride bolghinida *insanlarni* «Er we ayal qilip yaratti». ■ ⁷ «Shu sewebtin er kishi ata-anisidin ayrılıdı, ayali bilen birliship ■

■ **10:1** Mat. 19:1. □ **10:2** «qiltaqqa **chüshürüş meqsitide**» — eslide Yehya peyghember Hérod padishahqa «talaq qilsang bolmaydu» dep tenbih bérıp, uning chishigha tégıp öltürülgenıdı. Shühbisizki, Persiyelarning meqsetlirining biri: — Eysamu «talaq qilishqa bolmaydu» dése, Hérod padishah uni Yehyagha oxshash öltürüwétetti. □ **10:4** «Musa **peyghember kishining ayalini bir parche talaq xéti yézipla talaq qilishigha ruxset qilghan**» — mushu emrning toghrisi «Qan.» 24:1de tépilıdı. Yene «qoyup bérish» («talaq qilish») toghrisidiki bir yekün üçhün «1Kor.»diki «qoxumche söz»nimu (7-bab toghruluq) körüng. ■ **10:4** Qan. 24:1, 3; Yer. 3:1; Mat. 5:31. ■ **10:6** Yar. 1:27, 2:24, 5:2; Mat. 19:4. ■ **10:7** Yar. 2:24; 1Kor. 6:16; Ef. 5:31.

8 ikkilisi bir ten bolidu». Shundaq iken, er-ayal emdi ikki ten emes, belki bir ten bolidu. □ ■

9 Shuning üçhün, Xuda qoshqanni insan ayrimisun, — dédi. ■

10 Ular öyge qaytip kélip kirgende, muxlisleri uningdin bu heqte soridi. 11 U ulargha:

— Ayalini talaq qilip, bashqa birini emrige alghan kishi ayaligha gunah qilip zina qilghan bolidu.

■ 12 Érini qoyuwétip, bashqa erge tegken ayalmu zina qilghan bolidu, — dédi. □

Eysaning kichik balilargha bext tilishi

Mat. 19:13-15; Luqa 18:15-17

13 Qolungni tegküzgeysen dep, kishiler kichik balilirini uning aldigha élip kéliwatatti. Biraq muxlislar élip kelgenlerni eyibliidi. ■ 14 Buni körgen Eysa achchiqlinip, muxlislirigha:

Balilar aldingha kelsun, ularni tosmanglar. Chünki Xudaning padishahliqi del mushundaqlargha tewedur. □ ■ 15 Men silerge shuni

□ **10:8** «shu sewebtin er kishi ata-anisidin ayrilidu, ayali bilen birliship ikkilisi bir ten bolidu» — «Yar.» 2:24. ■ **10:8**

Yar. 2:24 ■ **10:9** 1Kor. 7:10. ■ **10:11** Mat. 5:32; 19:9;

Luqa 16:18; 1Kor. 7:10. □ **10:12** «*Ayal* ... érini qoyuwétip...

» — Yehudiy jemiyyetide bu intayin az körüldighan ehwal. Lékin Yehudiy emesler arisida daim yüz béretti. Shunga shübhisizki, Mesihning mushu yerde közde tutqini Yehudiy emeslernimu öz ichige alidu. Yene «qoyup bérish» («talaq qilish») toghrisidiki bir yekün üçhün «1Kor.»diki «qoshumche söz»nimu (7-bab toghruluq) körüng. ■ **10:13** Mat. 19:13; Luqa 18:15. □ **10:14** «Xudaning padishahliqi del mushundaqlargha tewedur» — yaki

«Xudaning padishahliqi del mushundaqlardin terkib tapqandur». ■ **10:14** Mat. 18:3; 19:14; 1Kor. 14:20; 1Pét. 2:2.

berheq éytip qoyayki, Xudaning padishahliqini sebiy balidek qobul qilmisa, uninggha hergiz kirelmeydu, — dédi. ¹⁶ Shuning bilen u balilarni quchiqigha élip, ulargha qollirini tegküzüp bext tilidi. □ ■

Puldarlar Xudaning padishahliqigha kirelemdu?

Mat. 19:16-30; Luqa 18:18-30

¹⁷ U yolgha chiqqanda, birsi uning aldigha yügürüp kélip, uning aldida tizlinip uningdin: — I yaxshi ustaz, men qandaq qilsam menggülük hayatqa mirasliq qilimen? — dep soridi. ■

¹⁸ Lékin Eysa uninggha:

— Méni némishqa yaxshi deysen? Peqet biridin, yeni Xudadin bashqa héchkim yaxshi emestur.

¹⁹ Sen Tewrattiki «Zina qilma, qatilliq qilma, oghriliq qilma, yalghan guwahliq berme, xiyamet qilma, ata-anangni hörmét qil» dégen perhiz-perzlerni bilisen, — dédi. □ ■

²⁰ U adem jawaben: — Ustaz, bularning hem-misige kichikimdin tartip emel qilip kéliwatimen, — dédi.

□ **10:16** «Shuning bilen u balilarni quchiqigha élip, ulargha qollirini tegküzüp bext tilidi» — bu ayettiki grék tiligha qarighanda, mumkinchiliki barki, u bir-birlep quchaqlap, balilargha ayrim-ayrim bext tilidi. ■ **10:16** Mat. 19:15; Mar. 9:36. ■ **10:17** Mat. 19:16; Luqa 18:18. □ **10:19** «Zina qilma, qatilliq qilma, oghriliq qilma, yalghan guwahliq berme, xiyamet qilma, ata-anangni hörmét qil» — mushu emrler «Mis.» 20:12-16, «Qan.» 5:16-20 we 24:14de tépildu. ■ **10:19** Mis. 20:12-16; 21:12; Qan. 5:16-20; Qan. 24:14; Rim. 13:9.

21 Eysaning uninggha qarap muhebbiti qozghaldi we uninggha:

— Sende yene bir ish kem. Bérip pütün mal-mülkingni sétip, pulini yoqsullargha bergin we shundaq qilsang, ershte xezineng bolidu; andin kélip kréstni kôtürüp manga egeshkin! — dédi. □ ■

22 Lékin mushu sözni anglap, uning chirayi tutulup, qayghugha chömüp u yerdin ketti. Chünki uning mal-dunyasi nahayiti köp idi.

23 Andin Eysa chörisige sepsélip qarap, muxlis-
lirigha:

— Mal-dunyasi köplerning Xudaning padishahliqigha kirishi némidégen teslikte boliduhe! — dédi. ■

24 Muxlislar uning sözlirige intayin heyran bolushti, lékin Eysa ulargha yene jawaben:

— Balilirim, mal-mülükke tayan'ghanlar üçün Xudaning padishahliqigha kirish némidégen teshe! □ 25 Töginging yingning közidin ötüshi bay ademning Xudaning padishahliqigha kirishidin asandur! — dédi.

□ **10:21** «...Andin kélip kréstni kôtürüp manga egeshkin!» — bezi kona köchürmilerde mushu yerde «krést kôtürüp» dégen söz tépilmaydu. «Krést kôtürüş» dégen uqum toghrisida «Mat.» 10:38diki izahat we bashqa izahatlarni körüng. «Eysaning uninggha qarap muhebbiti qozghaldi» dégen sözige qarighanda, mumkinchiligi barki, menggülük hayatni izdigen yash bay yigit del Markusning özi idi. Bu yigit Markus bolmisa, «Eysaning muhebbiti» toghru luq qandaqmu xewer tapalaydu? ■ **10:21** Mat. 6:19; Luqa 12:33; 1Tim. 6:17. ■ **10:23** Pend. 11:28; Mat. 19:23; Luqa 18:24. □ **10:24** «mal-mülükke tayan'ghanlar üçün Xudaning padishahliqigha kirish némidégen teshe!» — bezi kona köchürmilerde mushu yerde «mal-mülüklerge tayan'ghanlar üçün» dégen söz tépilmaydu.

²⁶ Ular buni anglap intayin bek heyran bolushup, bir-biridin:

Undaqtta, kim nijatqa érisheleydu? — dep sorashti.

²⁷ Eysa ulargha qarap:

— Bu ish insan bilen wujudqa chiqishi mumkin emes, lékin Xuda üçün mumkin emes bolmaydu; chünki Xudagha nisbeten hemme ish mumkin bolidu, — dédi. □ ■

²⁸ Buning bilen Pétrus uninggha:

— Mana, biz bolsaq, hemmini tashlap sanga egeshtuq!? — dégili turdi. ■

²⁹ Eysa uninggha jawaben mundaq dédi:

— Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, men üçün we xush xewer üçün öyi, aka-ukiliri, acha-singilliri, atisi, anisi, ayali, baliliri yaki yer-zéminliridin waz kechkenlarning hemmisi ³⁰ bu zamanda bularning yüz hessisige, yeni öy, aka-uka, acha-singil, ana, balilar we yer-zéminlarga (ziyankeshlikler qoshulghan halda) muyesser bolmay qalmaydu we kélidighan zamandimu menggülük hayatqa érishmey qalmaydu. ³¹ Lékin shu chaghda nurghun aldida turghanlar arqigha ötidu, nurghun arqida turghanlar aldigha ötidu. ■

Eysaning ölüp tirilidighanliqini yene aldin éytishi

Mat. 20:17-19; Luqa 18:31-34

³² Ular Yérusalémgha chiqidighan yolda idi, Eysa hemmining aldida kétiwatatti. *Muxlisiri* bek

□ **10:27** «chünki Xudagha nisbeten hemme ish mumkin bolidu» — grék tilida: «chünki Xuda bilen hemme ish mumkin bolidu». ■ **10:27** Ayup 42:2; Yer. 32:17; Zek. 8:6; Luqa 1:37.

■ **10:28** Mat. 4:20; 19:27; Luqa 5:11; 18:28. ■ **10:31** Mat. 19:30; 20:16; Luqa 13:30.

heyran idi hemde uninggha egeshkenlermu qorqunch ichide kétéwatatti. Eysa on ikkeylenni yene öz yénigha tartip, ulargha öz béshigha chüshidighanlirini uqturushqa bashlap: □ ■

³³ — Mana biz hazir Yérusalémgha chiqip kétéwatimiz. Insan’oghli bash kahnlar we Tewrat ustazlirigha tapshurulidu. Ular uni ölümge mehkum qilidu we yat elliklerge tapshuridu.

³⁴ Ular bolsa uni mesxire qilip, qamchilap, uning üstige töküridu we uni öltüridu. Lékin üç kündin kéyin u qayta tirilidu, — dédi. □

Yaqup bilen Yuhannaning telipi

Mat. 20:20-28

³⁵ Zebediyning oghulliri Yaqup bilen Yuhanna uning aldigha kélip:

— Ustaz, sendin néme tilisek orundap berseng, dep ötünimiz, — déyishti. ■

□ **10:32** «muxlisliri» —Mushu yerde grék tilida «ular» bilen bildürülidu. «Muxlisliri **bek heyran idi hemde uninggha egeshkenlermu qorqunch ichide kétéwatatti**» — ularning heyran qélish yaki qorqunchta bolushning sewebi: (1) u adettikidek ular bilen bille mangmay, belkim namelum sewebtin aldida yalghuz mangatti; (2) u xeter yüz bérish mumkinchiliki bolghan shu sheherge aldirap kétéwatidu. ■ **10:32** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; Luqa 9:22; 18:31; 24:7.

□ **10:34** «ular **bolsa uni mesxire qilip, qamchilap...**» — Rim impériyeside jaza qamchiliri birnechke tasmiliq bolup, herbir tasmigha qoghushun we ustixan parchiliri baghlan’ghan bolidu. Qamchilighan waqtida jazalan’ghuchi yalingachlinip, yerge tizlandurulup, ikki yénida turghan leshker uni qamchilaytti. Jazalan’ghuchi bezi waqitlarda hetta mushu qamchilashtin öletti.

■ **10:35** Mat. 20:20.

36 U ulargha: — Silerge néme qilip bérishimni xalaysiler? — dédi.

37 — Sen shan-sheripingde bolghiningda, birimizni ong yéningda, birimizni sol yéningda olturghuzghaysen, — déyishti ular.

38 Eysa ulargha jawaben: — Néme telep qilghanliqlarni bilmeywatisiler. Men ichidighan qedehni ichelemsiler? Men qobul qilidighan chömüldürüşni silermu qobul qilalamsiler? □ ■

39 — Qilalaymiz, — déyishti ular.

Eysa ulargha:

— Derweqe, men ichidighan qedehimni silermu ichisiler we men qobul qilidighan chömüldürülüş bilen chömüldürülsiler. ⁴⁰ Biraq ong yaki sol yénimda olturushqa nésip bolush méning ilikimde emes; belki kimlerge teyyarlan'ghan bolsa, shulargha bérilidu, — dédi. ■

41 Buningdin xewer tapqan *qalghan on muxlis* Yaqup bilen Yuhannadin xapa bolushqa bashlidi.

■ ⁴² Lékin Eysa ularni yénigha chaqirip, mundaq dédi:

— Silerge melumki, yat eller üstidiki hökümrان dep hésablan'ghanlar qol astidiki xelq üstidin buyruqwazliq qilip hakimiyet yürgüzidu, we hoquqdarliri ularni xojayinlarche idare qilidu.

□ **10:38** «Men **ichidighan qedehni ichelemsiler?**»

— bu ayettiki «qedeh» dégen söz, Eysaning tartidighan azab-oqubiti we krésttiki ölümini közde tutidu. «Men **qobul qilidighan chömüldürüşni silermu qobul qilalamsiler?**»

— Mesih körsetken bu «chömüldürüş» shübhisizki, öz ölümudur. «Efesusluqlargha»diki «qoshumche söz»imizde yazghan «chömüldürüş» toghruluq izahatlimizni körüng. ■ **10:38** Mat. 20:22; Luqa 12:49,50. ■ **10:40** Mat. 25:34. ■ **10:41** Mat. 20:24.

□ ■ 43 Biraq silerning aranglarda bundaq ish bolmaydu; belki silerdin kim mertiwilik bolushni xalisa, u silerning xizmitinglarda bolsun; ■ 44 we kim aranglarda birinchi bolushni istise, u hemme ademning quli bolsun. 45 Chünki Insan’oghlimu derweqe shu yolda köpchilik méning xizmitimde bolsun démey, belki köpchilikning xizmitide bolay we jénimni pida qilish bedilige nurgun ademlerni hörlükke chiqiray dep keldi. □ ■

Qarighu Bartimayning közining saqaytilishi
Mat. 20:29-34; Luqa 18:35-43

46 Ular Yérixo shehirige keldi. Eysa muxlisleri we zor bir top ademler bilen bille Yérixodin chiqqan waqitta, Timayning Bartimay isimlik qarighu oghli yol boyida olturup, tilemchilik qiliwatatti.

□ ■ 47 U «Nasaretlik Eysa»ning u yerde ikenlikini anglap:

□ **10:42** «yat eller üstidiki hökümran dep hésablan’ghanlar qol astidiki xelq üstidin buyruqwazliq qilip hakimiyet yürgüzidu, we hoquqdarliri ularni xojayinlarche idare qilidu» — «yat eller» mushu söz adette Yehudiy emeslerni körsitidu. Lékin mushu yerde étiqadsiz, Xudani tonumaydighan dunyadiki ellerni tekitleydu. ■ **10:42** Mat. 20:25; Luqa 22:25. ■ **10:43** 1Pét. 5:3. □ **10:45** «Insan’oghlimu... jénimni pida qilish bedilige nurgun ademlerni hörlükke chiqiray dep keldi» — némidin «azad qilish»? — gunahtin azad qilishtur. ■ **10:45** Yuh. 13:14; Ef. 1:7; Fil. 2:7; Kol. 1:14; 1Tim. 2:6; Tit. 2:14. □ **10:46** «Timayning Bartimay isimlik qarighu oghli» — «qarighu» grék tilida «héliqi qarighu» déyilidu — démek, Bartimay jamaetler ichide köp ademlerge tonush idi. ■ **10:46** Mat. 20:29; Luqa 18:35.

— I Dawutning oghli Eysa, manga rehim qilghaysen! — dep tovlashqa bashlidi.□

⁴⁸ Nurghun ademler uni «Ün chiqarma» dep eyib-lidi. Lékin u:

— I Dawutning oghli, manga rehim qilghaysen, — dep téximu ünlük tovlidi.

⁴⁹ Eysa toxtap:

Uni chaqiringlar, — dédi. Shuning bilen ular qarighuni chaqirip uninggha:

— Yüreklik bol! Ornungdin tur, u séni chaqirawatidu! — déyishti. ⁵⁰ U adem chapinini sélip tashlap, ornidin des turup Eysaning aldigha keldi.

⁵¹ Eysa jawaben uningdin:

— Sen méni néme qil deysen? — dep soridi.

Qarighu:

— I igem, qayta köridighan bolsam'idi! — dédi.□

⁵² Eysa uninggha:

— Yolunggha qaytsang bolidu, étiqading séni saqaytti, — déwidi, u shuan köreleydighan boldi we yol boyi Eysagha egiship mangdi.■

11

Eysaning Yérusalémgha tentenilik kirishi

Mat. 21:1-11; Luqa 19:28-40; Yh. 12:12-19

□ **10:47** «i Dawutning oghli Eysa...!» — Tewrattiki peyghemberlerning bésharetlik yazmiliri boyiche Mesih Dawut padishahning ewladliridin bolushi kérek idi. Shunga «Dawutning oghli» Mesihning yene bir atilishi idi. □ **10:51** «I igem, qayta köridighan bolsam'idi!» — «igem» mushu yerde grék tilida intayin chongqur hörmetni ipadileydighan «Rabboni» dégen söz bilen ipadilinidu.

■ **10:52** Mat. 9:22; Mar. 5:34.

1-2 Ular Yérusalémgha yéqinliship, Zeytun téghining étikidiki Beyt-Fagi we Beyt-Aniya yézilirigha yéqin kelginide, u ikki muxlisigha aldin mangdurup ulargha:

— Siler udulunglardiki yézigha béringlar. Yézigha kiripla, adem balisi minip baqmighan, baghlaqliq bir texeyni körisiler. Uni yéship bu yerge yétilep kélinglar. □ ■ ³ Eger birsi silerdin: «Némishqa bundaq qilisiler?» dep sorap qalsa, «Rebning buninggha hajiti chüshti we u hélila uni bu yerge ewetip béridu» — denglar, — dep tapilidi. □

⁴ Ular kétép acha yol üstidiki öyning derwazisi sirtida baghlaghliq turghan bir texeyni kördi. Ular tanini yeshti. □ ⁵ U yerde turghanlardin beziler:

— Texeyni yéship néme qilisiler? — déyishti.

⁶ Muxlislar Eysaning buyrughinidek jawab berdi, héliqi kishiler ulargha yol qoydi.

⁷ Muxlislar texeyni Eysaning aldigha yétilep kélip, üstige öz yépincha-chapanlirini tashlidi; u üstige mindi. ■ ⁸ Emdi nurghun kishiler yépincha-chapanlirini yolgha payandaz qilip saldi; bashqiliri derexlardin shax-shumbilarni késip

□ **11:1-2** «adem **balisining téxi** minip baqmighan bir texey» — mundaq ulaghqa xatirjem minishi adette mumkin emes, elwette.

■ **11:1-2** Mat. 21:1; Luqa 19:29. □ **11:3** «u **hélila uni bu yerge ewetip béridu**» — bashqa birxil terjimisi «u derhal silerge yétilitip qoyidu». □ **11:4** «Ular **kétép acha yol üstidiki öyning derwazisi sirtida baghlaghliq turghan bir texeyni kördi**» — adette kochilar intayin tar bolghachqa, mal-charwilar kochida baghlap qoyulmaytti. Texeyning «acha yol»da baghlaghliq bolushi Xudaning iradisining ularning uni élip méngishi oghriliqche ish bolmisun dégenlikini ispatlaydu. ■ **11:7** 2Pad. 9:13; Yuh. 12:14.

yolgha yaydi. □ ⁹ Aldida mangghan we keynidin egeshenler:

«Hosanna! Perwerdigarning namida kelgüchige mubarek bolsun! ■ ¹⁰ Atimiz Dawutning kélidighan padishahliqigha mubarek bolsun! Ershielada teshekkür-hosannalar oqulsun!» — dep warqirishatti. □

¹¹ U Yérusalémgha béríp ibadetxana hoylilirigha kirdi; we etrapidiki hemmini közdin kechürgendin kéyin, waqit bir yerge béríp qalghachqa, on ikkeylen bilen bille yene Beyt-Aniyagha chiqti. □ ■

Méwisiz enjür derixining lenetke qélishi

Mat. 21:18-19

¹² Etisi, ular Beyt-Aniyadin chiqqanda, uning qor-siqi échip ketkenidi. ■ ¹³ Yiraqtiki yopurmaqliq bir tüp enjür derixini bayqap, uningdin birer

□ **11:8** «...bashqiliri **derexlardin shax-shumbilarni késip yolgha yaydi**» — bezi kona köchürmilerde «bashqiliri étizlardin kesken shax-shumbilarni yolgha payandaz qilip saldi» dep oqulidu.

■ **11:9** Zeb. 118:26.

□ **11:10** «Hosanna! **Perwerdigarning namida kelgüchige mubarek bolsun! Atimiz Dawutning kélidighan padishahliqigha mubarek bolsun! Ershielada teshekkür-hosannalar oqulsun!**» — bu sözler «Zeb.» 118:25-26diki bésharetin élin'ghan. «Hosanna» dégen söz «Qutquzhaysen, i Perwerdigar» dégen menide. Injil dewrige kelgende menisi «Xudagha teshekkür-medhiye»mu bolup qalghanidi. «Zebur» 118-küyidiki izahatlarnimu körüng. Oqurmenlarning éside barki, «mubarek» dégen sözning «bext-beriket körsun!» yaki «bext-beriketlik bolsun!» dégen tüp menisi bar.

□ **11:11** «U Yérusalémgha **béríp ibadetxana hoylilirigha kirdi**» — Yérusalémdiki bu chong ibadetxana toghruluq «Tebirler» we «Hagay»diki «qoshumche söz»imizni körüng.

■ **11:11** Mat. 21:12,14; Luqa 19:45; Yuh. 2:14.

■ **11:12** Mat. 21:18.

méwe tapalarmenmikin dep yénigha bardi; lékin tüwige kelgende yopurmaqtin bashqa héch nerse tapalmidi. Chünki bu enjür pishidighan pesil emes idi. □ ¹⁴ U derexke söz qilip:

— Buningdin kéyin menggü héchkim sendin méwe yémigey! — dédi. Muxlisirimu buni anglidi.

Eysaning ibadetxanini tertipke sélishi

Mat. 21:12-17; Luqa 19:45-48; Yh. 2:13-22

¹⁵ Ular Yérusalémgha keldi; u ibadetxana hoylilirigha kirip, u yerde élim-sétim qiliwatqanlarni heydeshke bashlidi we pul tégishküchilerning shirelirini, paxtek-kepter satquchilarning orunduqlirini örüwetti; □ ■ ¹⁶ we héchkimning héchqandaq mal-buyumlarni ibadetxana hoyliliridin kötürüp ötüshige yol qoymidi. ¹⁷ U xelqqe:

□ **11:13** «Yiraqtiki yopurmaqliq bir tüp enjür derixini bayqap, uningdin birer méwe tapalarmenmikin dep yénigha bardi» — Qanaan (Pelestin)diki enjür derexliride yopurmaq bolsa, méwimu bolushi kérek. Bu enjür derixidə körün'gen karamət möjize rohiy bir heqiqetni süretlep béridu, elwette. □ **11:15** «u **ibadetxana hoylilirigha kirip...**» — ibadetxana toghruluq: eyni chaghda, Yehudiylarning nurghun ibadetxaniliri (sinagolar) bolup, bu Yehudiylarning eng köp yighilip ibadet qilidighan jayi idi. Xudaning emri boyiche, peqet Yérusalémdiki bu merkiziy ibadetxanidila qurbanliq qilsa toghra bolatti. «u **yerde élim-sétim qiliwatqanlarni heydeshke bashlidi we pul tégishküchilerning shirelirini, paxtek-kepter satquchilarning orunduqlirini örüwetti**» — ibadetxana hoylilirida sétilghan haywan we uchar-qanatlar xelqning qurbanliq qilishi üçün idi. Ibadetxanigha sediqe bergüchiler pulini yerlik pulgha tégishkendin kéyin bérishi kérek idi. ■ **11:15** Mal.3:1-5; Mat. 21:12; Luqa 19:45; Yuh. 2:14.

— Muqaddes yozmilarda: «Méning öyüm barliq eller üçhün dua-tilawetxana dep atilidu» dep pütülgen emesmu? Lékin siler uni bulangchilarning uwisigha aylanduruwettinglar! — dep telim bashlidi. □ ■

¹⁸ Bash kahinlar we Tewrat ustazliri buni anglap, uni yoqitishning charisini izdeshke bashlidi; pütkül xalayıq uning telimige tejjuplinip qalghachqa, ular uningdin qorqatti. ■

¹⁹ Kechqurun, u *muxlisliri bilen* sheherning sirtigha chiqip ketti. □

Enjür derixidin élinidighan ibret

²⁰ Etisi seherde, ular enjür derixining yénidin ötüp kétiwétip, derexning yiltizidin qurup ketkenlikini bayqashti. □ ²¹ *Derexni halitini* ésigе keltürgen Pétrus:

□ **11:17** ««Méning öyüm barliq eller üçhün dua-tilawetxana dep atilidu»... siler uni bulangchilarning uwisigha aylanduruwettinglar!» — «Yesh.» 56:7 we «Yer.» 7:11ni körüng. Eysaning «bulangchilarning uwisi» dégen sözi ikki bisliq bolup, bir tereptin bash kahinlarning sodigerlerge qurbanliqlarni sétish hoquqini sétip bergenlikini körsitidu; ikkinchidin, bu kahinlarning xelqning Xudaning heqiqitini anglash pursitini bulap, uning ornigha özlirining mertiwisini yuqiri kötürüdighan her türlük qaide-yosunlarni ularning boynigha artip qoyghanliqini körsitidu. ■ **11:17** 1Pad. 8:29; Yesh. 56:7; Yer. 7:11; Mat. 21:13; Luqa 19:46.

■ **11:18** Yesh.49:7, Mat.21:46. □ **11:19** «Kechqurun, u *muxlisliri bilen sheherning sirtigha chiqip ketti*» — grék tilida «Kechqurun, ular sheherning sirtigha chiqip ketti». Bashqa birxil terjimisi: «Kechqurunliri, Eysa bilen muxlisliri sheherning sirtigha chiqip kétetti». Ishlar derweqe her küni shundaq bolatti. □ **11:20** «*derexning yiltizidin qurup ketken...*» — bu karamet möjize rohiy bir heqiqetni süretlep béridu, elwette.

— Ustaz, qara, sen qarghigan enjür derixi qurup kétiptu! — dédi.□

²² Eysa ulargha jawaben mundaq dédi:

— Xudaning ishenchide bolunglar. □ ²³ Men silerge shuni berheq éytip qoyayki, kimdekim bu taghqa: Bu yerdin kötürülüp déngizgha tashlan!» dése we shundaqla qelbide héch guman qilmay, belki éytqinining emelge éshishigha ishench bar bolsa, u éytqan ish uning üçün emelge ashidu.

■ ²⁴ Shu sewebtin men silerge shuni éytimenki, dua bilen tiligen herbir nerse bolsa, shuninggha érishtim, dep ishininglar. Shunda, tiligininglar emelge ashidu.■

²⁵ We ornunglardin turup dua qilghininglarda, birersige ghuminglar bolsa, uni kechürünglar. Shuning bilen ershtiki Atanglarmu silerning gunahliringlarni kechürüm qilidu. ■ ²⁶ Lékin siler bashqilarni kechürüm qilmisanglar, ershtiki Atanglarmu silerning gunahliringlarni kechürüm qilmaydu.□ ■

Eysaning hoquqining sürüshtürülüshi
Mat. 21:23-27; Luqa 20:1-8

□ **11:21** «Ustaz» — grék tilida «Rabbi». □ **11:22** «Xudaning ishenchide bolunglar» — grék tilida «Xudaning ishenchige ige bolunglar». ■ **11:23** Mat. 17:20; 21:21; Luqa 17:6. ■ **11:24** Yer. 29:12; Mat. 7:7; Luqa 11:9; Yuh. 14:13; 15:7; 16:24; Yaq. 1:5, 6; 1Yuh. 3:22; 5:14. ■ **11:25** Mat. 6:14; Kol. 3:13.

□ **11:26** «Lékin siler bashqilarni kechürüm qilmisanglar, ershtiki Atanglarmu silerning gunahliringlarni kechürüm qilmaydu» — bezi kona köchürmilerde mushu -26-ayet tépilmaydu. Némila bolmisun, bu ayet heqiqettur. «Mat.» 6:15ni körüng.

■ **11:26** Mat. 18:35.

27 Ular Yérusalémgha qaytidin kirdi. U ibadetxana hoylilirida aylinip yürgende, bash kahinlar, Tewrat ustazliri we aqsaqallar uning yénigha kélip:■

28 — Sen qiliwatqan bu ishlarni qaysi hoquqqa tayinip qiliwatisen? Sanga bu ishlarni qilish hoquqini kim bergen? — dep soridi.■

29 Eysa ulargha jawaben:

— Menmu silerdin bir soal soray. Siler uninggha jawab bersenglar, menmu bu ishlarni qaysi hoquqqa tayinip qiliwatqanliqimni éytip bérimen:

30 — Yehya yürgüzgen chömüldürüş bolsa, ershtinmu, yaki insanlardinmu? Manga jawab bersenglarchu!

31 Ular özara mulahize qiliship:

— Eger «Ershtin kelgen» dések, u bizge: «Undaqta, siler néme üçün Yehyagha ishenmidinglar?» deydu. □

32 Eger: «Insanlardin kelgen» dések,... bolmaydu! — déyishti (chünki barliq xelq Yehyani peyghember dep qarighachqa, ular xelqtin qorqatti).■

33 Buning bilen, ular Eysagha:

— Bilmeymiz, — dep jawab bérishti.

— Undaqta, menmu bu ishlarni qaysi hoquqqa tayinip qiliwatqanliqimni éytmaymen, — dédi u

■ 11:27 Mat. 21:23; Luqa 20:1. ■ 11:28 Mis. 2:14; Ros. 4:7; 7:27. □ 11:31 «Ular özara mulahize qiliship: — Eger «Ershtin kelgen» dések, u bizge: «Undaqta, siler néme üçün Yehyagha ishenmidinglar?» deydu» — mushu diniy erbablarning hemmisi eslide Yehya peyghemberning yetküzgen xewirige jawaben: «Bizge towa qilish kérek emes» dégen we Yehya «méning keynimde kélidighan» dep körsetken Mesihning kélishige ishenmey, uning chömüldürüşini ret qilghanidi, elwette. ■ 11:32 Mat. 14:5; Mar. 6:20.

ulargha.

12

Rezil ijarikeshler heqqidiki temsil

Mat. 21:33-46; Luqa 20:9-19

¹ Andin, u ulargha temsiller bilan sözleshke bashlidi:

— Bir kishi bir üzümzarliq berpa qilip, etrapini chitlaptu; u bir sharab kölchiki qéziptu we bir közet munarini yasaptu. Andin u üzümzarliqni baghwenlerge ijarige bérip, özi yaqa yurtqa kétiptu. ■ ² Üzüm pesli kelgende, baghwenlerdin üzümzarliqtiki méwilerdin *tégishlikini* ekélish üçün bir qulini ularning yénigha ewetiptu.

³ Lékin ular uni tutuwélip dumbalap, quruq qol qayturuptu. ⁴ Xojayin yene bir qulni ularning yénigha ewetiptu. Uni bolsa ular chalma-késeq qilip, bash-közini yérip, haqaretlep qayturuptu. ⁵ Xojayin yene birsini ewetiptu.

Lékin uni ular öltürüptu. U yene tola qullarni ewetiptu, lékin ular bezilirini dumbalap, bezilirini öltürüptu. ⁶ Xojayinning yénida peqet uning söyümlük bir oghlila qalghachqa, ular oghlumnighu hörmét qilar dep, u uni eng axiri bolup baghwenlarning yénigha ewetiptu. ⁷ Lékin shu baghwenler özara: «Bu bolsa mirasxor; kélinglar, uni öltürüwéteyli, shuning bilen mirasi bizningki bolidu!» déyishiptu. ■ ⁸ Shunga

■ **12:1** Zeb. 80:8-9; Yesh. 5:1; Yer. 2:21; 12:10; Mat. 21:33; Luqa 20:9. ■ **12:7** Yar. 37:18; Zeb. 2:8; Mat. 26:3; Yuh. 11:53

ular uni tutup öltürüp, üzümzarliqning sirtigha tashliwétiptu. ⁹ Emdi üzümzarliqning xojayini qandaq qilidu? U özi kélip baghwenlerni öltüridu we üzümzarliqni bashqilargha béridu. ¹⁰ Emdi siler muqeddes yazmilardin munu ayetni oqup baqmighanmusiler? —

«Tamchilar tashliwetken tash bolsa, burjek téshi bolup tiklendi. □ ■

¹¹ Bu ish Perwerdigardindur, Közimiz aldida karamet bir ishtur» □ ■

¹² Ular uning bu temsilni özlirige qaritip éytqanliqini chüshendi; shunga ular uni tutush yolini izdeshti; halbuki, xalayıqtin qorqushup, uni tashlap kétip qaldi.

«Qeyserge *baj tapshuramduq?*» *dégen qiltaq*
Mat. 22:15-22; Luqa 20:20-26

¹³ Shuningdin kéyin, ular birnechche Perisiy we Hérodning terepdarlarini uni öz sözi bilen qiltaqqa chüshürüş meqsitide uning aldigha

□ **12:10** «Tamchilar tashliwetken tash bolsa, burjek téshi bolup tiklendi» — «burjek téshi» bolsa herqandaq imaretning ulidiki eng muhim uyultash bolup, ul sélin'ghanda birinchi bolup qoyulidighan tashtur. Yehudiy kattiwashlar «rohiy hayat»ning burjek téshi bolghan Mesihni tashliwemekchi idi, we derweqe tashliwetti. ■ **12:10** Zeb. 118:22-23; Yesh. 28:16; Mat. 21:42; Luqa 20:17; Ros. 4:11; Rim. 9:33; 1Pét. 2:6. □ **12:11** «... Bu ish Perwerdigardindur, közimiz aldida karamet bir ishtur» — toluq bésharet (10-11) «Zeb.» 118:22-23de tépilidu. ■ **12:11** Zeb. 118:22,23

ewetti. □ ■ 14 Ular kélip uninggha: — Ustaz, silini semimiy adem, ademlerge qet'iy yüz-xatire qilmaydu, héchkimge yan basmaydu, belki kishilerge Xudaning yolini sadiqliq bilen ögitip kéliwatidu, dep bilimiz. *Siliche, Rim impériori* Qeyserge baj-séliq tapshurush Tewrat qanunigha uyghunmu-yoq? □ 15 Zadi baj tapshuramduq-tapshurmamduq? — déyishti.

Lékin u ularning saxtipezlikini bilip ulargha:

— Némishqa méni sinimaqchisiler? Manga bir «dinar» pulni ekélinglar, men körüp baqay, — dédi. □

16 Ular pulni élip keldi, u ulardin:

□ 12:13 «**Hérod padishah**ning terepdarliri» — Hérod padishah Rim impériyesi teripidin teyinlen'gen bolup, u Yehudiy bolmighachqa Yehudiylarning köpinchisi uninggha intayin öch idi. Shundaq bolghini bilen öz menpeitini közleydighan, uni qollaydighan «Hérod terepdarliri» bar idi. «Hérodlar» toghruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizni körüng. ■ 12:13 Mat. 22:15; Luqa 20:20. □ 12:14 «**Qeyserge baj-séliq tapshurush...**» —

Rimning herbir impériorigha «Qeyser» dégen nam-unwan bériletti; mesilen Qeyser Awghustus, Qeyser Yulius, Qeyser Tibérius qatarliqlar. «**Qeyserge baj-séliq tapshurush Tewrat qanunigha uyghunmu-yoq?**» — eyni waqitta, Yehudiylar rimliqlarning zulmi astida yashawatqanidi. Eger Eysa: «Rim impériorigha baj tapshurush toghra» dése, bu geptin azadliqni istigen Yehudiylar uni «Mana taza bir yalaqchi, xain iken» dep tillishatti. «Baj tapshurmasliq kérek» dégen bolsa, u Rim impériyesige qarshi chiqqan bolatti; andin ular uni Rim waliyisigha erz qilghan bolatti. Ular mushundaq soallarni sorash arqiliq Eysani gépidin tutuwélip, rimliqlarning qoligha tapshurup, uninggha ziyankeshlik qilmaqchi bolushqan. □ 12:15 «**Manga bir «dinar» pulni ekélinglar, men körüp baqay**» — «dinar» yaki «dinarius» dégen Rim impériyesidiki birxil pul birligi bolup, üstige Qeyserning süriti bésilghanidi, elwette. Bir «dinarius» texminen bir ademning künlük heqqi bolatti («Mat.» 20:2ni körüng).

— Buning üstidiki süret we nam-isim kimning? — dep soridi.

— Qeyserning, — déyishti ular.

¹⁷ Eysa ulargha jawaben: — *Undaq bolsa*, Qeyserning heqqini Qeyserge, Xudaning heqqini Xudagha tapshurunglar, — dédi. Shuning bilên ular uninggha intayin heyran qélishiti. □ ■

Tirilishke munasiwetlik mesile
Mat. 22:23-33; Luqa 20:27-40

¹⁸ Andin «Ölgenler tirilmeydu» deydighan Saduqiylar uning aldigha kélip qistap soal qoydi: □ ■

¹⁹ — Ustaz, Musa *peyghember* Tewratta bizge: «Bir kishi ölüp kétip, ayali tul qélip, perzent körmigen bolsa, uning aka yaki inisi tul qalghan yenggisini emrige élip, qérindishi üçün nesil qaldurushi lazim» dep yazghan. □ ■ ²⁰ Burun yette akauka bar idi. Chongi öylinip perzent qaldurmayla öldi. ²¹ Ikkinchi qérindishi yenggisini emrige élip,

□ **12:17** «Qeyserning heqqini Qeyserge, Xudaning heqqini Xudagha tapshurunglar» — démek, «Qeyserge Qeyserning heqqi (uning süriti chüshürülgen nerse)ni tapshurunglar» — Qeyserge baj tölesh kérek. Emma qandaq nerse üstide «Xudaning süriti» bar? Insan özi «Xudaning süriti» bolup, biz pütünimizni Xudagha tapshurishimiz kérektur («Yar.» 1:26-27ni körüng). ■ **12:17** Mat. 17:25; 22:21; Rim. 13:7. □ **12:18** «Saduqiylar» — bu mezhepdikiler toghruluq «Mat.» 16:1diki izahatni we «Tebirler»ni körüng. ■ **12:18** Mat. 22:23; Luqa 20:27; Ros. 23:8. □ **12:19** «Bir kishi ölüp kétip...» — grék tilida «birsning akisi yaki ukisi ölse,...». «uning aka yaki inisi tul qalghan yenggisini emrige élip, qérindishi üçün nesil qaldurushi lazim» — «Qan.» 25:5. ■ **12:19** Yar. 38:8; Qan. 25:5, 6.

umu perzent körmey öldi. Üchinchisining ehwalimu uningkige oxshash boldi. ²² Shu teriqide yettisi oxshashla uni élip perzent körmey ketti. Axirda, u ayalmu alemdin ötti. ²³ Emdi tirilish künide ular tirilgende, bu ayal qaysisining ayali bolidu? Chünki yettisining hemmisi uni xotunluqqa alghan-de! — déyishti.

²⁴ Eysa ulargha mundaq jawab berdi:

— Siler ne muqeddes yazmilarni ne Xudaning qudritini bilmigenlikinglar sewebidin mushundaq azghan emesmusiler? ²⁵ Chünki ölümdin tirilgende insanlar öylenmeydu, erge tegmeydu, belki ershtiki perishtilerge oxshash bolidu.■

²⁶ Emdi ölgenlarning tirilishi mesilisi heqqide *Tewratta*, yeni Musagha chühürülgen kitabtiki «tikenlik» weqeside, Xudaning uninggha qandaq éytqinini, yeni: «Men Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasidurmen!» déginini oqumidinglarmu? □ ■ ²⁷ U ölüklerning Xudasi emes, belki tiriklarning Xudasidur! Shunga siler qattiq ézip ketkensiler!□

Eng muhim emr

Mat. 22:34-40; Luqa 10:25-28

²⁸ Ulargha yéqin kelgen, munazirileshkenlirini anglighan we Eysaning ulargha yaxshi jawab bergenlikini körgegen bir *Tewrat* ustazi uningdin:

■ **12:25** Mat. 22:30; 1Yuh. 3:2. □ **12:26** «Men **Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasidurmen!**» — «Mis.» 3:6. ■ **12:26** Mis. 3:6,15; Mat. 22:31,32; Ros. 7:32; Ibr. 11:16. □ **12:27** «U ölüklerning **Xudasi emes, belki tiriklarning Xudasidur!**» — Eysaning bu sözi toghruluq «Matta»diki «qoshumche söz»imizde toxtilimiz.

— Pütün emrlerning ichide eng muhimi qaysi? — dep soridi.■

²⁹ Eysa mundaq jawab berdi:

— Eng muhim emr shuki, «Anglighin, ey Israil! Perwerdigar Xudayimiz bolghan Reb birdur. ■

³⁰ Perwerdigar Xudayingni pütün qelbing, pütün jéning, pütün zéhning we pütün küchüng bilen söygin». Mana bu eng muhim emr. ³¹ Uninggha oxshaydighan ikkinchi emr bolsa: — «Qoshnangni özüngni söygenek söy». Xéhqandaq emr bulardin üstün turmaydu.■

³² Tewrat ustazi uninggha: — Toghra éyttingiz, ustaz, heqiqet boyiche sözlidingiz; chünki U birdur, Uningdin bashqisi yoqtur; □ ³³ insanning Uni pütün qelbi, pütün eqli, pütün jéni we pütün küchi bilen söyüshi hem qoshnisinimu özini söygenek söyüshi barliq köydürme qurbanliqlar hem bashqa qurbanliq-hediyelerdinmu artuqtur.

³⁴ Eysa uning aqilanilik bilen jawab berginini körüp:

— Sen Xudaning padishahliqidin yiraq emessen, — dédi.

Shuningdin kéyin, héchkim uningdin soal sorashqa pétinalmidi.■

Qutquzghuchi-Mesih — Dawutning oghli hem Rebbi

Mat. 22:41-46; Luqa 20:41-44

■ **12:28** Mat. 22:34; Luqa 10:25. ■ **12:29** Qan. 4:35; 6:4-5; 10:12; Luqa 10:27. ■ **12:31** Law. 19:18; Mat. 22:39; Rim. 13:9; Gal. 5:14; Yaq. 2:8. □ **12:32** «Chünki u birdur, uningdin bashqisi yoqtur» — «U» Xudani körsitidu, elwette. ■ **12:34** Qan. 4:35; 6:4-5; Yesh. 45:21

³⁵ Ibadetxana hoylilirida telim bergende, Eysa bulargha jawaben mundaq soalni otturigha qoydi: Tewrat ustazlirining Mesihni «Dawutning oghli» déginini qandaq chüshinisiler? □ ■ ³⁶ Chünki Dawut özi Muqeddes Rohta mundaq dégen'ghu: —

«Perwerdigar méning Rebbimge éyttiki: —
«Men séning dühmenliringni textipering qilghuche, Méning ong yénimda olturghin!» □ ■

³⁷ Dawut *Mesihni* shundaq «Rebbim» dep atighan tursa, emdi *Mesih* qandaqmu *Dawutning oghli* bolidu?

U yerdiki top-top xelq uning sözini xursenlik bilen anglaytti. □

Eysaning Tewrat ustazlirini eyiblishi

Mat. 23:1-36; Luqa 20:45-47

³⁸ U ulargha telim berginide mundaq dédi:
— Tewrat ustazliridin hoshyar bolunglar. Ular uzun tonlarni kiyiwalghan halda kérilip yürüşke, bazarlarda kishilerning ulargha bolghan *uzun*

□ **12:35** «bulargha jawaben mundaq soalni otturigha qoydi» — grék tilida «mundaq jawab berdi: —». «Dawutning oghli» — mushu yerde «Dawutning ewladi»ni körsitidu, elwette. ■ **12:35** Mat. 22:41; Luqa 20:41. □ **12:36** «Perwerdigar méning

Rebbimge éyttiki: — «Men séning dühmenliringni textipering qilghuche, méning ong yénimda olturghin!» — Zeb.» 110:1. ■ **12:36** Zeb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; Ibr. 1:13; 10:13.

□ **12:37** «Dawut **Mesihni** shundaq «Rebbim» dep atighan tursa, emdi (**Mesih**) qandaqmu **Dawutning oghli** bolidu?» — démek, Qutquzghuchi-Mesih padishah Dawutning ewladi bolsimu, lékin padishah Dawut Mesihni «Rebbim» dégen yerde Mesih Dawuttin ulugh bolidu, hem tughulushtin burunla «Reb» süpitide idi.

salamlirigha, □ ■ 39 sinagoglarda aldinqi orunlarda, ziyapetlerde törde olturushqa amraq kélidu. 40 Ular tul ayallarning barliq öy-bésatlrini yewalidu we köz-köz qilip yalghandin uzundin-uzun dualar qilidu. Ularning tartidighan jazasi téximu éghir bolidu!■

Tul ayalning ianisi
Luqa 21:1-4

41 U ibadetxanidiki sediqe sanduqining udulida olturup, uninggha pullirini tashlawatqan xalayiqqa qarap turatti. Nurghun baylar uninggha xéli köp pul tashlashti. □ ■ 42 Namrat bir tul ayalmu kélip, tiyinning töttin biri qimmitidiki ikki leptonni tashlidi.□

43 U muxlislrini yénigha chaqirip, ulargha mundaq dédi:

— Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, bu namrat tul ayalning iane sanduqigha tashlighini bashqilarning hemmisining tashlighanliridin köptur. ■ 44 Chünki bashqilar özlirining éship

□ **12:38** «Tewrat ustazliri... bazarlarda kishilerning ulargha bolghan uzun salamlirigha... amraq kélidu» — «uzun» dégen söz grékche tékiste yoq; tarix tetqiqatlrigha asasen ulargha qilghan «salamlar»ni intayin uzun we murekkep dep bilimiz. ■ **12:38** Mat. 23:5, 6; Luqa 11:43; 20:46. ■ **12:40** Mat. 23:14; Luqa 20:47; 2Tim. 3:6; Tit. 1:11. □ **12:41** «sediqe sanduqi» — grék tilida bu söz adette «xezine»ni körsitidu. Lékin mushu yerde ibadetxanidiki xezine üçün sediqiler yighilidighan jay, belkim chong bir sanduqni körsetse kérek. ■ **12:41** 2Pad. 12:10; Luqa 21:1. □ **12:42** «ikki lepton» — «lepton» dégen bu pul «dénarius»ning 1/128i bolup, bir ishlemchining «alte minut»luq heqqige toghra kéletti. ■ **12:43** 2Kor. 8:12.

tashqanliridin sediqe qildi; lékin bu ayal namrat turupmu, özining bar-yoqini — tirikchilik qilidighinining hemmisini sediqe qilip tashlidi.

13

Ibadetxanining weyran qilinishidin bésharet; axirqi zamanlardiki alametler

Mat. 24:1-44; Luqa 21:5-33

¹ U ibadetxanidin chiqiwatqanda, muxlisliridin biri uninggha:

— Ustaz, qara, bu némidégen heywetlik tashlar we imaretler-he! — dédi.■

² Eysa uninggha jawaben:

— Sen bu heywetlik imaretlerni kördüngmu? Bir tal tashmu tash üstide qalmaydu, hemmisi qaldurulmay gumran qilinidu, — dédi.■

³ U Zeytun téghida, yeni ibadetxanining udulida olturghanda, Pétrus, Yaqup, Yuhanna we Andriyaslar uningdin astighina:■

⁴ — Bizge éytqinchu, bu ishlar qachan yüz béridu? Bu barliq weqelerning yüz bérighanliqini körsitidighan néme alamet bolidu? — dep sorashti.■

⁵ Eysa ulargha jawaben söz bashlap mundaq dédi: — Hézi bolunglarki, héchkim silerni azdurup ketmisun.■ ⁶ Chünki nurghun kishiler méning namimda kélip: «Mana özüm shudurmen!» dep,

■ **13:1** Mat. 24:1; Luqa 21:5. ■ **13:2** 1Pad. 9:7, 8; Mik. 3:12;

Luqa 19:44. ■ **13:3** Mat. 24:3; Luqa 21:7. ■ **13:4** Ros. 1:6.

■ **13:5** Yer. 29:8; Ef. 5:6; 2Tés. 2:2, 3; 1Yuh. 4:1.

köp ademlerni azduridu. □ ■ 7 Siler urush xewerliri we urush shepilirini anglighininglarda, bulardin alaqzade bolup ketmenglar; chünki bu ishlarning yüz bérishi muqerrer. Lékin bu zaman axiri yétip kelgenliki emes. 8 Chünki bir millet yene bir millet bilen urushqa chiqidu, bir padishahliq yene bir padishahliq bilen urushqa chiqidu. Jay-jaylarda yer tewreshler yüz béridu, acharchiliqlar we qalaymiqanchiliqlar bolidu. Mana bu ishlarning yüz bérishi «tughutning tolghiqining bashlinishi» bolidu, xalas. □ ■

9 Siler bolsanglar, özünglarga pexes bolunglar; chünki kishiler silerni tutqun qilip sot mehkimilirige tapshurup béridu, sinagolarda qamchilinisiler. Siler méning sewebimdin emirler we padishahlar aldigha élip bérilip, ular üçün bir guwahliq bolsun dep soraqqa tartilisiler. □ ■ 10 Lékin bulardin awwal xush xewer pütkül ellerge

□ **13:6** «**Mana özüm shudurmen**» — «Mana özüm Mesihdurmen» dégen menini bildüridu. ■ **13:6** Yer. 14:14; 23:21. □ **13:8** «**bir millet yene bir millet bilen urushqa chiqidu, bir padishahliq yene bir padishahliq bilen urushqa chiqidu**» — ibraniy tilida (shundaqla grék tilida) bu ibare dunya boyiche kéngeygen urushlarni körsitishi mumkin («Yesh.» 19:2, «2Tar.» 15:3-6de bu turaqliq ibare toghruluq misallar bar. «**Mana bu ishlarning yüz bérishi «tughutning tolghiqining bashlinishi» bolidu, xalas**» — Eysa Mesih qaysi ishning «tughulidu»ghanliqini biwasite démeydu. Töwendiki sözlirige qarighanda, buni yéngi dewrning tughulushi dep qaraymiz. ■ **13:8** Yesh. 19:2. □ **13:9** «**sot mehkimiliri**» — grék tilida «sanhédrinlar». Yehudiylarning mehkimilirini we belkim bashqa herxil soraqxanilarni körsitidu. ■ **13:9** Mat. 10:17; 24:9; Luqa 21:12; Yuh. 15:19; 16:2; Weh. 2:10.

jakarlinishi kérek. □ 11 Emdi ular silerni apirip *soraqqa* tapshurghanda, néme déyish heqqide ne endishe ne mulahize qilmanglar, belki shu waqit-saitide silerge qaysi gep bérilse, shuni éytinglar; chünki sözligüchi siler emes, Muqeddes Rohtur. ■ 12 Qérindash qérindishigha, ata balisigha xainliq qilip ölümge tutup béridu. Balilarmu ata-anisi bilen zitliship, ularni ölümge mehkum qilduridu. ■ 13 Shundaqla siler méning namim tüpeylidin hemme ademning nepritige uchraysiler, lékin axirghiche berdashliq bergenler qutquzulidu.■

Yérusalémda weyran qilghuchi «yirginchlik nomussizliq» peyda bolidu; «dehshetlik azab-oqubet»

14 «Weyran qilghuchi yirginchlik nomussizliq»ning özi turushqa tégishlik bolmighan yerde turghinini körgininglarda, (kitabxan bu sözning menisini chüshen'gey) Yehudiye ölkiside turuwatqanlar taghlargha qachsun. □ ■ 15 Ögzide turghan kishi öyige chüshmey yaki öyidiki birer némini alghili ichige kirmey *qachsun*. 16 Étizlarda turuwatqan kishi bolsa chapinini alghili öyige yanmisun. 17 U künlerde hamilidar ayallar we bala

□ **13:10** «bulardin **awwal xush xewer pütkül ellerge jakarlinishi kérek**» — «awwal» dégen sözge qarighanda, xush xewerning her jaygha jakarlinishi zamanning axiridin awwal, shundaqla belkim 9-ayette éytilghan nahayiti éghir ziyankeshликтin awwal bolushi mumkin («Mat.» 24:14ni körüng). ■ **13:11** Mat. 10:19; Luqa 12:11; 21:4. ■ **13:12** Ez. 38:21; Mik. 7:6. ■ **13:13** Mat. 10:22; 24:13; Luqa 21:19; Weh. 2:7,10. □ **13:14** «Weyran **qilghuchi yirginchlik nomussizliq**» — buning toghrisida Tewrat «Dan.» 9:24-27ni we u toghruluq izahatlarni körüng. ■ **13:14** Dan. 9:27; Mat. 24:15; Luqa 21:20,21; 2Tés. 2:4

émitiwatqanlarning haligha way! □ 18 *Qachidighan waqtinglarning qishqa toghra kélip qalmasliqi* üçhün dua qilinglar. □ 19 Chünki u chaghda Xuda yaratqan dunyaning apiride qilin'ghandin buyan mushu chaghqiche körülüp baqmighan hem kelgüsidimu körülmeydighan zor azab-oqubet bolidu. ■ 20 Eger Perwerdigar u künlerni azaytmisa, héchqandaq et igisi qutulalmaydu. Lékin U Öz tallighanliri üçhün u künlerni azaytidu. □ 21 Eger u chaghda birsi silerge: «Qaranglar, bu yerde Mesih bar!» yaki «Qaranglar, u ene u yerde!» dése, ishenmenglar. □ ■ 22 Chünki saxta mesihler we saxta peyghemberler meydan'gha chiqidu, möjizilik alametler we karametlerni körsitidu; shuning bilen eger mumkin bolidighan bolsa, ular hetta *Xuda* tallighanlarni hem azduridu. ■ 23 Shuning üçhün, siler hoshyar bolunglar. Mana,

□ 13:17 «u künlerde hamilidar ayallar we bala émitiwatqanlarning haligha way!» — undaq kishilerge qéchish epsiz bolidu, elwette. □ 13:18 «*Qachidighan waqtinglarning qishqa toghra kélip qalmasliqi üçhün dua qilinglar*» — Yehudiy diniy erbablarning Tewrat qanunigha bolghan chüshenchisige asasen, Yehudiyar adette shabat (dem élish) künide sheher derwazisi we dukanlarni taqishi kérek. Bu küni seper qilish men'i qilin'ghan bolghachqa, Pelestinde turghanlarga nisbeten yémeklik sétiwélishe we bashqa yerlerge qéchish intayin qulaysiz bolidu. «Qish»ta Yehudiyede derya-wadilarda su pat-pat téship turghachqa, qishtimu qéchish intayin tes bolidu. ■ 13:19 Mat. 24:21 □ 13:20 «U Öz tallighanlar üçhün» — grék tilida «U tallighan tallighanliri üçhün» dégenlik bilen ipadilinidu — Xuda Özining tallighanlirigha baghlighan muhebbitini alahide tekitleydu. □ 13:21 ««Qaranglar, bu yerde Mesih bar!» yaki «qaranglar, u ene u yerde!» dése, ishenmenglar» — «u» — Mesihni körsitidu. ■ 13:21 Mat. 24:23; Luqa 21:8. ■ 13:22 Qan. 13:2; 2Tés. 2:11.

men bu ishlarning hemmisini silerge aldin'ala uqturup qoydum.

Insan'oghlining kélishi

²⁴ Emdi shu künlerde, shu azab-oqubet ötüp ketken hamon, quyash qariyidu, ay yoruqluqini bermeydu, ■ ²⁵ yultuzlar asmandin tökülüp chüshidu, asmandiki küchler lertzige kélidu. □ ■

²⁶ Andin kishiler Insan'oghlining ulugh küch-qudret we shan-sherep bilen bulutlar ichide kéliwatqanliqini köridu. □ ■ ²⁷ U öz perishtilirini ewetidu, ular uning tallighanlirini dunyaning töt teripidin, zéminning chetliridin asmanning chetlirigiche yighip jem qilidu. □

Enjür derixidin sawaq élish

²⁸ — Enjür derixidin mundaq temsilni biliwélinglar: — Uning shaxliri kökirip yopurmaq chiqarghanda, yazning yéqinlap qalghanliqini bilisiler. ■ ²⁹ Xuddi shuningdek, *men baya dégenlirimning* yüz bériwatqanliqini körgininglarda,

■ **13:24** Yesh. 13:10; Ez. 32:7; Yo. 2:10,31; 3:15; Mat. 24:29; Luqa 21:25; Weh. 6:12. □ **13:25** «yultuzlar **asmandin tökülüp chüshidu, asmandiki küchler lertzige kélidu**» — «Yesh.»

13:10, 34:4; «Yo.» 2:10ni köring. «Asmandiki küchler» belkim barliq jin-sheytanlarni körsitidu; «lertzige kélidu» belkim ularning küchtin qélishini körsitidu. ■ **13:25** Yesh. 13:10; 34:4. □ **13:26** «**Andin kishiler Insan'oghlining ulugh küch-qudret we shan-sherep bilen bulutlar ichide kéliwatqanliqini köridu**» — «Dan.» 7:13ni köring.

■ **13:26** Dan. 7:10; Mat. 16:27; 24:30; Mar. 14:62; Luqa 21:27; Ros. 1:11; 1Tés. 4:16; 2Tés. 1:10; Weh. 1:7. □ **13:27** «**dunyaning töt teripidin**» — grék tilida «töt shamaldin» bilen ipadiliniidu. ■ **13:28** Mat. 24:32; Luqa 21:29.

uning yéqinlap qalghanliqini, hetta ishik aldida turuwatqanliqini biliwélinglar. □

³⁰ Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, bu alametlarning hemmisi emelge ashurulmay turup, bu dewr ötmeydu. □ ³¹ Asman-zémin yoqilidu, biraq méning sözlirim hergiz yoqalmaydu. ■

Hoshyar bolunglar

³² Lékin shu küni yaki waqit-saiti toghruluq xewerni héchkim bilmeydu — hetta ne ershtiki perishtilermu bilmeydu, ne oghul bilmeydu, uni peqet Atila bilidu. ■ ³³ Hoshyar bolunglar, segek bolup dua qilinglar, chünki u waqit-saetning qachan kélidighanliqini bilmeysiler. ■ ³⁴ Bu xuddi yaqa yurtqa chiqmaqchi bolghan ademning ehwaligha oxshaydu.

□ **13:29** «men baya dégenlirimning yüz bériwatqanliqini körgininglarda, uning yéqinlap qalghanliqini, hetta ishik aldida turuwatqanliqini biliwélinglar» — bu tékisttiki «uning (yéqinlap qalghanliqi)» yaki Insan’oghlining özini, yaki kélidighan künini, yaki Xudaning padishahliqini körsitidu («Luqa» 21:31). □ **13:30** «bu alametlarning hemmisi emelge ashurulmay turup, bu dewr ötmeydu» — eger tilgha élin’ghan alamet Yérusalémning weyran bolushigha (miladiye 70-yili) (13:2) qaritilghan bolsa, unda qta «dewr» dégen söz tebiyyiki (1) Eysaning dewride yashap ötkén ademlerni körsitidu. Eger Mesihning dunyagha qaytip kélishige (13:26) qaritilghan bolsa, «dewr» dégen söz belkim (2) pütün Yehudiye xelqini (3) bu ayetlerde éytilghan «dehshetlik azab-oqubet»tiki weqelerning bashlinish dewride yashighanlarni körsitidu. Shunga barliq weqeler shu dewr ichide yüz béridu, dégenlik bolidu. Bizningche (3)-sherh aldi-keyni ayetlerge eng bap kélidu. ■ **13:31** Zeb. 102:25-27; Yesh. 40:8; 51:6; Ibr. 1:11. ■ **13:32** Mat. 24:36; Ros. 1:7. ■ **13:33** Mat. 24:42; 25:13; Luqa 12:40; 21:36; 1Tés. 5:6.

Yolgha chiqidighan chaghda, u qullirigha öz hoquqini béqitip, herbirige öz wezipisini tapshuridu we derwaziwenningmu segek bolushini tapilaydu. ³⁵ Shuningdek, silermu segek bolunglar; chünki öyning igisining *qaytip* kélidighan waqtining — kechqurunmu, tün yérimimu, xoraz chillighan waqitmu yaki seher waqitmu — uni bilelmeysiler; ³⁶ u tuyuqsiz kelgende, silerning uxlawatqininglarning üstige chüshmisun! ³⁷ Silerge éytqinimni men hemmeylen'ge éytimeñ: Segek turunglar!

14

Rehberlarning suyqest qilishi

Mat. 26:1-5; Luqa 22:1-2; Yh. 11:45-53

¹ «Ötüp kêtish» héyti we «pétir nan héyti»gha ikki kün qalghanidi. Bash kahinlar we Tewrat ustazliri uni hiyle-neyreng bilen tutup öltürüşning charisini izdeytti. □ ■ ² Chünki ular:
— Bu ish héyt-ayem künliri qilinmisun. Bolmisa, xelq arisida malimanchiliq chiqishi mumkin, — déyishetti.

Ixlasmen ayalning Eysani etirlishi

Mat. 26:6-13; Yh. 12:1-8

□ **14:1** ««Ötüp kêtish» héyti we «pétir nan héyti»gha ikki kün qalghanidi» — bu ikki héytning tepsilatliri üçün «Mis.» 12-bab, «Law.» 23-babni we «Tebirler»ni körüng. Ibraniy tilida «Pésaq», yaki «Pasxa» héyti dep atilidu. ■ **14:1** Mat. 26:2; Luqa 22:1; Yuh. 11:55; 13:1.

³ Emdi u Beyt-Aniya yézisida, «Simon maxaw»ning öyide dastixanda olturghanda, aq qashtéshi shishide nahayiti qimmatlik sap sumbul etirni kötürüp kelgen bir ayal uning yénigha kirdi. Ayal aq qashtéshi shéshini chéqip, etirni Eysaning béshigha quydi. □ ■

⁴ Lékin beziler buninggha xapa bolushup, bir-birige:

— Bu etir néme dep shundaq israp qilinidu?

⁵ Chünki bu etirni üç yüz dinardin artuq pulgha satqili bolatti, puli kembeghellerge sediqe qilinsa bolmamti! — déyishti. Ular ayalgha shundaq tapatene qilghili turdi. □

⁶ Lékin Eysa ulargha:

— Uning ixtiyarigha qoyunglar, néme dep uning könglini aghritisiler? U méning üstümge yaxshi ish qildi. ⁷ Chünki kembegheller daim aranglarda bolidu, xalighan waqitinglarda ulargha xeyr-saxawet körsiteleysiler; lékin méning aranglarda bolushum silerge daim nésip boliwermeydu! ■ ⁸ Ayal chamining yétishiche qildi; u méning bedinimning depne qilinishigha aldin’ala teyyarliq qilip, uninggha etir-may quyup qoydi. □ ⁹ Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, bu xush xewer pütkül

□ **14:3** «Simon maxaw» — yeni «Maxaw késil» déyilidighan Simon — Simon belkim ilgiri maxaw késilige giritpar bolghanidi. Bizningche bu ish we «Yh.» 12:1-11de xatirilen’gen weqe bir ishtur.

■ **14:3** Mat. 26:6; Luqa 7:37; Yuh. 11:2; 12:3. □ **14:5** «bu etirni üç yüz dinardin artuq pulgha satqili bolatti» — «dinar» yaki «dinars» dégen Rim impériyesidiki birxil pul birliki bolup, bir «dinars» texminen bir ademning bir künlük heqqi bolatti. «Mat.» 20:2ni körüng. ■ **14:7** Qan. 15:11. □ **14:8** «uninggha etir-may quyup qoydi» — yaki «uninggha mesih qildi».

dunyaning qeyéride jakarlansa, bu ayal eslinip, uning qilghan bu ishi teriplinidu, — dédi.

Yehudaning Eysagha satqunluq qilishi

Mat. 26:14-16; Luqa 22:3-6

¹⁰ Shu waqitta, on ikkiylendin biri bolghan Yehuda Ishqariyot uni ulargha tutup bérish meqsitide bash kahinlarning aldigha bardı.

■ ¹¹ Ular buni anglap xushal bolup ketti we uninggha pul bérishke wede qilishti. Yehuda uni tutup bérishke muwapiq purset izdep yüretti.

Ötüp kêtish héytining kechlik tamiqi

Mat. 26:17-25; Luqa 22:7-14, 21-23; Yh. 13:21-30

¹² Pétir nan héytining birinchi küni, yeni ötüp kêtish héytining qurbanliq qozisi soyulidighan küni, muxlislar uningdin:

— Ötüp kêtish héytining *tamiqini* yéyishing üçün bizning qeyerge bérıp teyyarlishimizni xalaysen? — dep sorıdı. □ ■

¹³ U muxlisleridin ikkiylenni aldin mangghuzup ulargha:

— Sheherge kiringlar, u yerde kozida su kötürüwalghan bir er kishi silerge uchraydu.

■ **14:10** Mat. 26:14; Luqa 22:4. □ **14:12** «pétir nan héytining birinchi küni, yeni ötüp kêtish héytining qurbanliq qozisi soyulidighan küni» — «pétir nan héyti» yette kün bolıdu, birinchi küni «ötüp kêtish» héytime teng bolıdu. Bu küni, Yehudiylar öyliride qoza soyup, pétir nan bilen yeydu. «Ötüp kêtish héytining tamiqi» — buning muhim qismi «ötüp kêtish qurbanliq qozisi» idi («Mis.» 12:3-11, «Law.» 23:5, «Chöl.» 28:16, «Qan.» 16:1-7ni körüng).

■ **14:12** Mis. 12:17; Mat. 26:17; Luqa 22:7.

Uning keynidin ménginglar. □ 14 U adem nege kirse shu öyning igisige: «Ustaz: Muxlisirim bilan ötüp kétish héytining tamiqini yeydighan méhmanxana qeyerde? — dep sorawatidu» — denglar. 15 U silerni boshlap üstünki qewettiki retlen'gen seremjanlashturulghan chong bir éghiz öyni körsitidu. Mana shu yerde bizge teyyarliq qilip turunglar, — dédi.

16 Muxlislar yolgha chiqip sheherge kirip, yoluqqan ishlarning hemmisi u éytqandek boldi. Shu yerde ular ötüp kétish héytining tamiqini teyyarlashti. 17 Kech kirgende, u on ikkeylen bilan öyge keldi. ■ 18 Ular dastixanda olturup ghizalan'ghanda Eysa:

— Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, aranglardiki bireylen, men bilan bille ghizaliniwatqan birsi manga satqunluq qilidu, — dédi. □ ■

19 Ular *bu sözdin* qayghugha chömüp, bir-birlep uningdin:

— Men emestimen? — dep soridi. Yene birsi: — Men emestimen? — dédi.

20 Lékin u ulargha:

— *Shu kishi* on ikkeylenning biri, yeni qolidiki nanni men bilan teng tawaqqa tögürgüchi bolidu.

21 Insan'oghli derweqe özi toghrisida *muqeddes yazmilarda* pütülgendek alemdin kétidu; biraq In-

□ 14:13 «Sheherge kiringlar» — «sheher» — Yérusalém shehirige, démek. «u yerde kozida su kötürüwalghan bir er kishi silerge uchraydu» — Qanaanda (Pelestinde) er kishiler bugün'ge qeder adette su kötürmeydu. ■ 14:17 Mat. 26:20; Luqa 22:14.

□ 14:18 «dastixanda olturup ghizalan'ghanda...» — grék tilida «dastixanda yétip ghizalan'ghanda...». ■ 14:18 Zeb. 41:9; Ros. 1:17.

san'oghlining tutup bérilishige wasitichi bolghan ademning haligha way! U adem tughulmighan bolsa uninggha yaxsi bolatti! — dédi.□

«Rebning ziyapiti»

Mat. 26:26-30; Luqa 22:15-20; 1Kor. 11:23-25

²² Ular ghizaliniwatqanda, Eysa bir nanni qoligha élip teshekkür éytqandin kéyin, uni oshtup, muxlislirigha üleshtürüp berdi we:

— Élinglar, bu méning ténim, — dédi.□ ■

²³ Andin u qoligha jamni élip *Xudagha* teshekkür éytqandin kéyin, uni muxlislirigha sundi. Ularning hemmisi uningdin ichishti.

²⁴ U ulargha: — Bu méning qénim, nurghun ademler üçün tökülidighan, yéngi ehdini tüzidighan qénimdur. □ ²⁵ Men silerge berheq shuni éytip qoyayki, Xudaning padishahliqida yéngidin sharabtin ichidighan kün'giche, üzüm télining sherbitini hergiz ichmeymen, — dédi.

²⁶ Ular bir medhiye küyini éytqandin kéyin talagha chiqip, Zeytun téghigha qarap kétishti.

□ **14:21** «... biraq Insan'oghlining tutup bérilishige wasitichi bolghan ademning haligha way! U adem tughulmighan bolsa uninggha yaxsi bolatti!» — Yehuda bu sözni anglighandin kéyin derhal chiqip bash kahinlarning yénigha barghan bolsa kérek. «Markus», «Luqa», «Yuhanna»diki ««ötüp kétish» héytining kechlik tamiqi» toghrisidiki bayanlarni körüng. □ **14:22** «Eysa bir nanni qoligha élip teshekkür éytqandin kéyin» — yaki «Eysa nanni qoligha élip (uni) beriketligendin kéyin,...». ■ **14:22** Mat. 26:26; Luqa 22:19; 1Kor. 11:23. □ **14:24** «Bu méning qénim, nurghun ademler üçün tökülidighan, yéngi ehdini tüzidighan qénimdur» — «yéngi ehde» Tewrat, «Yer.» 31:31-34, «Luqa» 22:20ni, «Ibr.» 13:20ni körüng. Bezi kona kechürmilerde peqet «ehde» déyilidu.

Muxlislarning Eysani tashlap k tishi
Mat. 26:31-35; Luqa 22:31-34; Yh. 13:36-38

27 Andin Eysa ulargha:

Siler hemminglar tandurulup putlishisiler, ch nki *muqeddes yazmilarda*:

«Men padichini uruw timen, Qoylar patiparaq bolup tarqitiw tilidu» dep p t lgen. □ ■

28 L kin men tirilgendin k yin Galiliyege silerdin burun barimen, — d di. ■ 29 L kin Pétrus uninggha: — Hemmeylen tandurulup putlashsimu, men hergiz putlashmaymen, d di.

30 Eysa uninggha: — Men sanga berheq shuni  ytip qoyayki, b g n, yeni b g n k che xoraz ikki q tim chillighuche, sen mendin  ch q tim tanisen, — d di. ■

31 L kin Pétrus téximu qet'iylik bilen uninggha: — Sen bilen bille  lidighan ish k rek bolsimu, sendin hergiz tanmaymen, — d di. Qalghan hem-misimu shundaq déyishti. ■

Eysaning G tsimane baghchisidiki dua-tilawiti
Mat. 26:36-46; Luqa 22:39-46

32 Andin ular G tsimane d gen bir jaygha keldi. U muxlislargha: — Men dua-tilawet qilip kelg che, mushu yerde olturup turunglar, d di. ■

□ **14:27** «Men padichini uruw timen, qoylar patiparaq bolup tarqitiw tilidu» — «Zek.» 13:7. Mushu b sharette s zlig chi Xudaning  zi, elwette. ■ **14:27** Zek. 13:7; Mat. 26:31; Yuh. 16:32. ■ **14:28** Mat. 26:32; 28:10; Mar. 16:7. ■ **14:30** Mat. 26:34; Luqa 22:34; Yuh. 13:38. ■ **14:31** Yuh. 13:37. ■ **14:32** Mat. 26:36; Luqa 22:39; Yuh. 18:1.

³³ U Pétrus, Yaqup we Yuhannani birge élip mangdi we sür bésip, roh-qelbide tolimu perishan bolushqa bashlidi. □ ³⁴ U ulargha:

— Jénim ölidighandek bekmu azablanmaqta. Siler bu yerde qélip, oyghaq turunglar, — dédi. ■ ³⁵ U sel nériraq béríp, özini yerge étíp düm yatti we mumkin bolsa, u deqiqining öz béshigha chüshmey ötüp kétishi üçün dua qilip: □ ■

³⁶ — I Abba Ata, Sanga hemme ish mumkindur; bu qedehni mendin ötküzüwetkeysen! Lékin bu ish men xalighandek emes, sen xalighandek bolsun, — dédi. □ ■

³⁷ U *ücheylenning* yénigha qaytip kelginide, ularning uxlap qalghanliqini körüp, Pétrusqa:

— Ey Simon, uxlawatamsen?! Bir saetmu oyghaq turalmidingmu?! ■ ³⁸ Éziqturulushtin saqlinish üçün, oyghaq turup dua qilinglar. Roh pidakar

□ **14:33** «*Eysa ... roh-qelbide tolimu perishan bolushqa bashlidi*» — grék tilida «u ... rohta tolimu perishan bolushqa bashlidi».

■ **14:34** Yuh. 12:27. □ **14:35** «u **deqiqining öz béshigha chüshmey ötüp kétishi üçün ...**» — grék tilida «shu saetning öz béshigha chüshmey ötüp kétishi üçün...».

■ **14:35** Luqa 22:41. □ **14:36** «**I Abba Ata, Sanga hemme ish mumkindur**» — ibraniy tilida «abba» dégen söz oghulning atisigha bolghan yéqinchiliqini bildüridu. Uyghurchidiki «söyümlük ata» dégen'ge yéqin kélidu. Bu söz hem muhebbet hem chongqur hörmetnime bildüridu. «**bu qedehni mendin ötküzüwetkeysen!**» — «bu qedeh» uning aldida turidighan azab-oqubetlerni körsitidu. Tewratning köp yerliride «qedeh» del shu menide ishilitilidu (mesilen «Zeb.» 75:8, «Yesh.» 51:17, 22, «Yer.» 25:15de). ■ **14:36** Yuh. 6:38.

■ **14:37** Mat. 26:40; Luqa 22:45.

bolsimu, lékin kishining etliri ajizdur, — dédi. □ ■
 39 Andin u yene béríp, oxshash sözler bilen qaytidin dua qildi. 40 U ularning yénigha qaytip kelginide, ularning yene uxlap qalghanliqini kördi, chünki ularning közliri uyqugha ilin'ghanidi. Ular uninggha néme déyishini bilmey qaldi. 41 U üçinchi qétim ularning yénigha qaytip ulargha:
 — Siler téxiche uxlawatamsiler, téxiche dem éliwatamsiler? Emdi boldi bes! Waqit-saiti keldi; mana, Insan'oghli gunahkarlarning qoligha tapshuruldi! □ 42 Qopunglar, kéteyli; mana, manga satqunluq qilidighan kishi yéqin keldi! — dédi.

Eysaning tutqun qilinishi

Mat. 26:47-56; Luqa 22:47-53; Yh. 18:3-12

43 We shu deqiqide, uning sözi téxi tügimeyla, mana, on ikkeylendin biri bolghan Yehuda keldi; uning yénida bash kahinlar, Tewrat ustazliri we aqsaqallar teripidin ewetilgen qilich-toqmaqlarni kötürgen zor bir top adem bar idi. ■ 44 Uninggha satqunluq qilghuchi ular bilen alliburun isharetni békitip: «Men kimni söysem, u del shudur. Siler uni tutup, yalap élip kétinglar» dep kélishkenidi. 45 U kélip udul *Eysaning* aldigha béríp:

□ **14:38** «Roh pidakar bolsimu, lékin kishining etliri ajizdu» — «kishining etliri» grék tilida «et». Injilda «et» yaki «et-ten» daim dégüdek ademning öz téni teripidin azdurulidighan, gunahkar tebiitini körsitidu. «Rim.»diki «kirish söz»imizni körüng. ■ **14:38** Gal. 5:17. □ **14:41** «Siler téxiche uxlawatamsiler, téxiche dem éliwatamsiler?» — yaki bolmisa: «Emdi uxlawérisiler, dem éliwérisiler!» (démeq, kinayilik gep) yaki peqet: «Emdi uxlanglar, dem élinglar!». ■ **14:43** Mat. 26:47; Luqa 22:47; Yuh. 18:3.

— Ustaz, ustaz! — dep uni söyüp ketti. □ ■

⁴⁶ Ular uningha qol sélip, uni tutqun qildi. ⁴⁷ We uning yénida turghanlardin bireylen qilichini sug-hurup, bash kahinning chakirigha uruwidi, uning quligini shilip chüshürüwetti.

⁴⁸ Eysa jawaben ulargha:

— Bir qaraqchini tutidighandek qilich-toqmaqlarni kütürüp méni tutqili kepsilerghu?

⁴⁹ Men her küni ibadetxana hoylilirida siler bilen bille bolup telim bérettim, lékin siler u chaghda méni tutmidinglar. Lékin bu ishlarning yüz bérishi muqeddes yazmilarda aldın pütülgenlerning emelge ashurulushi üçün boldi, — dédi. ■

⁵⁰ Bu chaghda, hemmeylen uni tashlap qéchip kétishti. ■ ⁵¹ Peqet uchisigha kanap rext yépinchaqliwalghan bir yigit uning keynidin egiship mangdi. Yash eskerler uni tutuwéliwidi, ⁵² lékin u kanap rexttin boshinip, yalingach péti ulardin qéchip ketti. □

□ **14:45** «Ustaz, **ustaz**» — «Ustaz» ibraniy tilida «Rabbi» déyilidu. Ibraniylar arisida ademning ismini ikki qétim chaqirish adette inatayin chongqur héssiyat, alahide amraqliqni bildüridu.

■ **14:45** 2Sam. 20:9. ■ **14:49** 1Sam. 24:14-15; Zeb. 22:6-7; 69:9; Luqa 24:25. ■ **14:50** Ayup 19:13; Zeb. 88:8, 18; Zek.13:7

□ **14:52** «...uchisigha **kanap rext yépinchaqliwalghan bir yigit... lékin u kanap rexttin boshinip, yalingach péti ulardin qéchip ketti**» — birnechche sherhçiler bu «melum yash yigit»ni Markusning özi iken, dep qaraydu. Bizmu qoshulimiz. U mushu yerde özi «muxlis» dep atimaydu. Belkim u mushu yerde **barliq kishilerning** Eysadin waz kéchip uni tashlighanliqini tekitlimekchi bolidu.

Aliy kéngeshmide sotlinish

Mat. 26:57-68; Luqa 22:54-55, 63-71; Yh. 18:13-14, 19-24

⁵³ Emdi ular Eysani bash kahinning aldigha élip bérishdi. Bash kahinlar, barliq aqsaqallar bilen Tewrat ustazlirimu u yerge uning yénigha yighildi.

□ ■ ⁵⁴ Pétrus uninggha taki bash kahinning sarayidiki hoylining ichigiche yiraqtin egiship keldi; u qarawullar bilen bille otning nurida otsinip olturdi. ⁵⁵ Bash kahinlar we pütün aliy kéngeshme ezaliri Eysani ölümge mehkum qilish üçün, guwah-ispát izdidi, emma tapalmidi.

□ ■ ⁵⁶ Chünki nurghun kishiler uni erz qilip yalghan guwahchiliq bergen bolsimu, ularning guwahliqliri bir-birige udul kelmeytti. ⁵⁷ Bezi ademler ornidin turup, uning üstidin erz qilip yalghan guwahliq béríp:

⁵⁸ — Biz uning: «Insan qoli bilen yasalghan bu ibadetxanini buzup tashlap, insan qoli bilen yasalmighan bashqa bir ibadetxanini üç kün ichide yasap chiqimen» dégenlikini angliduq, — dédi. □ ■ ⁵⁹ Hetta ularning bu heqtiki guwahliqlirimu bir-birige mas kelmidi.

⁶⁰ Andin bash kahin hemmeylenning aldida orni-

□ **14:53** «Bash kahinlar, barliq aqsaqallar bilen Tewrat ustazlirimu u yerge uning yénigha yighildi» — «uning yénigha» bash kahin Qayafaning yénigha, démek. ■ **14:53** Mat. 26:57; Luqa 22:54; Yuh. 18:13,24. □ **14:55** «aliy kéngeshme» — ibraniy tilida «Sanhédrin») ■ **14:55** Mat. 26:59; Ros. 6:13. □ **14:58**

«Insan qoli bilen yasalghan bu ibadetxanini buzup tashlap, insan qoli bilen yasalmighan bashqa bir ibadetxanini üç kün ichide yasap chiqimen» — «Yh.» 2:19ni körüng. Ular Mesihning sözini burmilghanidi. ■ **14:58** Mar. 15:29; Yuh. 2:19.

din turup, Eysadin:

— Qéni, jawab bermensen? Bular séning üstüngdin zadi qandaq guwahliqlarni bériwatidu?

— dep soridi. ■ ⁶¹ Lékin Eysa shük turup, héchqandaq jawab bermidi. Bash kahin uni qistap yene uningdin:

— Sen Mubarek Bolghuchining Oghli Mesih-musen? — dep soridi. □ ■

⁶² Shundaq, men özüm, — dédi Eysa, — we siler kéyin Insan’oghlining Qudret Igisining ong yénida olturidighanliqini we asmandiki bulutlar bilen kélidighanliqini körisiler. □ ■

⁶³ Shuning bilen bash kahin tonlirini yirtip tash-lap:

— Emdi bashqa herqandaq guwahchining néme hajiti? □ ⁶⁴ Özünglar bu kupurluqni anglidinglar! Emdi buninggha néme deysiler? — dédi.

Ularning hemmisi u ölüm jzasigha buyrulsun, dep höküm chiqirishti. ⁶⁵ Andin beziliri uninggha tükürüşke bashlidi, yene uning közlidirini téngip,

■ **14:60** Mat. 26:62. □ **14:61** «Sen Mubarek Bolghuchining Oghli Mesihmusen?» — «Mubarek Bolghuchi» — Xuda Özidur. ■ **14:61** Yesh. 53:7; Ros. 8:32. □ **14:62**

«siler kéyin Insan’oghlining Qudret Igisining ong yénida olturidighanliqini we asmandiki bulutlar bilen kélidighanliqini körisiler» — Tewrat, «Dan.» 7:13ni körüng. ■ **14:62** Dan. 7:13; Mat. 16:27; 24:30; 25:31; Luqa 21:27; Ros. 1:11; 1Tés. 4:16; 2Tés. 1:10; Weh. 1:7. □ **14:63** «Shuning bilen bash kahin tonlirini yirtip tashlap...»

— bash kahin Eysani «kupurluq qildi» dep qarap, özining buninggha bolghan chöchüshi we ghezipini ipadilesh üçün kiyimlirini yirtqan. Eysaning özining Mesih ikenlikini étirap qilishi, uning Xudagha xas hoquq we shöhret mendidur, dégenlikidur. Yene shuni éyitimizki, bash kahinning tonlirini yirtishning özi Tewrat qanunigha xilap idi («Law.» 10:6, 21:10).

mushtlap: «Qéni, *peyghemberchilik qilip* bésharet bére!» déyishti. Qarawullarmu uni shapilaq bilen kachatlidi. □ ■

Pétrusning Eysadin ténishi

Mat. 26:69-75; Luqa 22:56-62; Yh. 18:15-18, 25-

27

⁶⁶ Pétrus sarayning töwenki hoylisida turghanda, bash kahinning dédekliridin biri kélip, ■ ⁶⁷ issinip olturghan Pétrusni körüp, uninggha tikilip qarap: — Senmu Nasaretlik Eysa bilen bille idingghu, — dédi.

⁶⁸ Lékin u ténip:

— Séning néme dewatqanliqingni bilmidim hem chüshenmidim, — dédi-de, tashqirigha, derwazining aywanigha chiqip turdi. Shu esnada xoraz bir chillidi.

⁶⁹ Uni yene körgen héliqi dédek yene u yerde turghanlarga:

— Bu ulardin biri, — dégili turdi. ■ ⁷⁰ Pétrus yene inkar qildi.

Bir'azdin kéyin, u yerde turghanlar Pétrusqa yene:

□ **14:65** «beziliri uninggha tükürüşke bashlidi, yene uning közlrini téngip, *mushtlap*: «qéni, *peyghemberchilik qilip* bésharet bére!» — «Mat.» 26:68de mushu kishilerning: «... «Qéni bésharet bére, séni kim urdi?» déyishkenlikimu xatirilidu. «Qarawullarmu **uni shapilaq bilen kachatlidi**» — yaki «Qarawullarmu uni arisigha éliwélip kachatlidi». ■ **14:65** Ayup 16:10; Yesh. 50:6; Yuh. 19:3. ■ **14:66** Mat. 26:58,69; Luqa 22:55; Yuh. 18:16,17. ■ **14:69** Mat. 26:71; Luqa 22:58; Yuh. 18:25.

— Berheq, sen ularning birisen. Chünki senmu Galiliyelik ikensen'ghu?! — déyishti.□

⁷¹ Lékin u qattiq qarghashlar bilan qesem qilip:
— Siler dewatqan héliqi ademni tonumaymen! —
dédi.

⁷² Del shu chaghda xoraz ikkinchi qétim chillidi. Pétrus Eysaning özi: «Xoraz ikki qétim chilhuche, sen mendin üç qétim tanisen» dégen sözini ésige aldi; we bularni oylap yiglap ketti.□ ■

15

Eysaning Pilatusning aldida sotlinishi

Mat. 27:1-2, 11-14; Luqa 23:1-5; Yh. 18:28-38

¹ Etisi tang étishi bilenla, bash kahinlar aqsaqallar, Tewrat ustazliri we pütkül aliy kéngeshmidikiler bilen meslihetlishop, Eysani baghlap apirip, *waliy* Pilatusqa tapshurup berdi.■

² Pilatus uningdin:

— Sen Yehudiylarning padishahimu? — dep soridi.

U jawaben: — Éytqiningdek, — dédi.□ ■

□ **14:70** «Berheq, sen ularning birisen. Chünki senmu Galiliyelik ikensen'ghu?!» — ularning dégenliri Pétrusning teleppuzigha asasen bolsa kérek. «Mat.» 26:72-73ni körüng. □ **14:72** «...we bularni oylap yiglap ketti» — bashqa birxil terjimisi: — «... we köngli buzulup yiglap ketti». ■ **14:72** Mat. 26:34,75; Luqa 22:61; Yuh. 13:38; 18:27. ■ **15:1** Zeb. 2:2; Mat. 27:1; Luqa 22:66; 23:1; Yuh. 18:28; Ros. 3:13. □ **15:2** «U jawaben: — Éytqiningdek, — dédi» — Eysaning «Éytqiningdek» dégen jawabining grék tilida «Shundaq, lékin ehwal del séning oylighiningdek emes» dégen puriqi chiqidu. ■ **15:2** Mat. 27:11; Luqa 23:3; Yuh. 18:33.

³ Bash kahinlar uning üstidin qayta-qaytidin erzshikayetlerni qilishdi. ⁴ Pilatus uningdin yene: — Jawab bermemsen? Qara, ular üstüngdin shunchiwala shikayet qiliwatidu!? — dep soridi. ■
⁵ Biraq Eysa yenila héch jawab bermidi; Pilatus buningha intayin heyran qaldi. ■

Eysa we Barabbas

Mat. 27:15-31; Luqa 23:13-25; Yh. 18:39-40; 19:1-16

⁶ Her qétimliq *ötüp kétish* héytida, xalayıq qaysibir mehbusni telep qilsa, waliy uni qoyup béretti. ■

⁷ Eyni waqıtta, zindanda Barabbas isimlik bir mehbus bar idi. U özi bilen bille topilang kötürgen hemde topilangda qatilliq qilghan nechcheylen bilen teng solan’ghanidi. ■ ⁸ Xalayıq chuqan-süren sélip waliydin burun hemishe ulargha qilghinidek yene shundaq qilishini tileshti. □

⁹ Pilatus ulargha:

— Siler Yehudiylarning padishahini qoyup bérishimni xalamsiler? — dédi ¹⁰ (chünki u bash kahinlarning hesetxorluqi tüpeylidin uni tutup bergenlikini biletti). ¹¹ Lékin bash kahinlar xalayıqni: «Buning ornigha, Barabbasni qoyup ber» dep telep qilishqa küshkürtti. ■

¹² Pilatus jawaben ulardin yene:

■ **15:4** Mat. 27:13; Yuh. 19:10. ■ **15:5** Yesh. 53:7 ■ **15:6** Mat. 27:15; Luqa 23:17; Yuh. 18:39. ■ **15:7** Mat. 27:16; Luqa 23:19; Yuh. 18:40. □ **15:8** «Xalayıq **chuqan-süren sélip...**» — bashqa birxil terjimisi: «Xalayıq (waliyning) aldigha kélip...» ■ **15:11** Mat. 27:20; Luqa 23:18; Yuh. 18:40; Ros. 3:14.

— Undaq bolsa, siler «Yehudiylarning padishahi» dep atighan kishini qandaq bir terep qil de-watisiler? — dédi.

¹³ — Ular yene awazini kôtürüp: — Uni kréstligin! — dep warqirishatti.

¹⁴ Pilatus ulargha: — Némishqa? U néme rezillik ötküzüptu? — dédi.

Biraq ular téximu ghaljirliship:

— Uni kréstligin! — dep warqirashti. ¹⁵ Shunga Pilatus, xalayıqni razi qilmaqchi bolup, Barab-basni ulargha chiqirip berdi. Eysani bolsa qam-chilatqandin kéyin, kréstlesh üçhün *leshkerlirige* tapshurdi. □ ■

Leshkerlerning Eysani mesxire qilishi

¹⁶ Andin leshkerler Eysani waliy ordisidiki seynagha élip kirip, pütün leshkerler topini bu yerge jem bolushqa chaqirdi. □ ■ ¹⁷ Ular uning uchisigha sösün renglik ton kiydürüshti, andin ular tikenlik shaxchilardin toqughan bir tajni béshigha kiygüzdi. □ ¹⁸ Andin uni mubareklep:

□ **15:15** «Eysani **bolsa qamchilatqandin kéyin...**» — Rim impériyeside jaza qamchiliri birnecheche tasmiliq bolup, herbir tasmisigha qoghushun we ustixan parchiliri baghlan'ghan bolidu. Qamchilighan waqtida jazagha tartilghuchiYalingachlinip, yerge tizlandurulup, ikki yénida turghan leshker uni qamchilaytti.

■ **15:15** Mat. 27:26; Yuh. 19:1.

□ **15:16** «waliy **ordisidiki seyna**» — grék (latin) tilida «praytorium». «**leshkerler topi**» — (grék tilida «kohort») 500-600 kishidin terkiib tapqan. ■ **15:16** Mat. 27:27; Yuh. 19:2.

□ **15:17** «Ular **uning uchisigha sösün renglik ton kiydürüshti**» — «sösün reng» shu chaghda shahane kiyimning renggi shundaq idi («Mat.» 27:28, «Yh.» 19:2ni körüng). Ular shu «shahane ton» arqiliq Eysani «sen padishahmu?!» dep mazaq qilmaqchi.

«Yashighayla, i Yehudiylarning padishahi!» déyishti. ¹⁹ Andin béshigha qomush bilen hedep urup, uninggha qarap tükürüshti we uning aldida tiz püküp, sejde qilishti.□

²⁰ Ular uni shundaq mazaq qilghandin kéyin, uningdin sösün tonni salduruwétip, uchisigha öz kiyimlerini kiydürdi; andin ular uni kréstlesh üçün élip chiqishti.

Uning kréstlinishi

Mat. 27:32-44; Luqa 23:26-39; Yh. 19:17-19

²¹ Kurini shehiridin bolghan, Simon isimlik bir kishi yézidin kélip, u yerdin ötüp kétiwatatti (bu kishi Iskender bilen Rufusning atisi idi). *Leshkerler* uni tutup kélip, *Eysaning* kréstini uninggha mejburiy kötürgüzdü. □ ■ ²² Ular Eysani Golgota (terjimisi, «bash söngék») dégen yerge élip keldi; ■ ²³ andin ular uninggha ichish üçün murmekki arilashturulghan achchiq sharab berdi; lékin u uni qobul qilmidi.□

□ **15:19** «andin béshigha qomush bilen hedep urup...» — yaki «andin béshigha hasa bilen hedep urup...». □ **15:21** «Leshkerler uni tutup kélip, Eysaning kréstini uninggha mejburiy kötürgüzdü» — «Eysaning krésti» toghruluq: Eysa özini jazalaydighan qoral bolghan shu krést (chapras yaghach)ni yüdüp méngishi kérek idi. U shundaq qattiq qamchilan'ghanki, halsirap yüdüp mangalmisa kérek. ■ **15:21** Mat. 27:32; Luqa 23:26. ■ **15:22** Mat. 27:33; Luqa 23:33; Yuh. 19:17. □ **15:23** «... ular uninggha ichish üçün murmekki arilashturulghan achchiq sharab berdi; lékin u uni qobul qilmidi» — kréstke mixlindighanlarga aghriqni peseytish meqsitide dora arilashturulghan sharab bérilidiken. Biraq Eysa ret qildi.

24 Ular uni kréstligendin kéyin, kiyimlirini özara bölüşhüwélish üçhün, herqaysisining ülüşhini békitishke herbir kiyimning üstige chek tashlidi.

□ ■ 25 Uni kréstligen waqit küning üçinchi saiti idi.

□ 26 Uni eyibligen shikayetnamide «Yehudiylarning padishahi» dep pütülgenidi. □ ■

27 Ular uning bilen teng ikki qaraqchinimu kréstlidi, biri ong teripide, yene biri sol teripide idi. 28 Shundaq qilip, muqeddes yazmilardiki:

«U jinayetchilerning qatarida sanaldi» dégen söz emelge ashuruldi. □ ■ 29 U yerdin ötkenler bashlirini chayqiship, uni haqaretlep:

— Uhuy, sen ibadetxanini buzup tashlap, üç kün ichide qaytidin yasap chiqidighan adem, ■ 30 emdi özüngni qutquzup krésttin chüshüp baqqina! — déyishti.

31 Bash kahinlar bilen Tewrat ustazlirimu özara shundaq mesxire qilip:

— U bashqilarni qutquzuptiken, özini qutquzalmaydu. 32 Israilning padishahi bolghan Mesih emdi krésttin chüshüp baqsunchu, shuni körsekla uninggha étiqad qilimiz! — déyishti.

□ 15:24 «herqaysisining ülüşhini békitishke herbir kiyimning üstige chek tashlidi» — yaki «herqaysisining ülüşhini békitishke kimiymliri üçhün chek tashlidi». ■ 15:24 Zeb. 22:18; Mat. 27:35; Luqa 23:34; Yuh. 19:23. □ 15:25 «küning üçinchi saiti» — hazirqi waqit bolsa, etigen saet toqquz idi. □ 15:26 «Uni eyibligen shikayetnamide «Yehudiylarning padishahi» dep pütülgenidi» — bu shikayetname uning béshining yuqiri teripige békitilgenidi («Mat.» 27:37). ■ 15:26 Mat. 27:37; Luqa 23:38; Yuh. 19:19. □ 15:28 «U jinayetchilerning qatarida sanaldi» — «Yesh.» 53:12. ■ 15:28 Yesh. 53:12; Luqa 22:37. ■ 15:29 Zeb. 22:7-8; 69:19-22; 109:25; Mat. 27:39; Luqa 23:35; Yuh. 2:19.

Uning bilen teng kréstlen'genlermu uni shundaq haqaretleshti.

Eysaning ölümi

Mat. 27:45-56; Luqa 23:44-49; Yh. 19:28-30

³³ Emdi *künning* altinchi saiti kelgende, pütkül zéminni qarangghuluq qaplidi we toqquzinchi saitigiche dawam qildi. □ ■ ³⁴ Toqquzinchi saette Eysa yuqiri awaz bilen: «Éloi, Éloi, lama shawaqtani?», menisi: — «Xudayim, Xudayim, méni némishqa tashliwetting?» dep qattiq nida qildi. □ ■ ³⁵ U yerde turuwatqanlarning beziliri buni anglap:

— Mana, u Ilyas peyghemberge nida qiliwatidu, — déyishti. ³⁶ Ulardin bireylen yügürüp bérip, bir parche bulutni achchiq sharabqa chilap, qomushning uchigha sélip uninggha ichküzüp:

— Toxtap turunglar! Qarap baqayli, ilyas *peyghember* uni chüshürgili kélermekin? — dédi. ■

³⁷ Eysa qattiq warqiridi-de, rohini qoyuwetti. □

³⁸ We *shu esnada* ibadetxanining ichkiri perdisi

□ **15:33** «*künning altinchi saiti kelgende, pütkül zéminni qarangghuluq qaplidi we toqquzinchi saitigiche dawam qildi*» — hazirqi waqit sistémisi boyiche mushu halet chüsh waqtidin (saet on ikkiddin) bashlap saet üçkiche dawam qildi.

■ **15:33** Mat. 27:45; Luqa 23:44. □ **15:34** «*Toqquzinchi saette*» — hazirqi waqit bolsa saet üçlerde. «Éloi, Éloi, lama shawaqtani?», menisi: — «Xudayim, Xudayim, méni némishqa tashliwetting?» — «Zeb.» «22:1»ni körüng. ■ **15:34** Zeb. 22:1-2; Mat. 27:46. ■ **15:36** Zeb. 69:21; Yuh. 19:29. □ **15:37** «*Eysa... rohini qoyuwetti*» — «rohini qoyuwetti» dégenning bashqa birxil terjimisi «Eysa... tiniqini toxtatti».

yuqiridin töwen'ge ikki parche bölüp yirtildi. □ ■

³⁹ Emdi uning udulida turghan yüzbéshi uning qandaq nida qilib rohini qoyuwetkenlikini körüp: — Bu adem heqiqeten Xudaning oghli iken! — dédi. ■

⁴⁰ U yerde yene bu ishlargha yiraqtin qarap turwatqan birnechche ayallarmu bar idi. Ularning arisida Magdalliq Meryem, kichik Yaqup bilen Yosening anisi Meryem we Salomilar bar idi. □ ■

⁴¹ Ular eslide Eysa Galiliye ölkiside turghan waqitta uninggha egiship, uning xizmitide bolghanlar idi; bulardin bashqa uning bilen Yérusalémgha birge kelgen yene nurghun ayallarmu *uning ehwaligha* qarap turatti. ■

Eysaning depne qilinishi

Mat. 27:57-61; Luqa 23:50-56; Yh. 19:38-42

⁴² Kechqurun kirip qalghanda («teyyarlash küni», yeni shabat künining aldinqi küni bolghachqa),

□ **15:38** «... **shu esnada ibadetxanining ichkiri perdisi yuqiridin töwen'ge ikki parche bölüp yirtildi**» — bu perde ibadetxanidiki eng muqeddes jayni muqeddes jaydin ayrip turidighan perde bolup, uning yirtilishi insanlarning Xudaning aldigha baridighan yolining Eysaning ölümü bilen échilghanliqini bildüridu (ibadetxanidiki «muqeddes jay»ni sirttiki hoylidin ayriydighan yene bir «sirtqi perde» bar idi, lékin buni körsitish üçün adette bashqa atalghu ishli tilidu). ■ **15:38** 2Tar. 3:14; Mat. 27:51; Luqa 23:45. ■ **15:39** Mat. 27:54; Luqa 23:47.

□ **15:40** «Yosening **anisi Meryem**» — «Mat.» 27:56de «Yüsüpnung anisi Meryem». ■ **15:40** Mat. 27:55; Luqa 23:49. ■ **15:41** Luqa 8:2, 3.

□ ■ ⁴³ aliy kengeshmining tolimu mötiwer ezasi, Arimatiyaliq Yüsüp bar idi. Umu Xudaning padishahliqini kütüwatqan bolup, jür'et qilip *waliy* Pilatusning aldigha kirip, uningdin Eysaning jesitini bérishni telep qildi. ⁴⁴ Pilatus Eysaning alliqachan ölgenlikige heyran boldi; u yüzbéshini chaqirip, uningdin Eysaning ölginige xéli waqit boldimu, dep soridi. ⁴⁵ Yüz béshidin ehwalni uqqandin kéyin, Yüsüpke jeketni berdi. ⁴⁶ Yüsüp ésil kanap rext sétiwélip, jeketni *kréstin* chüshürüp kanap rextte képenlidi we uni qiyada oyulghan bir qebrige qoydi; andin qebrining aghzigha bir tashni domilitip qoydi. ■

⁴⁷ We Magdalliq Meryem bilen Yosening anisi Meryem uning qoyulghan yérini körüwaldi.

16

Eysa ölümdin tirilidu

Mat. 28:1-8; Luqa 24:1-12; Yh. 20:1-10

¹ Shabat küni ötüshi bilenla, Magdalliq Meryem, Yaqupning anisi Meryem we Salomilar béríp Eysaning jesitige sürüş üçün xushpuraqliq

□ **15:42** «teyyarlash küni» — adette shabat küningin aldinqi künini körsitidu. Shabat künde herqandaq ishlesh (mesilen otun térish, ot yéqish, xémir yughurush qatarliqlar) men'i qilin'ghachqa, shabat künidiki barliq tamaqlarni andinqi küni, yeni jüme künde teyyarlash kérek idi. Uning üstige, qaide boyiche, öltürülgenlerning jesiti shabat künde kréste qalsa bolmaytti («Qan.» 21:23ni körüng).

■ **15:42** Mat. 27:57; Luqa 23:50; Yuh. 19:38. ■ **15:46** Mat. 12:40; 26:12; 27:60; Luqa 23:53.

buyumlarni sétiwaldi.□ ■ ² Heptining birinchi küni ular bek baldur, tang seherde ornidin turup, kün chiqishi bilen qebrige bardı.□ ³ Ular özara: «Bizge qebrining aghzidiki tashni kim domilitiship bérer?» déyishti. ⁴ Lékin ular bashlrini kôtürüp qariwidi, tashning bir yan'gha domilitiwétilginini kórđi — eslide u tash nahayiti yoghan idi. ⁵ Ular qebrige kirgende, ong terepte olturghan, aq ton kiygen, yash bir ademni kórđi, we qattiq dekke-dökkige chüshti.■

⁶ Lékin u ulargha:

— Dekke-dökkige chüshmenglar. Siler kréstlen'güchi Nasaretlik Eysani izdewatisiler. U tirildi, u bu yerde emes. Mana ular uni qoyghan jay!■

⁷ Lékin béringlar, uning muxlislrigha we Pétrusqa: «U Galiliyege silerdin awwal baridiken; u silerge éytqinidek, siler uni shu yerde kórđikensiler» denglar, — dédi.□ ■

⁸ Ular qebridin chiqipla beder qachti. Ularni titrek bésip hoshini yoqitay dégenidi; bek qorqup

□ **16:1** «Shabat küni ötüşhi bilenla» — shabat küni shenbe küni kechte kün pétishi bilen bashlinatti. «... **Eysaning jesitige sürüş üçün xushpuraqliq buyumlarni sétiwaldi**» — yaki «Eysaning jesitige sürüş üçün xushpuraqliq buyumlarni sétiwalghanidi». Bu ishqa qarighanda, ayallar uning ölümđin tirilidighanliqini héch oylap baqmighanidi! ■ **16:1** Mat. 28:1; Luqa 24:1; Yuh. 20:1.

□ **16:2** «heptining birinchi küni» — yeni yekshenbe küni.

■ **16:5** Mat. 28:2; Yuh. 20:12. ■ **16:6** Mat. 28:5; Luqa 24:5. □ **16:7** «..béringlar, uning muxlislrigha we Pétrusqa:

«U Galiliyege silerdin awwal baridiken; u silerge éytqinidek, siler uni shu yerde kórđikensiler» denglar» — Markus biwasite demigini bilen hemmimiz bu sözligüchi «yash adem»ni perishte dep bilimiz (5-ayetni kórüng). ■ **16:7** Mat. 26:32; 28:10; Mar. 14:28; Ros. 1:3; 13:31; 1Kor. 15:5.

ketkechke, héchkimge héchnémini éytmidi. □ ■

Eysaning magdalliq Meryemge körünüshi

Mat. 28:9-10; Yh. 20:11-18; Luqa 24:13-35

⁹ Eysa heptining birinchi küni tang seherde tirilgendingin kéyin, awwal Magdalliq Meryemge köründi. U eslide uningdin yette jinni heydiwetkenidi. □ ■ ¹⁰ Meryem chiqip, matem tutup yighliship turghan, burun uning bilen bille bolghanlarga xewer berdi. ¹¹ Uning tirik ikenlikini we Meryemge körün'genlikini anglighanda, ular ishenmidi.

Eysaning ikki muxlisigha körünüshi

¹² Bu ishlardin kéyin, u ularning ichidiki yézigha kétéwatqan ikkiylen'ge bashqa siyaqta köründi. ■ ¹³ Bularmu qalghanlarning yénigha qaytip, ulargha xewer qilghan bolsimu, lékin ular bularghimu ishenmidi.

□ **16:8** «héchkimge héchnémini éytmidi» — menisi, belkim muxlisiridin bashqa héchkimge éytmidi (mesilen, «Mat.» 28:8, 10ni körüng).

■ **16:8** Mat. 28:8; Luqa 24:9; Yuh. 20:18. □ **16:9** «Eysa heptining birinchi küni tang seherde tirilgendingin kéyin, awwal magdalliq Meryemge köründi. U eslide uningdin yette jinni heydiwetkenidi...» — 9-20-ayetler ikki qedimiy köchürmidin bashqa, hemme köchürmilerdin tépilidu. Biz ularning «Markus»ning heqiqiy bir qismi ikenlikige héch gumanimiz yoq; biraq mushu yerde sehipe cheklimisidin toluq ispat keltürelmeymiz. In'glizche bilidighan oqurmenlarning «Dén Burgon»ning ««Markus»ning axirqi on ikki ayetliri» dégen kitabini Intérnettin tapalaydighanliqigha ishinimiz. ■ **16:9** Luqa 8:2; Yuh. 20:14,16. ■ **16:12** Luqa 24:13.

Eysaning on bir muxlisigha körünüshi

Mat. 28:16-20; Luqa 24:36-49; Yh. 20:19-23; Ros. 1:6-8

¹⁴ Andin on bireylen dastixanda olturup ghizaliniwatqanda, u ulargha körüdi we ularning étiqadsizliqi we tash yürekliki üçün ularni tenbih bérip eyiblidi; chünki ular özining tirilginini körgenlerge ishenmigenidi. ■

¹⁵ U ulargha mundaq dédi:

— Pütkül jahan'gha bérip, yaritilghuchilarning herbirige xush xewerni jakarlanglar. ■

¹⁶ Étiqad qilip, chömüldürüşni qobul qilghanlar qutquzulidu. Étiqad qilmighanlar bolsa gunahqa békitilidu. ■

¹⁷ Étiqad qilghanlarning izlirigha mushundaq möjizilik alametler egiship hemrah bolidu: — ular Méning namim bilen jinlarni heydiwétidu; ular yéngi tillarda sözleydu, □ ■ ¹⁸ ular yılanlarni qollirida tutidu, herqandaq zeherlik nersini ichsimu, ulargha zerer yetküzmeydu; qollirini bimarlarigha tegküzüp qoysa, késelliri saqiyip

■ **16:14** Luqa 24:36; Yuh. 20:19; 1Kor. 15:5. ■ **16:15** Mat. 28:19; Yuh. 15:16. ■ **16:16** Yuh. 3:18; 12:48. □ **16:17** «yéngi tillar» — démek özi ögenmigen tillar. «Ros.» 2:4-11ni, «1Kor.» 12-, 14-babni we munasiwetlik izahatlarni körüng. ■ **16:17** Luqa 10:17; Ros. 2:4; 5:16; 8:7; 10:46; 16:18; 19:6,12.

kétidu. □ ■

Eysaning asman'gha kôtürülüshi
Luqa 24:50-53; Ros. 1:9-11

¹⁹ Shunga Reb ulargha bu sözlerni qilip bolghandin kéyin, asman'gha kôtürüldi, Xudaning ong yénida olturdi. □ ■ ²⁰ Muxlislar chiqip, her yerge bérip xush xewerni jakarlap yürdi. Reb ular bilen teng ishlep, söz-kalamigha hemrah bolup egeshken möjizilik alametler bilen uninggha ispat berdi. □ ■

□ **16:18** «ular yılanlarni qollirida tutidu...» — mesilen, «Ros.» 28:3-6ni körüng. «Étiqad qilghanlarning izlirigha mushundaq möjizilik alametler egiship hemrah bolidu... .. qollirini bimarlargha tegküzüp qoysa, késelliri saqiyip kétidu» — éniqki, étiqad qilghuchilar üçün «møjizilik alametler» Mesihke iman-ishench keltürgendin **kéyinla** kélidu («mushundaq möjizilik alametler **egiship** hemrah bolidu» (17-ayet)). «Alametlerni körsem, **andin** ishinimen» dégüchiler herdaim köp, elwette. ■ **16:18** Luqa 10:19; Ros. 28:5, 8. □ **16:19** «Shunga **Reb ulargha bu sözlerni qilip bolghandin kéyin, asman'gha kôtürüldi, Xudaning ong yénida olturdi**» — «shunga» — Reb wede qilghan «møjizilik alametler» peqet Muqeddes Roh arqiliq bolatti; u ershke kôtürülmigen bolsa, Muqeddes Roh kélelmeytti. **Shunga** (Öz söz-kalamini ishpatlaydighan möjizilik alametlerni mumkin qilish üçün) u ershke kôtürülmise bolmaytti. ■ **16:19** Luqa 24:50,51; Ros. 1:9. □ **16:20** «**Reb ular bilen teng ishlep...**» — bezi kona köchürmilerde «Reb Eysa ular bilen teng ishlep...» déyilidu. ■ **16:20** Ros. 1:2; 14:3; 1Tim. 3:16; Ibr. 2:4.

Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 12 Sep 2021

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5